

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Iz vsebine:

LOJZE KANTE

SPOMENIK PRIMORSKIH
SLOVENCEVStirideset let od usmrtnice
bazoviških junakov

MIRAN GOŠLAR

UČINKOVITO DRUŽBENO
USMERJANJE DELITVE
DOHODKA

Iz prispevka v »Teoriji in praksi«

MARJAN KUNEJ

KLOFUTA »MARATONCEM«

Zagrebski kalejdoskop

BOGDAN POGACNIK

FRANÇOIS MAURIAC

Portret tedna

BOGDAN SALEJ

BRAZILJA Z DRUGE STRANI

Pismo iz Ria de Janeira

ODGOVORI STANETA
SEVERJA

Polemika

TONE KNEZ

UMETNOST NA BRONASTIH
VEDRICAH

Arheologija

KATARINA SALAMUN —
BIEDRZYCKASE O ANTOLOGIJI »57 PESMI
OD MURNA DO HANZKA«

K Inkretovemu književnemu eseju

TONE POTOKAR

KRAKARJEVE PESMI
V HRVAŠCINI

Primer neznanja in nevestnosti

KLICE NALEZLJIVIH
BOLEZNI KOT OROŽJE

Mnenja nekaterih znanstvenikov

FERI ZERDIN

TO NI MNOŽICA, TEMVEČ
POVODENJJugoslovanska denarnica je bila
za Osako preplitka

LAWRENCE G. GREEN

MED VRAČI IN NJIH
ZDRAVILINa podlagi nešteti poskusov
in zmotKONTRACEPCIJSKA
TABLETA ZA MOŠKEPreprosto in zanesljivo —
a negotovo

GOJMIR KLJAKOVIĆ

SPOMINI GENERALA
SIMOVIĆA

Na predvečer velikih dogodkov

NENA AUERSPERG,
LENA PETRIĆSKORAJDA BREZHNEVA
ŠVEDSKA

Po Skandinaviji (II)

MAZO DE LA ROCHE

BEG

Odlomek iz romana

Aktualen pogovor

Neuvrščenost je v bistvu boj zoper vsako obliko podrejanja

Stane Dolanc o tretji konferenci šefov držav in vlad neuvrščenih držav

Član izvršnega biroja predsedstva ZKJ Stane Dolanc je za »Borbo« privolil v naslednji pogovor o neuvrščenosti in o bližnji konferenci neuvrščenih, ki se bo 8. septembra začela v zambijskem glavem mestu Lusaki. Dolanc je član delegacije SFRJ, ki bo sodelovala na tretji konferenci voditeljev držav in vlad neuvrščenih držav pod vodstvom predsednika Josipa Broza Tita. Stane Dolanc se je z urednikom Vladom Teslićem izvečine pogovarjal o aktualnosti in pomenu neuvrščenosti v današnjem svetu. Pogovor v prevodu v celoti ponatiskujemo.

»Neuvrščenost postaja vse bolj nujnost sodobnega sveta,« je dejal na začetku Dolanc. »Naj opozorim na najbolj splošne elemente politike neuvrščenosti: mir, neodvisnost, razvoj in medsebojno sodelovanje, kar pravzaprav pomeni demokratične odnose v mednarodnem življenju in gospodarski in družbeni napredek. Ti elementi so vsak zase in skupno v bistvu tisto, kar danes lahko reši človeštvo pred nevarnostjo jedrske vojne in kar lahko zagotovi boljše prihodnost vsem ljudem po svetu.

Pri tem je treba opozoriti, da politika neuvrščenosti danes ni le alternativa držav v razvoju, čeprav je pogosto slišati tudi taka mnenja, temveč je pravzaprav alternativa človeštva. Neuvrščenost sedaj ni več politično geslo ali zgolj politični koncept, temveč se je uveljavila po vsem svetu.

Dokaz o pravilnosti zamisli — na vseh celinah, v mnogih političnih strankah in gibanjih

»Pred tretjo konferenco neuvrščenih držav lahko Jugoslavlani z zadovoljstvom ugotovimo, da je vloga Jugoslavije in Tita ponovno dobila svoje potrdilo ne le s priznanji državnikov današnjega sveta, temveč tudi s tem, da vse več držav in najbolj napredne sile javnega mnenja v svetu sprejemajo politiko neuvrščenosti. Niti ni toliko pomembno, ali se to vsetej in povsod imenuje politika neuvrščenosti, mnogo bolj je važno, ali elemente politike neuvrščenosti v praksi sprejemajo kot pot, kot izhod iz krize, v katero je zdaj zašel svet.

Dejstvo, da so politične stranke in gibanja v mnogih državah, tudi v uvrščenih, sprejele ta koncept, je zgovoren in zanesljiv dokaz pravilnosti te politike in takšne usmerjenosti. Pomembno je tudi to, da bo več evropskih držav poslalo na konferenco neuvrščenih v Lusaki neuradne opazovalce. Ni naključje, da v mnogih političnih strankah — ne le v komunističnih, — v državah članicah NATO razpravljajo o tem, ali je treba izstopiti iz atlantskega pakta; in te razprave so zelo burne in resne. Sedaj vse

več gibanj in strank v svojih programih zavrača uvrščanje v bloke; v svojih programih se odločijo za mir, razvoj in demokratično mednarodno sodelovanje. Ta gibanja v svetu, tudi v uvrščenih državah, postajajo vse močnejša, kar je dokaz o pravilnosti usmeritve neuvrščenih. Vsa ta hotenja, ki sem jih omenil, so bila napolnena tudi sestavni del mnogih gibanj in nemirov, ki so v zadnjih letih vznemirili Evropo.

Latinskoameriške države postajajo v mednarodnih političnih in gospodarskih odnosih vse bolj pomemben dejavnik. Njihova navzočnost na dosedanjih konferencah neuvrščenih držav in dejavnost v zvezi z neuvrščenostjo, pa tudi veliko število teh držav, ki bodo prisotne v Lusaki, pričajo o njihovem zanimanju za neuvrščenost kot politični odsev boja držav v razvoju.

Po kairski konferenci se tudi afroazijske države niso mogle izogniti pritisku, vmešavanju in obožnim intervencijam. Politika neuvrščenosti je vse to preživela. Kljub nasilju v Jugovzhodni Aziji in na Srednjem vzhodu je ta politika ostala edina možna pot v zunanje-politični usmerjenosti teh držav. Neuvrščenost se je v zadnjem času prav v Aziji in Afriki ponovno uveljavila v državah, ki imajo za seboj obdobje notranjih kriz in pretresanja svoje politike. Neuvrščenost se je v Afriki in Aziji uveljavila tudi zaradi tega, ker so se nekateri afroazijske države, ki so medtem postale neodvisne, in države, ki so bile dostoj ob strani, bolj odkrito odločile za neuvrščenost.

Proces, ki daje možnosti za uveljavitev človeka — ki je predvsem gibanje človeštva

Čeprav ne gre za kakšne blokade neuvrščenih držav poleg dosedanjih, niti ne bomo nikoli mogli govoriti o čem ta-

kem, v bistvu nastaja politično gibanje, ki ni le gibanje neuvrščenih držav, držav v razvoju, temveč je po mojem mnenju gibanje človeštva. To je svetovno gibanje, zgodovinsko pogojeno, ki se razvija in ki postaja vse močnejše. Usmerjeno je proti vsem oblikam podrejanja in hegemonizma, pa najsi gre za imperializem ali kaj drugega.

To gibanje ustvarja možnosti za mir, razvoj in za resnično uveljavitev človeka. Zaradi tega tudi pravimo, da je politika neuvrščenosti trajna politična usmerjenost. Jugoslavlani in velika večina neuvrščenih si drugačne usmeritve sploh ne moremo zamisliti.

Rad bi še povedal, da smo priče tega, da na politiko neuvrščenosti vse redkeje gledajo kot na potrebo trenutka ali trenutno taktiko, vse pogosteje pa jo sprejemajo kot zgodovinski proces in gibanje, ki vodi v resnične demokratične odnose v današnjem svetu.

Teme konference — na prvem mestu je razvoj

V pogovoru smo prešli k drugi snovi. Na konferenci bodo prav gotovo razpravljali o bistvenih vprašanjih današnjega sveta. Dolanc smo vprašali, kakšne teme si obeta na konferenci v Lusaki in kaj lahko pove o jugoslovanskih stališčih.

»Po mojem mnenju je prvo in najpomembnejše vprašanje razvoja,« je dejal Dolanc. »V času znanstveno-tehnične revolucije, jedrske energije, najbolj sodobnih tehničnih dosežkov, ki si jih še pred kratkim sploh nismo mogli predstavljati, živi velik del človeštva v izredno težavnih in človeka nevednih razmerah, prepad, ki ločuje bogate in revne, pa postaja vse globlji. Menim, da bi morali biti zaradi tega v skrbeh, ne le iz človeških ali kakih podobnih razlogov, temveč tudi zaradi nadaljnega napredka človeštva. Naposled bo zaradi vse globljega prepada med bogatimi in revnimi, med razvitimi in nerazvitimi prišlo tudi do stagnacije razvitih, napredka samega, to pa pomeni latentno žarišče spopadov.

V zvezi z razvojem bodo po mojem mnenju na konferenci navedli popolnoma stvarne zahteve. Menim, da je to primarno, saj brez razvoja tudi niso možni enakopravni mednarodni odnosi. Nadalje bodo zahtevali, da državam v razvoju omogočijo izkoristiti pod zares najbolj ugodnimi pogoji vse najbolj moderne dosežke znanstveno-tehnične revolucije. Drži namreč, da imajo danes razviti in bogati monopol nad dosežki, ki bi lahko omogočili izredno nagel razvoj v nerazvitih državah.

Na konferenci bo treba tudi govoriti — in najbrž bodo razpravljali o tem — o medsebojnem sodelovanju neuvrščenih, o učin-

kovitosti politike neuvrščenosti in bržkone bodo morali sprejeti kak stvaren sklep. Glede tega je več predlogov.

Organizacijsko sodelovanje je nujno

Na pripombo, da je pri tem vztrajala v nekaterih svojih zadnjih izjavah tudi Indira Gandhi, je Dolanc dejal:

»Mnogi vztrajajo pri tem in to je eno izmed vprašanj, o katerih bodo razpravljali na konferenci, saj neuvrščeni čutijo potrebo trajno sodelovati; to sodelovanje naj bi omogočilo dejavnost in učinkovitost, ne bi pa bilo takšne vrste, da bi iz neuvrščenih nastal tretji blok. Torej je potrebna popolna svoboda dejavnosti za vsako državo, pa tudi popolna odgovornost, razumevanje in solidarnost ter povezanost z drugimi državami, saj sta v sodobnih političnih razmerah v svetu takšna povezanost in sodelovanje, ki naj bi zagotavljalo dejavnost, nujnost. Kot je znano, je ravnanje blokov popolnoma organizirano, nadvse uskladenost in premišljeno. Torej je zaradi takih političnih razmer organizirano sodelovanje med neuvrščenimi popolnoma nujno. S tem nočem trditi, da so se neuvrščeni odločili za vse to le zaradi konfrontacije z bloki, temveč predvsem zaradi demokratičnejše mednarodnih odnosov in prevzema skupne odgovornosti.«

Naša podpora začasni južnovietnamski vladi, Sihanuku in arabskemu vprašanju

»Prav gotovo pa bodo na konferenci razpravljali tudi o nekaterih perečih političnih vprašanjih. Menim, da bodo ponovno ostro obsodili nasilje v Jugovzhodni Aziji (v Vietnamu in še zlasti v Kambodži). Jugoslovansko stališče je znano. Obsojamo Nolon režim, ki se je praktično uvrstil k blokom in ki mu je ob pomoči ZDA in marionetske južnovietnamske vlade uspelo obdržati se v delu Kambodže. Ta država je bila neuvrščena, vodila je miroljubno politiko in predstavnik Kambodže sta za nas Sihanuk in njegova vlad.

Tudi pri vietnamskem vprašanju je za nas jasno, da je predstavnik vietnamskega ljudstva začasna južnovietnamska vlada. Z vsemi silami si bomo prizadevali, da bodo to vlado na konferenci popolnoma podprli. Tudi Srednji vzhod sodi med neuhena žarišča konfliktov v svetu. Glede tega vprašanja je jugoslovansko stališče znano. Smo za politično rešitev krize, pri čemer naj bi popolnoma spoštovali vse interese arabskega ljudstva, zlasti Palestincev. Se nadalje vztra-

jamo pri tem, da je treba dosledno obsoditi agresijo in okupacijo, ki trajata že toliko časa, med drugim tudi zaradi neučinkovitosti mednarodnih organizacij. Kot doslej podpiramo resolucijo varnostnega sveta.

Naslednje vprašanje je obsodba kolonializma in neokolonializma. Menim, da je skrajni čas lotiti se nekaterih stvarnih in odločnih ukrepov proti tistim, ki žele za-

STANE DOLANC

obrtni kolo zgodovine, in proti vsem, ki jim pri tem pomagajo. Nevzdržno je, da v 20. stoletju obstajajo taki režimi, kot sta južnoafriški in rodezijski, in da jih celo podpirajo nekateri reakcionarni in konservativni krogi v svetu, pa tudi tisti, ki posamezne gospodarske interese zelo kratkovidno podprejo temeljnemu načelom humanosti in ki so po mojem mnenju zelo kratkovidni tudi v političnem pogledu. Seveda ne bo mogoče ostati le pri verbalni obsodbi kolonializma, neokolonializma in rasističnih režimov, temveč bodo na konferenci najbrž tudi povsem upravičeno zahtevali bolj odločne ukrepe.

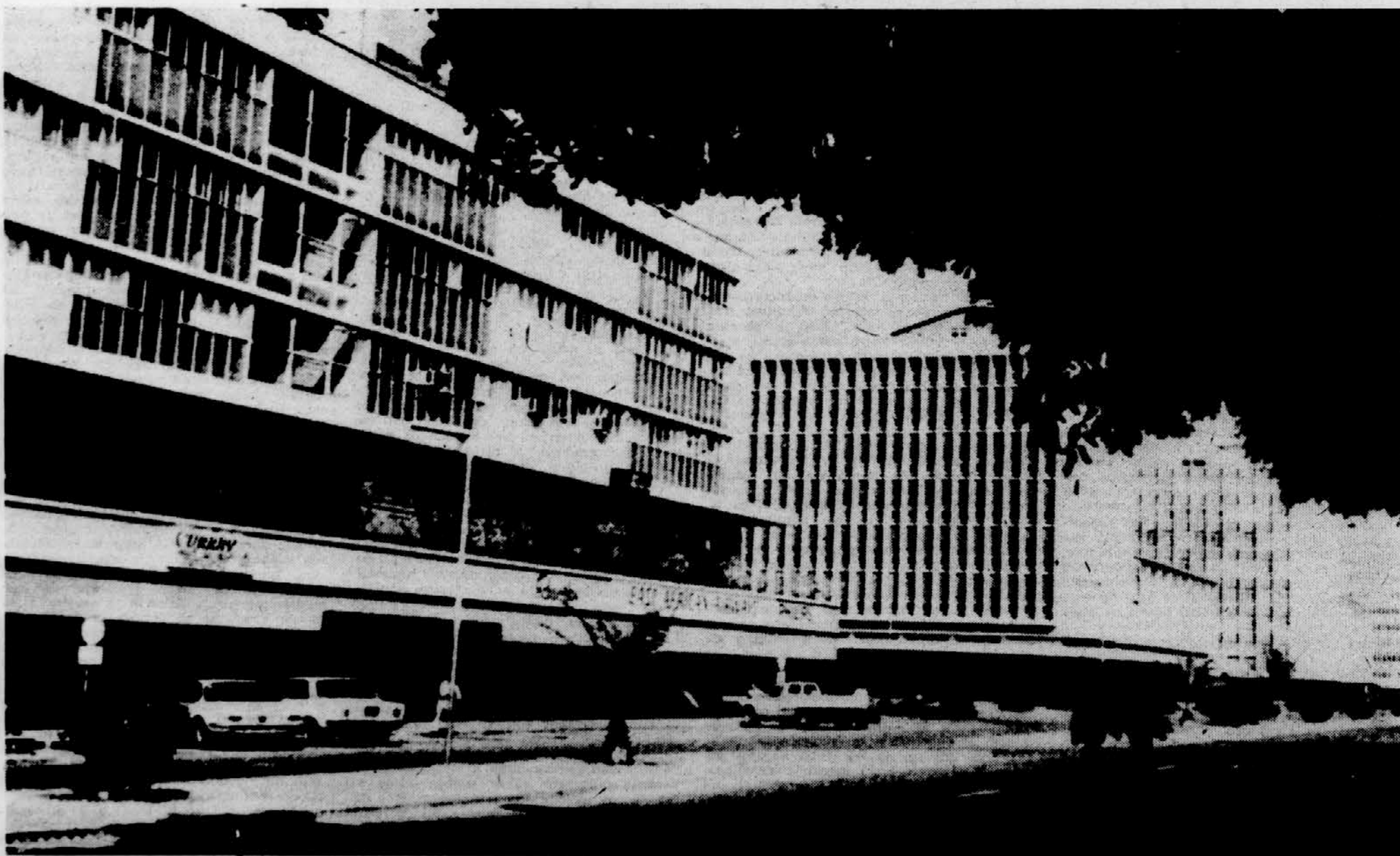
Veliko neizkoriščenih možnosti za dejavnost OZN

Prav gotovo pa bodo na konferenci razpravljali tudi o OZN, ki letos slavi 25-letnico obstoja. Če bi danes razčlenili OZN in njene deklaracije ter resolucije, bi opazili, da kljub uveljavitvi in pomembni vlogi te organizacije v 25 letih ostaja za njeno dejavnost še veliko neizkoriščenih možnosti.

Ob tej priložnosti bi bilo treba javno in odkrito opozoriti na vzroke, ki so povzročili in še vedno povzročajo, da OZN ne more delovati učinkovito. Neuvrščene države ne bodo dovolile, da bi se pomen svetovne organizacije omejil na to — da bi služila kot torišče za spopade ali za dogovore med dvema dvema ali več silami. Zatorej je ena od smeri dejavnosti neuvrščenih držav — bolj učinkovito povezanost nastopiti v okviru OZN, popolnoma podpreti to organizacijo in spoštovati načela, na katerih temelji.

V tej zvezi bodo na konferenci seveda morali ponovno zahtevati, da Kitajska postane članica OZN. Ne le zaradi tega, ker bo to pomemben korak k univerzalnosti OZN, temveč tudi, ker mora Kitajska kot vesilja prevzeti odgovornost za nadaljnji razvoj odnosov v svetu in reševanje perečih političnih kriz, v katere je tudi sama nenehno posredno ali neposredno zapletena.

Prepričan sem, da bo Jugoslavija na tretji konferenci neuvrščenih držav v Lusaki skupaj z drugimi udeleženci polno prispevala k razpravi o vseh teh in drugih pomembnih vprašanjih, pa tudi k dejavnosti za njihovo rešitev, kar je mogoče uresničiti le z utrjevanjem miru, spoštovanjem neodvisnosti držav, z zagotovitvijo razvoja enakopravnega mednarodnega sodelovanja.

SREDIŠČE LUSAKE, GLAVNEGA MESTA ZAMBIJE, KJER BO PRIHODNI TEDEN KONFERENCA NEUVRŠČENIH

Pomembna obletnica

Spomenik primorskih Slovencev

Jutri bo minilo 40 let od usmrtnitve bazoviških junakov

Preprosto izklesan iz trdega kraškega kamena je imeni starih junakov, ki jim je fašistično sodišče prišlo iz Rima v Trst izreči smrtne obsodbe, s katerimi je hotel fašistični režim ustrahovati in prisliliti k slepi pokorsčini dobrih 500.000 Slovencev in Hrvatov ob vzhodni meji, simbolizira bazoviški spomenik 25 najhujših let zgodovine Primorskih Slovencev...

SPOMENIK BAZOVIŠKIH JUNAKOV Odkrili so ga pred 20 leti

Zagrebski kalejdoskop

Klofuta maratoncem

Zoper neučinkovito izgradnjo pomembnih mestnih objektov - Suša strojnih inženjerskih

Zagreb si lahko naposled oddahne. Mesta skupščina je namreč ustanovila poseben svet za izgradnjo mesta, kar je predlagal njen predsednik Josip Kolar. Sklepi so bili, da v pogled neodzven, v bistvu pa je klofuta večletnim razpravam in polemikami o izgradnji pomembnejših objektov v mestu...

Nučinkovitost, ki je pokopala izgradnjo pomembnejših mestnih objektov, je bila posebno značilna za zadnja leta. Spominjam naj samo na večletne razprave o izgradnji dvajsetih hotelov v Zagrebu (za kar je bil že zdavnaj zagotovljen denar in izdelani projekti, vendar pa pristojne službe niso dale soglasja)...

Na ilustracijo, kaj je bilo z učinkovitostjo doslej, naj s prstom pokazem le na sjužblejno desetletno izgradnjo koncertne in športne dvorane, nekaterih hotelov itd. Slabokrvnost in neučinkovitost dosedanja komunalne politike sta prišli najbolj na površje ob gradnji hotela Zagreb in terokontinentalne v mestnem središču (opostopeka je trajal 18 mesecev) ter hotela v starozidnem Gornjem gradu. Razprijeto je želo, da ima Zagreb zelo strojne hotelske zmogljivosti, saj znore skoraj okrog 2500 hotelskih postelj. V najkrajšem času bi jih potreboval vsaj še 5000, vendar pa doslej ni bilo mogoče dobiti priložitve pristojnih služb za izgradnjo omenjenih dveh hotelov...

Tisti, ki so doslej uživali v zdravilnih razpravah, so se končno opeki. Predsednik Kolarju je bilo namreč slednjič vsega prek glave, zato je predlagal novo organizacijo in strukturo pristojnih (in odgovornih) za izgradnjo mesta. Doživljal je aplavz in najširšo podporo, hkrati pa tudi za njegov predlog pa je skupščina dala vizum za začetek gradnje obeh hotelov, ki sta dolgo visela v zraku. Z ustanovitvijo sveta so razmejene pristojnosti in odgovornosti med posameznimi organi, institucijami in zavodi, ki so doslej dostikrat - seveda v škodo investitorja in vsega mesta - igrali sodbojko s projekti, sklepi in dovoljenji. Svet bo vo-

dil, kakor je zagotovil Josip Kolar, strateško politiko izgradnje in bo mestni skupščini takoj serviral sporna vprašanja. To je torej odsej najvišji organ, ki mora biti najbolj odgovoren, kadar gre za napredek mestne.

Ko bi imelo hrvaško gospodarstvo dve tretjini visokokvalificiranih strokovnjakov več, kot je ta čas zaposlenih, da bi bilo ravno prav. Zagata je stara vsaj tri leta, ko so imeli visokosolski strokovnjaki sv rokaha 17.083 mest od 30.193. Leta 1967 so v tej republiki odprli še 56.400 delovnih mest, zaposlenih pa je bilo le 39 tisoč strokovnjakov, medtem ko so za različno poslovne delavci, ki niso imeli ustrežne strokovne izobrazbe.

Pričujejo se, da je največja suša strojnih inženjerskih, Hrvaška ima sicer zaposlenih 5000 inženjerskih različnih strok, še enkrat toliko pa jih je, ki niso ustrezno zaposleni - kar pa seveda predstavlja veliko in neracionalno izgubo za gospodarstvo. Nič bolje ni s tehniški, saj pridetja v tej republiki na enega inženirja dva tehnika, čeprav bi moralo biti razmerje (glede na stopnjo razvoja industrije) bolj ugodno (ena proti štiri).

Pobegništvo od teh ugotovitev in pogledno, kako je s strojnimi inženjirji. Ob sapno smo že pri prvem podatku: na dva razpisa za prosto mesto sjužnega inženirja pride le ena ponudba! Ni dvoma, da je strojnih inženjerskih, ki se solajo v petih krajih na Hrvaškem premalo. V zadnjih štirih letih jih je diplomiralo 547, medtem ko računajo, da jih bo v prihajajočem letu dobilo diplomje še 1200. Toda... samo kovinska industrija bi potrebovala 2500 strojnih inženjerskih. Težavnost je toliko večja zato, ker se precej inženjerskih preusmeri med študijem in konstruktivno smer, namesto na delo v proizvodnji.

V takih razmerah je nenavado, da se vpiše na zagrebsko strojno fakulteto 140 do 150 študentov manj, kot je prostih mest (400). Zakaj? Zajec tuj in grmu, kjer bi ga mairistko najmanj pričakovali: za večino izmed 500 do 600 prijavljenih kandidatov so kvalifikacijski izpiti iz matematike in drugih predmetov preširok jarek. Krivca pa moramo iskati tudi v pomankljivi poklicni usmeritvi najbolj sposobnih učencev. Znano je že, da bo zagrebska fakulteta za strojništvo in ladjedelnštvo vpisala okrog 500 študentov, pri čemer bodo imeli oddelni in prav dobri popuste (vpisalni jih bodo brez kvalifikacijskega izpita). Objubljajo, da bo fakulteta poskrbela za organizacijo izrednega študija v Zagrebu in Slovenskem Brodu, za izpopolnitev učnih načrtov idr., čeprav je tudi sama v zagati, saj ima pol manj profesorjev, kot bi jih potrebovala.

Suša je tudi zaradi tega, ker je v zadnjih letih odšlo na tuje nekaj sto visokosolnih strokovnjakov in inženirsko diplomantov. Projekcije kvalifikacijske strukture v srednjeročnem načrtu predvidevajo, da naj bi se sodelovanje visokostrokovnih kadrov povečalo od letošnjih 5,4 odst. na 6,6 odst. v letu 1975. Jasno pa je, da dobrih strokovnjakov ni mogoče skakati čez noč. Zdi se, da bo treba najprej poskrbeti za to, da bodo izmenjili anseljenja na ustreznih mestih, hkrati pa tudi za boljše povezovanje industrije s strojnimi fakultetami, za organizacijsko in kakovostno izpopolnjevanje študija in njegovo zblizanje s proizvodnjo idr. Vemo torej, kaj storiti, zadet pa bi moralaj takoj, če hočemo imeti sadove že v nekaj letih. MARJAN KUNEJ

Miran Goslar

Učinkovito družbeno usmerjanje delitve dohodka

Izvlečki iz prispevka, ki bo objavljen v „Teoriji in praksi“

Zaradi aktualnosti ponatiskujemo nekatere izvlečke iz Goslarjevega prispevka, ki bo objavljen v septembrski številki revije „Teorija in praksa“.

Zakon in družbeni dogovor naj bi po sklepu slovenske skupščine z dne 26. junija 1970 začeli uporabljati s 1. januarjem 1970. Zakon je neposredno pred nami dokončno oblikovanje teksta in vseh potrebnih kvantifikacij, kar je vsekakor pomembnejše od teoretičnih razprav, ki se bodo prav gotovo nadaljevale.

Namen tega prispevka je opozoriti na nekatere - vsaj po mojem mnenju - potrebne dopolnitve zakona in družbenega dogovora. Pri tem sta osnutek zakona in osnutek družbenega dogovora obravnavana kot celota, saj zakona ne bo mogoče uporabljati brez družbenega dogovora.

Izhodišče učinkovitega družbenega usmerjanja delitve dohodka mora biti samopravni družbeni mehanizem, ki bo sposoben zagotoviti stabilen družbeni vpliv na delitev. Zakon in družbeni dogovor mora med zaposlenimi zahtevati ustrezno ukrepanje, vendar pa se ne bi kazalo že vnaprejšnje določanje delitve dohodka v delovnih organizacijah, da bodo odpravljene sedanje samovoljne delitve neodoljive posameznih delovnih organizacij.

osebnih dohodkov pomemben element, ki vpliva na inflacijo stroškov. Treba je tudi dati delovnim organizacijam dovolj časa, da se prilagodijo, izvedejo notranje strukturne premike v korist boljšega nagrajevanja strokovnega dela, odpravijo sedanje linearne delujoče delitvene sisteme itd.

Predlogi za dopolnitve osnutka zakona in družbenega dogovora

Praktično to torej pomeni, da bi začetne kvantifikacije morali postaviti tako, da bi obveznost plačila davka zajela le manjši del delovnih organizacij. Nadaljnja gibanja pa bodo vsekakor zahtevala ustrezno ukrepanje, vendar pa se ne bi kazalo že vnaprejšnje določanje delitve dohodka v delovnih organizacijah, da bodo odpravljene sedanje samovoljne delitve neodoljive posameznih delovnih organizacij.

Zakon mora vsebovati vse tiste indikativne norme, ki bodo zagotovile enotni postopek in enotno metodologijo za sklepanje vseh samopravnih in družbenih dogovorov. Dati mora okvirno definicijo, na katere načelih izvedeno delitev dohodka je imeti za družbeno dogovoreno. Pri tem ni treba, da vključuje kakršnokoli kvantifikacije, razen lestvice finančnih (davčnih) obveznosti, ki nastanejo pri delitvi zunaj družbeno dogovorjenih okvirov.

Razmiseliti bi bilo treba, ali naj bi vključili med zakonska načela kriterij najnižje stopnje akumulacije, ki je družbeno sprejemljiva. Gre za razmerje med sredstvi gospodarske organizacije in akumulacijo. Družbeni dogovor naj bi to najnižjo sprejemljivo stopnjo akumulacije kvantificiral. Sebe ko bi jo dosegla, bi delovna organizacija lahko za osebno potrošnjo delila tisti del dohodka, ki pomeni delež na poslovnem rezultatu.

Tudi načelo o medsebojni odvisnosti stopnje akumulacije (obračunskega dohodka) in sredstev za osebno potrošnjo bi sodelo v zakon. To pomeni, da bi vsi samopravni in družbeni dogovori morali kvantificirati to odvisnost.

Drugi del zakona naj bi vseboval na tačno proceduro za sklepanje in potrjevanje samopravnih in družbenih dogovorov. Tretji del zakona naj bi zavezal tri partnerje, izvršni svet, republiški svet zvezne sindikatov in gospodarsko zbornico, da sklenejo družbeni dogovor, veljaven za vse delovne organizacije. Osnovna elementa družbenega dogovora sta kvantitativni osebni dohodki za posamezno dejansko strokovnost in lestvica faktorja stimulacije, ki opredeljuje delež za osebno potrošnjo v obračunskem dohodku. Sedanji predlog, da bi uveljeli pet stopenj kvantitativnih osebni dohodkov po dejanski (torej formalno priznani) strokovnosti, je za družbeni dogovor, ki naj velja za vse, edino sprejemljivo. Pomembna odlika tega je tudi enostavnost, od te pa je često odvisna uspešnost določenega ukrepa.

Povsem nerealno je pričakovati, da bi bilo mogoče s kakršnikoli postopkom ponotni vsa individualna sistemizacije ter analitične ocene delovnih mest, ki so prilagojene pogojem vsake posamezne delovne organizacije in sestavljene po zelo različnih kriterijih, hkrati pa se tudi neprestano spreminjajo in prilagajajo. Za upoštevanje dejanske strokovnosti govori tudi naslednji razlog: izogniti se moramo rešitvam, ki bi kakorkoli spodbujale umetno povečevanje kvalifikacij, z namenom, da bi si v delovnih organizacijah tako zvišali kvantitativne osebne dohodke in se hkrati izognili plačilu davka. Dejanska kvalifikacija je edini objektivni kriterij, ki ga je možno tudi preverjati.

Toda res je, da ima dejanska kvalifikacija tudi svoje pomanjklivosti; prav tako je res, da bo ob petih stopenjih kvantitativnih osebni dohodkov, se zlasti pa ob eni samih lestvici faktorja stimulacije, plačevalni dohodek, težko upoštevali vse specifične pogoje, v katerih poslujejo posamezne skupine in panoge delovnih organizacij. To bi utegnilo zahtevati preveč izjem, zahtev za korekture, posebne rešitve idr. Znano je namreč, da so npr. med delovno intenzivnimi in kapitalno intenzivnimi podjetji veliki razločki v možnostih za pridobivanje dohodka; da so pogoji poslovanja podjetji, ki prosto oblikujejo cene, in podjetji, kjer so cene še pod družbeno kontrolo, zelo različni; da so pogoji dela v gospodarskih organizacijah zelo različni, zato npr. kvalificiran delavec v eni panogi ni povsem isto kot kvalificiran delavec v drugi; da so zaradi tega bolj ali manj ustajeni določeni odnosi v višini povprečnih osebni dohodkov med dejavnostmi in znotraj njih. Pogoji za pridobivanje dohodka v gospodarskih dejavnostih, panogah in grupa-

cijah so tofaj zelo različni. Zakon pa s tem, ko določa sklenitev družbenega dogovora, veljavnega za vse, ne sme zapreti poti za samopravno dogovarjanje, ki bo sposobnejše upoštevati specifične pogoje poslovanja znotraj panog ali grupacij. Se več, zakon naj bi takšno samopravno sporazumevanje spodbujal. Kako to doseči?

1. Družbeni dogovor, sklenjen med izvršnim svetom, sindikatom in gospodarsko zbornico, naj se imenuje generalni družbeni dogovor, ki velja in je obvezen za vse, vendar le v primeru, dokler in če ni sklenjen samopravni sporazum zainteresiranih organizacij v okviru panoge ali grupacije.

2. Delovne organizacije, ki mislijo, da so pogoj njihovega poslovanja iz različnih razlogov tako specifični, da so določila generalnega družbenega dogovora zanje pretežka, imajo torej možnost skleniti ustrezen samopravni sporazum.

3. Samopravni sporazum velja, ko pa potrdi skupna komisija treh partnerjev, ki so sklenili generalni družbeni dogovor. Potrjevanje pomeni oceno, ali je samopravni sporazum v skladu z zakonom, generalnim družbenim dogovorom in družbeno penotenimi merili, ali so uporabljeni upravičeni kriteriji za določitev kvantitativnih osebni dohodkov, upravičena lestvica faktorja stimulacije, ali konkretne delovne organizacije upravičeno sodijo v grupacijo, ki sklepa sporazum, itd.

4. Noben samopravni sporazum torej ne more izhajati iz individualnih, samovoljnih, čehovskih in podobnih kriterijev, pač pa iz enotne metodologije in poenotenih meril, kar mora omogočiti medsebojno prkmerljivost z drugimi samopravnimi sporazumi in z generalnim družbenim dogovorom.

5. Vsak samopravni sporazum bi se torej od generalnega družbenega dogovora lahko razločeval le v dveh glavnih elementih:

a) namesto kvantitativnih osebni dohodkov za pet osnovnih stopenj strokovnosti bi lahko vseboval kategorije tipičnih poklicev določenega grupacije oziroma panoge in kvantitativne osebne dohodke za te poklice. Zaradi preglednosti in primerljivosti ne bi smeli v nobenem samopravnem sporazumu dopustiti več kot okoli 20 kategorij tipičnih poklicev, ker je mnoge poklice možno združiti v sorodne vrednostne skupine. Jasno je, da pri tipičnih poklicih ter njihovi razvrstitvi v vrednostne skupine ne bi več upoštevali samo formalne izobrazbe, pač pa tudi strokovnost, prakso in izkušnjo, pogoje za delo, odgovornost in podobno.

Da bi zagotovili čim bolj enotno določanje kvantitativnih osebni dohodkov za te poklice, ne bi smeli dopustiti večjih razlik od tistih, ki so že sedaj oblikovane med posameznimi panogami, grupacijami in podobno. Urnejeje, bi jih bilo celo zvečati. Institucija potrjevanja torej ne vnaša samovoljne ocene partnerjev, pač pa obveznost spoštovanja realnih razmerij.

Vsako podjetje in vsaka skupina podjetij, ki sklepa samopravni sporazum, mora predložiti obračun kvantitativnega sklada osebni dohodkov, izračunanega tako po generalnem družbenem dogovoru kot po samopravnem sporazumu. Tudi ta primerjava bo rabila kot element za oceno, ali so v samopravnem sporazumu spoštovana realna razmerja do drugih dejavnosti.

b) Tudi lestvica faktorja stimulacije bo v samopravnem sporazumu lahko različna od tiste v generalnem družbenem dogovoru. Njena kvantifikacija bo odvisna od različne organske sestave in različnih pogojev za pridobivanje dohodka.

Ob potrjevanju samopravnih sporazumov bi morali težiti k čim manjšim razlikam v višini kvantitativnih osebni dohodkov med poklicni sorodnih stopenj, medtem ko bi bile lestvice faktorjev stimulacije lahko mnogo bolj različne, blažje in ostrejšje od tiste v generalnem družbenem dogovoru.

6. Tako zastavljeno družbeno in samopravno dogovarjanje uspešno zagotavlja sintezo leten), ki izhajajo iz določil 18. in 19. člena temeljnega zakona o ugotavljanju in delitvi dohodka. Generalni družbeni dogovor, ki bo bolj splošen, ne bo zapiral možnosti za samopravno dogovarjanje. Omogočil pa bo, kar po sprejetju temeljnega zakona ni uspelo, sporazumevanje po 18. členu, saj bodo delovne organizacije prisiljene sklepati samopravne sporazume, če bodo določila generalnega družbenega dogovora zanje pretežka, toda ne kakršnokoli samopravne sporazume, pač pa le takšne, ki bodo spoštovali enotne kriterije in enotno metodologijo. Za tiste delovne organizacije, ki samopravnega sporazuma ne bodo sklenile, pa bi bila obvezna določila generalnega družbenega dogovora.

7. Tudi kršitvam samopravnih sporazumov morajo slediti finančne sankcije. Pri tem lahko velja ista lestvica, ki je predvidena v 4. členu osnutka zakona o družbeno usmerjanju delitve. Seveda bodo delovne organizacije, ki so sklenile samopravni sporazum, plačale davek na tisti del sredstev, izločen za osebno porabo, ki presega vsoto, izračunano po merilih samopravnega sporazuma.

Préd konferenco nevrščenih

Prvi vtisi iz Lusake

Zambijsko glavno mesto se prizadevno pripravlja na prihod visokih gostov

LUSAKA, 3. sept. — Organiziranje mednarodne konference takšnega obsega in še na takšni ravni, na kakršni naj bi bilo tretje srečanje nevrščenih držav, prav res ni niti najmanj lahka naloga. O tem smo se prepričali 1961, leta v Beogradu, ta izkušnja je iztisnila mnogo potu 1964. leta organizatorjem v Kairu. Zdej preživlja podobne ure pravcarke more in tekovanja s časom zambijska prestolnica Lusaka. Treba pa je še priznati, da so čakale vodstvo Zambije še mnogo večje preglavice, saj je bilo treba kreniti skoraj od ničle: majhnega števila hotelov, absolutnega pomanjkanja primernih prostorov za prebivališča šefov delegacij in njihovega pomožnega spremstva, takšne poštarne službe, ki nikakor ne bi mogla zadovoljiti stotin živčnih novinarjev. Toda kot zdaj kaže, so v izvrševanju vseh teh nalog storili tukaj pravcarke čudeže, samo kdo ve, ali bodo tudi ti čudeži zadostovali. Vsak izmed nas se je v načelu zavedal vsega tega še preden je krenil na pot, prav tako kot se je zavedal tudi obstoja problemov, ki niso tehnične narave. Zavedal pa se je hkrati tudi koristnosti celotne akcije.

naju fotografirali v koloru za legitimacijo, ki naj nam omogoči pristanj v cono, kjer so skoncentrirani vsi konferenčni uradni prostori, in ki je kaj pretežno ne bo, če ne bo imela svoje propagandne plati, ne bo pravi, če navzoča novinarka srenja ne bo mogla dostavljati poročil svojim časopisom, pa naj bi bili sklepi, ki jih bodo udeleženci na konferenci sprejeli, še tolikanj konstruktivni. Seveda, gre se za novinarsko pretiravanje in jasno je, da niti ta črnačelja nevarnost ne bo zapustila Lusake, ne da bi izpolnila svojo dolžnost. Reada je na njegovo kritičnost in slabo voljo brččas vpivalo tudi dejstvo, da kot zdaj vse kaže, predsednika Naserja res ne bo v Lusako in bo, kot pravijo, vodil maloštevilno egiptovsko delegacijo zunanji minister Riad.

Dobro so novice, kar zadeva raven voditeljev delegacij drugih arabskih držav. Hudo upravičeno je namreč, da bi položaj na Srednjem vzhodu, ki se zapleta na različni medarabskih odnosov, dopustil mnogim šefom, da se oddaljijo iz svojih prestolnic. Kdor ocenjuje stanje realistično, mora ne more štiti zaprtih oči mimo tega in mora upoštevati stvarnost.

Zato pa v Lusaki pričakujejo, da bo tolikanj bolj reprezentativno predstavljena Azija in Afrika. Zlasti kar zadeva Afriko, je namreč konferenca Organizacije afriške enotnosti, ki prav zdaj zaseda v Adis Abebi, opravila kaj pozitivno vlogo in odstranila čer, ki jo je predstavljalo svojetasno priznanje Biafre s strani nekaterih afriških držav. Sprava med Zambijo in Nigerijo, o čemer javlja današnji zambijski tisk, bi po tukajšnjih pričakovanjih omogočila predsedniku Gowonu, da zavzame svoje mesto med drugimi voditelji nevrščenih držav.

Na dober odmev je našel tudi novica, da bi Peru, ki se je udeleževal dosedanjih konferenc nevrščenih kot opozovalec, utegnil tokrat sprostiti za status polnopravnega udeleženca. To možnost je napovedal perujski zunanji minister ob svojem prihodu. Ni izključeno, da bi takšna potega Peruja lahko delovala spodbudno na druge države Latinske Amerike.

Na drugi strani pa se, žal, potrjujejo pričakovanja, kar zadeva predstavništvo Kambodže. Slišati je namreč, da danes odhaja iz Phnom Penha v Lusako zunanji minister Lon Nolove vlade, hkrati pa sta že dopotovala tudi dva predstavnika vlada princa Sihanuka in sicer njegova žena veleposlanika v Egiptu in v Senegaliji, ki bosta nesporno odredala Lon Nolovemu predstavniku pravico, da zastopa Kambodžo.

Pripravljalni komite šestnajsternice, ki se bo sestel neposredno pred ministrsko konferenco, zlasti pa seveda ministri, bodo torej soočeni še z vrsto nerešenih in težko rešljivih vprašanj, ter ne bodo mogli osredotočiti svojih razprav zgolj na oblikovanje besedil končnih dokumentov, ki naj bi jih šefi sprejeli.

Bilo bi seveda zgrešeno, če bi tem peripetijam pripisovali pretirano vlogo. Saj bi bilo pravo sanjarstvo pričakovati nekakšno uniformirano enotnost gledišč, kadar se zbere tolikšno število državnikov in ko vsak med njimi nosi v svoji politični prtljagici breme svojih nacionalnih problemov in potreb. Pa še to: nismo pozabili bojazni in negativnih prognoz, ki so spremljale tudi priprave obeh prejšnjih konferenc in to med udeleženci samimi, še tolikanj bolj pa zunaj tega kroga držav. In vendar sta obe konferenci, vsaka na svoj način in vsaka v svojem času in prostoru vendarle odigrali svojo pomembno pozitivno vlogo.

VIDA HREŠČAK

Portret tedna

François Mauriac

V majhnem kabinetu, zadaj za velikim salonom, v katerem so se kar se da vjudno prestopali, je tako ležal pred mano na postelji ob steni povsem sam. Drobtin in suh, da ga pod odelo, ki mu je do rok, sklenjenih na prsih, pokrivala telo, skoraj ni bilo slišati. Za visokim, nekakšnim stroгим čelom, močnimi obrvmi, ostro izraznim nosom in belimi, skoraj s kožo spojenimi brki in kljubovalno zraslo v hladno otrpelo podbradku. Ob nohah je bilo razstranih nekaj preprostih belih in rdečih rož. Na nočni omariči sbe z zaprtimi policnicami sta zraven reliefa s križem dogorevajoči sveči, toda na zidu nad njim je visela veselo razgibana umetniška slika z motilov Mozartove glasbe, menda Dufjevo delo. Zraven kratkega črnega klavirja v salonu sem spravljal iz sebe sozalne besede, ko sem se znašel pred vdovo, gosposko skromno gospo s sivimi lasmi, in se med pridruženim šepetanjem drugih v črno oblečenih sorodnikov z ministrom Schumannom ter šuštenjem s svilu dekorativnega klavirja stare princeze Bibesov v predstobi vpisal v knjigo obiskovalcev. Na komodi pa se je poleg noge, pravkar v mavri odite pokornikove roke s finimi pesti kopolilo vse več brzojav. Nad vsem tem sem v nelagodni tišini opazil še majhno olje s florentinskim motivom in staromodno barometrijo v trebušastem lesenem ohišju, v katerem se je vremenski kazalec nagljal na »spremenljivo«.

S sestege nadstropja na številki 38 avenue Thiopile Gautier sem se po molčečem stopišču spet spustil na zemljo. Na pločniku pred hišo se je zbiralo vse več radovednežev, policajev in reporterjev. Ko je tik za mano prišel skozi vrata minister za zunanje zadeve Maurice Schumann, ki je to hišo obiskal tudi 24. avgusta 1944, dan potem, ko je s prvimi francoskimi osvobodilnimi silami vkrakal v Pariz, kamor se je takrat vrnil tudi avtor oporniških »Križev«.

To so dolgoročni načrti, ki jih iraki baasisti najbrž ne bodo mogli nikdar uresničiti — toda nobena arabska država se še ni mogla upreti skušnjavi; da ne bi izkoristila priložnosti, da utrdi svoj položaj na rova svojih sosedov. Taka priložnost pa se je zdaj Iraku vseskozi ponudila: Bagdad v junjski vojni leta 1967 ni izgubil niti peči ozemlja, irške oklepne enote pa so zombardirala iranska letala, ki so bile še daleč od fronte, tako da se niso nikdar borile.

Irak je torej v medarabskih odnosih zdaj v precej ugodnem položaju. Tega pa nikakor ne bi mogli trditi za notranji položaj Baasa. Baasisti so zdaj na oblasti dobri dve leti, vendar si niso mogli utrditi položaja. Sporazum v Kairu je še precej negotov, druge politične stranke in gibanja pa nočejo sodelovati v skupni fronti z baasisti, ker ti niso pripravljani niti malo deliti oblasti. Razen tega se je sedanje vodstvo z neusmiljenim obračunavanjem s svojimi nasprotniki onemogočil pri večini prebivalstva.

Zdi se, da je tudi to eden od najpomembnejših razlogov za sedanjo irasko gono proti Egiptu. Dokler lahko Bagdad najviše vihti palestinsko zastavo in nemotno udriha po egiptovskem predsedniku, lahko upa, da Iranci ne bodo prevedli razmišljali o tem, da v njihovem vsakdanjem življenju nimajo posebno pomembne vloge ne Palestinci ne Egipcjani.

A v kolikšni meri lahko iraska kampanja vpliva na razplet krize na Srednjem vzhodu? Bagdad lahko povzroči precej prijetnosti. Lahko daje Palestincem materialno pomoč, ki jim jo utegnejo druge države zmanjšati ali odreci. Lahko omogoči prevoz kitajskega orožja v Jordanijo preko svojega ozemlja. Lahko tudi poskusi novariti s svojimi vojaki v Jordaniji proti kralju, čeprav se zdi ta možnost precej negotovna, saj ni mogoče predstavljati, kako naj bi irske enote odkinile posege v boj, ne da bi se razvelj od Jordanijo in Irakom, sporazum, v katerem bi kralju nedvomno prisločili na pomoč Egipcjani in nemara celo Sirci, ki imajo menda že tako uperjene svoje topove na položajih ob Jordaniji proti irskim enotam.

Vendar se zdi, da je največja nevarnost v tem, da bi Iraku pritegnile tudi nekatere druge države, ki so sicer pritrile Naserju, vendar trdijo, da je mirna rešitev nemogoča. To bi se znalo zgoditi, če bi se pogovori v New Yorku prevedli razvedeneli ali celo razbiti. Te pogovore pa zdaj zavajajoje predvsem Iranci. Če, da jih zavajujejo zaradi notranjih nesoglasij. A ker so ta nesoglasja precej ostra, se kaj lahko zgoditi, da bi si jastreb pomagal k zmagi s domovno, da bi zavlačevanje še podnetilo arabske spore in s tem prisililo Egipcjane in Jordance k opuščenju. Nobena ne more zgoditi. V opraščju razrečdar to nikakor ne pomeni, da se kaj takega ne more zgoditi. Vozračju razrečdar nacionalizma in sovraštva postanejo močje tudi najbolj nemogoče stvari.

ANDREJ NOVAK

riacu, ki je bil izrazito katoliški pisatelj, vera in dvom nenehno tepla, ob dobrem mu je vselej stala skušnjava, nebo je razumel kot presedbo peka, krščanstvo je preliv v pantoflem, dušo je doživljal kot meso. Sem matematik, ki dela v konkretnem. Katoliško vesolje zla skušam narediti čutno otipljivo, ovohljivo. Greh, o čemer nam teologijo ponujajo abstraktno idejo, jaz utelešam.

Hkrati pa je bil nenehno goreč služabnik duha. Človek vselej vzemirjene zvestobe. V dramatik, kjer je odpadlo opoznavanje, je njegova misel dosegla kampanj še znošno, kruto koncentracijo. V polemiki in dnevnih komentarjih pa je neizprosnost pisal svojo prizadevo sodbo vsakdanjosti. Eden njegovih prijateljev, Jean Fuyard, je pripovedoval, kako so se nekdo v literarnih krogih šli ugibanke. Ko so tako kot odgovor za neko bedno, samotilno vlogo zili »To je gotovo papiga,« se je Mauriac uprl, češ: »Zakaj ne bi bil to lev?«

Vse življenje je svoje ostro pero naperjal zoper machiavelizem nasilnih. »E od trenutka, ko sem se z osemnajstimi leti v Bordeaux srečal s krščanskim socialistom Marcom Sangnierom, so me jela pekoče zanimati vsa politična in socialna vprašanja... V politiko me je porinili občutek krščanske pravčnosti... Še posebej v Španiji in etipski vojni... In kot se je Mauriac pogumno zavel za republikanec v Španiji in proti kolonializmu v Afriki, tako je tudi pozneje ob dogodkih v Alžiriji in Maroku trdno stal na strani zatiranih in ogoljufanih. Skupno z levičarji se je zavel za zapadega Regisa Debraya v Boliviji. Spominjam se, kako so tudi na mitingu francoskih intelektualcev za mir zruven revolucionarjev imenovali tudi njegovo ime, pa čeprav se je Sartre nekot pikro izrazil: »Niti bog niti Mauriac nista umetnika.«

V bodicah svojih »Beleška« v Expressu in Figaraju Mauriac v pošteni vmeri ni varčeval z jedkostjo, tako kot se je znal tudi navdušiti. Brez rokovice je odinil Zolajeva pretiravanja v Dreyfusovi aferi, Herriotu je zapisal, da smo z njim pokopali zadnjega mamuta. Zgrozil se je ob možnostih, da bi Mitterand postal predsednik. Servantus-Schreiberju je dal priimek Ken-nedylin in o Mendès Franceu, ki ga je predhodno že imel za rešenika, je nekaj let pozneje razočarano priznal, da je »Jan Hus, ki je z leseno baterijo ostal na tleh. Naposled je našel zaupanje v De Gaulleu, o katerem je vzkliknil: »Vendar nekdo, ki je gotov svoje večnosti. In ko je 27. aprila lani, prav isti dan, ko je De Gaulle izgubil referendum, sam domo nesrečno padel in si poškovala ramo, je zarobantil: »Dva padca hkrati, to je preveč.«

Ceprav je bil katolik, nikoli ni zapadel v mreže desnice. Prav Mauriacova zasluga je, da so francoski katoliki in veliki meri ostali bližje levičarjem. »Antikomunizem? Ne. Antistalinizem? Da. Isti duh v meni se upira Hitlerju in Stalinu.« je zapisal in se po prvem razočaranju nad Petainom med vojno pridružil rezistenti s psevdonomom Forez. V katerem drugem obdobju je človek trgal materam otroke in jih tlačil v živinske vagonce, kot sem onega mračnega jutra videl na postaji Austerlitz? Sreča Evrope je postala neuresničljiva sen razca za podle duse... Ne gre več za srečo, gre za fronto proti Machiaveliju. Sem eden tistih, ki vorujejo, da človek ne more samega sebe požreči, ampak dostojanstveno vstati v odporu.

In kot se je nekot ob smrti komunista Marcela Cachina poklonil staremu zvestemu borcu, tako je tudi tokrat vsa francoska levica, z glasilom KPF »Humanitatem« vred, sklonila glavo, ko se je »sklepleno njegovo dolgo in srečno življenje«. Dolgo je. Toda srečno? Kljub vsemu se mi zdi, da je bil Mauriac vse svoje življenje zaradi svojega časa in okolja ter vzgoje nekaj drugega, kot bi sicer hotel biti, »nič hujšega ni, kot biti sam s seboj.« In ko je lani po štirinajstih letih znova napisal velik in tudi zadnji roman »Mladenec nekdanjih dni«, je priznal, da je kljub različnosti z njegovim junakom v njem dejansko upodobil samega sebe. »Tudi jaz sem bil nekot puntar,« je menil Mauriac, čigar vukinja je poročena s francoskim filmskim puntarjem Jeanom Lucom Godardom. Toda nekaj je gotovo vse življenje resnično vedel: »Verovati ni milost, ampak krepost, treba je kljub vsemu verjeti, da svet ni nesmišeln, da je skrivnost stvaritve ljubezen.« Nisem deček kot drugi. Je bil prvi stavek v njegovem zadnjem romanu. V drugem glazku svojega dnevnika pa je skotaj točno napovedal: »Kot v svoji mladosti čutim, da je september svojih pričakovanj in slutnja... Od kod prihaja ta mir?«

BOGDAN POGAČNIK

Srednji vzhod

Čemu gnev v Bagdadu?

Iraški baasisti si kupujejo kapital za prihodnost - doma in v arabskem svetu

Ko je egiptovski predsednik Naser 23. julija v govoru ob 18. obletnici egiptovske »bele revolucije« omanil Egiptomom in svetu, da je sprejel ameriško pobudo za mirno rešitev krize, je po arabskem svetu završalo. Naserjeva odločitev je bila v popolnem nasprotju s tremi slovitiimi sklepi z arabskega vrha v Kartumu, kjer so konec avgusta leta 1967 sprejeli tri velike »NE« — »NE« za pogajanja, »NE« za sklenitev miru in »NE« za priznanje Izraela. Naser pa je v svojem govoru izrazil pripravljenost storiti prav to. Pa vendar se je že po nekaj dneh pokazalo, da so vodstva in prebivalstvo večine arabskih držav sprejeli egiptovski sklep z velikim razumevanjem, marsikje pa tudi s tihim zadovoljstvom. Triletna vojna z izpravljanjem je iztrpala tudi arabske rezerve moči in volje do boja. Večina Arabcev si želi predvsem mir.

Le iz treh prestolnic so izrekli nezapornico Naserjevi mirovni politiki. Alžirija je z nespravljivimi besedami obsojila ameriški predlog in podprla palestinsko gibanje, Palestinci so vnovič ponovili, da zanje ne bo miru, dokler ne bo zrušena sionistična država Izrael. Iz Bagdada pa so mrkih obrazov vrgli Egipcjanom v obraz, da so kapitulirali.

Alžirski »nec« je bilo pričakovati. Alžirce tako stališče ni stane in jih k ničemu ne obvezuje, hkrati pa jim dovoljuje, da se trkajo po prsih, češ da niso zatajili

palestinske stvari in arabske revolucionarnosti. A medtem ko negativno alžirsko stališče v bistvu sploh ne more vplivati na razvoj krize na Srednjem vzhodu, od katerega je Alžirija daleč več tisoč kilometrov, je s Palestinci popolnoma drugače. Oni so v žariski dogajanja, zato je njihov »nec« bistvenega pomena. Toda njihovo stališče ni nikogar presenetilo. Nemogoče je bilo pričakovati, da bodo Palestinci sprejeli mirno rešitev krize in to, kar se zdaj dogaja v odnosih med Palestinci in arabskimi državami, je težava, s katero so vsi prizadeti že dolgo računali.

Cisto poseben primer pa so Iranci. Leti, ostroma njihov baasistični režim, so zavrnili resolucijo varnostnega sveta, ki zahteva mirno rešitev krize, šele konec leta 1968, in to predvsem zato, da so ravnali drugače kot režim, ki so ga strmoglavili, in zato, da niso zaostajali za rivalskim kraljom Baasa, ki je na oblasti v Siriji.

Zdaj pa se je Bagdad brez obotavljanja spustil v tako silovito hladno vojno s Kairo, kot je v arabskem svetu ne pomnilo že kakih šest let, odkar se je končala velika arabska hladna vojna, med katero so se bodli predvsem Egipt, Sirija in Irak. Iz Bagdada so nemudoma sporočili Egipcjanom, da so kapitulirali, ker so sprejeli Rogersov predlog, in da so izdali palestinsko in arabsko stvar. Predsednik Naser, ki mu nista niti malo pri srcu ne predsednik Bakr, ne njegov režim, je takoj vjudno, a

brez ovinkov vrgel Irčanom v brk, da se, odkar so prišli na oblast, sploh še niso zgnili na fronti proti Izraelu in naj vendar raje bombardirajo izrasko položaje, kot pa da organizirajo protiegiptovske demonstracije v Bagdadu.

Zdaj je bil ogenj v strelju. Irasko vodstvo, ki je v zadnjih dveh letih velik del svojega časa posvetilo lovu na sionistične in imperialistične agente, ki se jih je v srednjih letih v Iraku zaredilo toliko, da so jih morali kar nekaj deset pobesiti in postreliti, se je brez predaha z ognjem in mečem lotil vseh Egipcjanov, ki so bili dosegljivi. Najprej so pozapirali vsa uslužbenec egiptovskega trgovskega predstavništva v Bagdadu, potem so jeli nadlegovati diplomatske uslužbence. Niti po obisku visoke irasko delegacije v Moskvi se niso duhovito umirili. Še več Egipcjanov je romalo v irasko zapore, na meji med Kuvahtom in Irakom pa so pustili dvesto egiptovskih potnikov več dni čakati, da jih bodo spustili čez mejo.

Te hladni vojni, ki še vedno traja, seveda tudi ZAR ni držala križem rok. Tudi Iranci, zaposleni v Egiptu, imajo sitnosti. Predvsem pa se kaže egiptovska jeza v tisku, ki je omerjal baasistični iraski režim že s pisano bero prilastkov, ki so v takih trenutkih v navadi, od »krvnikov do »norbortizancev, in jim je samo do dobička, pa čeprav na račun krvi junakov.

Ta središnji sporad med Bagdadom in Kairo, ki se očitno še ne bo zlepa končal, seveda ne more biti v korist arabski stvari. Vendar pa lahko ugotovimo, če le malo pobrskamo po zgodovinskih arabskih odnosov da je bilo takih primerov že veliko in kot nas tudi uti zgodovina, ne kaže njihovega pomena napihovati. Seveda ni šala, če ena arabska država grozi drugi, da bo poslala nad rezidenco njenega šefa 12 tisoč svojih vojakov, vendar to še zdaleč ni isto, kot če bi se kaj takega dogajalo v Evropi. Spet moramo upoštevati prepad med evropsko — pa tudi irasko — in arabsko miselnostjo.

Zadnjikrat so se Egipcjani in Iranci zavrteli v divjem krogu medsebojnih napadov in obtožb leta 1963. Februarja in marca tega leta so namreč prišli najprej v Irak in nato v Sirijo na oblast baasisti. V obeh državah je takoj nastalo močno gibanje za združitev z Egiptom — arabska združitev je bila takrat namreč še močno siloč ideal večine Arabcev. In tako so se začela v začetku aprila 1963 v Kairu pogajanja med delegacijami treh držav. Pogajanja so se končala 17. aprila s sporazumom o ustanovitvi trojne federacije, ki naj bi jo uvedli s poskusnim 20-mesečnim obdobjem.

Toda že med katrskimi pogovori se je pokazalo, da vlada med tremi delegacijami hudo nezupanje. Naser, ki še ni pozabil slabih izkušenj s Sirci med triletno unijo, je bil predvsem nezupljiv do sirskih baasistov, dosti pa ni zaupal niti Irčanom; starodavna trenja med Kairo in Bagdadom, ki se vlečejo že iz časov starih kalifotov, so se bila namreč v letih Kasemovega režima spet močno zaostriala. Baasisti so sicer strmoglavili Kasema, vendar ne kot baasisti ne kot Iranci in bistrvni niso bili voljni izročiti oblasti egiptovskemu predsedniku, ki je bil seveda logični kandidat za voditelja trojne federacije.

S federacijo ni bilo nič. V mesecih po aprilskih pogajanjih so se tri države zapletle v hude medsebojne obtožbe in naseristom v Siriji in Iraku se je slabo godilo. O združitvi ni bilo niti govora več. Odnosi med Irakom in ZAR so se izboljšali šele jeseni istega leta, ko je Abdel Saleem Aref v dvornem puču spravlil baasiste s poti.

Razumljivo je, da so v sedanjem sporodu med Irakom in Bagdadom prisotna tudi osebna trenja. Vendar je to postranskega pomena. Tehnični raslog, ki nam ga nudi zgodovina, so starodavne irasko težnje, da bi se prebili na vodilni položaj v arabskem svetu. Kasemu se je v začetku minulega desetletja to skoraj posrečilo. Mnogi Arabci in celo Sovjeti so dolgo nihali med kasemizmom in naserizmom. Se-

ANGEL BRACHO (Mehika): DAVID IN GOLIAT Iz skicirke o vietnamski vojni

STANE JERKO: NA VRŠICU

Polemika

Odgovori Staneta Severja

Ker se pojavljajo v razpravi k mojemu vprašanju »Slovensko narodno gledališče — da ali ne?« dvomi v resničnost mojih izjav, nekateri sodijo, da je moje pisanje neresnično in žaljivo, ponovno povajam svojo javno zahtevo, staro skoraj dve leti in potem še večkrat ponovljeno, naj merodajni forumi, ki jim je zaupana skrb za Slovensko narodno gledališče, vendar že izvedejo v Drami raziskavo o vsem dogajanju in o resničnosti mojih navedb. Od zavlačevanja imajo korist samo tisti, ki jim je SNG trn v peti, in oni, ki celo trdijo, da gledališče v samourpravni družbi sploh ni potrebno. Končni rezultati raziskave, ki pa, poudarjam, nikakor ne sme potekati kot skadnja tuži, kadnja sodišča, naj bodo sporočeni vsej javnosti. Naj me merodajni vendar odvežejo okrutne očitke, ko prisiljen prepuščam oceno svojega delovanja zgodovini, ker mi je sedanjost ne more dati.

Gledališču »Gleje« sporočam, da mi ni všeč, ker ni v njegovem upravnem odboru nobenega neposrednega proizvajalca, to je igralca, kajti upravni odbor ne more brez igralcev uprizoriti nobene igre, igralci sami brez enega člana upravnega odbora pa mnogo. Dolžan sem opozoriti na ta nesporazum, ker je to v opreki z našo stvarnostjo in kar bo neogibno rodilo kvarne posledice.

Popolnoma se strinjam, da je moja moč predvsem v opravljanju pedagoškega in igralskega poklica. Za prvo so dani pogoji za drugo pa ne. Ne morem v nobenem gledališču več delovati kot mezdni, najemniški delavec. Tudi ponudbe za sodelovanje v gledališču »Gleje«, ne morem sprejeti. Poleg tega bi moral, kakor sem razložil, igrati brezplačno, tega pa nisem dolžan storiti.

Zarko Petan je v svojem odgovoru navedel nekaj resnice, precej pa tudi ne. Čeprav bi navedel imena vrste gledališčinikov in ljubiteljev gledališča in njihove izjave, mar ne bi mogel prepričati, da si upravičeno lasti režisersko avtorstvo predstave »Junona in pava«. Za milijon in pol starih dinarjev, kolikor je znašala kupna cena v Beogradu, bi Drama lahko dobila ustrežnejšo inscenacijo, ne pa da smo videli na odru nemogoč naturalizem, ki ga je desetletja ni bilo. O kakšnem prihranku pa ne more biti govora. Da sem se jaz kdaj zavzemal za podobne nepopolne ukrepe varčevanja, pa ni bilo dokaza v odgovoru in ga tudi ne more biti.

Igralce, ki je v Rigi s kvantitativni izrazi označil tiste, ki so se zavzemali za »Hlapcev«, ni podal takrat resničnega zagovora, kar je dokazala vsa atmosfera na gostovanju in tudi pozneje doma.

Petan o Součevkem primeru v Rigi ni navedel čistejga vina. Nikoli nisem zahteval za tega igralca disciplinskega pregona. V Rigi je Petana skupina igralcev obvestila o Součevkem ravnanju na predstavi »Hlapcev«. Sporočena mi je bila tudi sodba režiserja Jamnika in pisatelja Kozaka, podana pred mnogimi pričami, ko sta oba obsojela Součevko ravnanje. Da pa je potem Petan kot edino veljavno sodbo prevzel mnenje režiserja Jana, ki se je med predstavo mudil za odrom in ni videl predstave, ne pa mnenja igralcev, ki so bili tedaj na odru, in ne mnenja Jamnika in Kozaka, ki sta predstavo gledala iz parterja, je imel svoje posebne razloge.

Po vrnitvi iz SZ sem na seji sveta Drame, katerega član sem bil, zahteval od Petana razčiščenje vseh nepravilnosti, ki so se dogajale na gostovanju. Ničesar drugega ni ukrenil, kot da je zahteval od igralca, ki je v Moskvi odigral svojo vlogo v »Hlapcih« kar v garderobi, pisмено izjavo, ki jo je potem zaprl v svojo miznico. To je bilo vse. Tudi za tako ravnanje je imel Petan svoje posebne razloge.

Z ničemer ne more dokazati, da ni nezakonito angažiran. Namesto da navaja akti dvojnemu vrednosti, ki je ronal skoraj leto dni iz direktorjeve pisarne v njegove roke, čeprav je bil Petan skoraj vsak dan v hiši (od 15. II. 1966 do 4. I. 1967), naj bi razgovarjal, v katerem časniku je bral raz-

pis za mesto vodje Male drame SNG. Ne more nam povedati, ker ga ni bilo. Res pa je, da sem jaz za ta podatek že vedel, ko sem se zavzemal, da bi prevzel mesto v. d. direktorja Drame. Verjel sem njegovim pozitivnim stališčem, ki jih je izjavil na novembarskem sestanku 1968, in mu zaupal, da bo branil pozicije SNG. V tem zaupanju me je potrdil predsednik IS dr. Hočevar, ko mi je zahteval, da bi IS podpiral Petanovo kandidacijo. V taki situaciji človek upravičeno preazre nezakonitost in se mu ne zdi tako pomembna. Izkazalo pa se je, da so imeli prav oni, ki so nasprotovali njegovi kandidaturi. Kmalu po prevzemu dolžnosti se je pojavil na vidnem mestu v Drami Petanov program, ki pa je bil nasproten interesom SNG. Z njegovo vednostjo in odobritvijo sta bila izobesena že omenjena plakata s pozivom na uničenje evropskih nacionalnih gledaliških institucij, kajti na enem izmed njih, sestavljenem kot osmrtnica, je pisalo z debelimi črkami: »Smrt vsem nacionalnim gledališkim institucijam.« Naj povem še to, da te črke niso bile natisnjene v Jugoslaviji pač pa v Italiji in v italijanskem jeziku. Poučen sem, da je primatelec te plakate pomislil tudi drugim gledališčem v obdobju, pa je bila taka zahteva povsod odklonjena. Tudi na AGRFTV v Ljubljani sta vsela taka plakata nekaj dni, pa ju je vodstvo potem, ko se je seznanilo z njuno vsebino, odstranilo. Vse drugo pa bo moral povedati Petan sam. Naj bo zdaj toliko pogumen, pa naj izobese omenjena plakata v eni izmed ljubljanskih izložb na vpogled javnosti. Prostor mu bom jaz oskrbel.

Stavim glavo, da niso nikoli viseli plakati s tako vsebino v nobenem nacionalnem gledališču velikih evropskih narodov. Kaj pa pomeni, vprašam, tako delovanje v narodnem gledališču enega najmanjših evropskih narodov, ki je odigralo v sto letih narodovega življenja, zlasti pa še v njegovem osvobodilnem boju pred dobrih četrty stoletjem, tako pomembno vlogo? V statutu piše, da je SNG ustanova posebnega družbenega pomena. Naj mi ne zamere Petan, da potem tudi njegov nezakoniti angažmanj dobi poseben pomen.

Zdaj je jasno, zakaj Petan ni ukrepal proti kršiteljem discipline na gostovanju v SZ. Čemu? Saj so vendar izvajali njegov program.

Toliko silnic je v zadnjih letih delovalo zoper obstoj SNG, zdaj pa Petan strahoviti upadek dramske publike ne pripisuje nikomur drugemu kot meni, ki skušam rešiti gledališče poloma. Bivši direktor Stih je že pred leti npr. dejal igralcu Rohačku, ko mu je ta zakrbljen predlagal potrebne ukrepe zoper upadanje publike v Drami, tole: »Vidite, Rohaček, vi teh stvari ne razumete. To je ravno uspeh.« Za to izjavo ve vse gledališče in tudi Petan.

Mislim, da je sedaj dovolj jasno, zakaj je kriza v Drami enkratna in da take krize ne preživlja nobeno drugo nacionalno gledališče v Evropi.

Dragi moj Dominik Smole, tvoje pismo me je pretreslo v dveh ožirih: na eni strani kažeš globoko prizadetost zaradi usodnega dogajanja v naši Drami, na drugi pa popolno pomanjkanje sposobnosti iskanja in ocenitve pravih vzrokov, ki so privedli do tega. Ze v začetku svojega boja sem se jasno zavedal, da mojim pogledom čas in prostor nista naklonjena in da ni niti najmanjšega videza, da bi moje misli dosegle plodno rast. Cutim pa popolno odgovornost, povedati stvari neizprosno, čeprav je to za marsikoga boleče; morebiti bo moje pisanje kdaj pozneje le rabilo pri urejanju umetniških vprašanj v socialistični samourpravni družbi. Če pa ne, bo pa vsaj ostalo kot dokument naše dobe, v celoti nenaklonjene kulturi. Nikoli nisem mislil, da mora ostati SNG organizacijsko zabotano na nekih negibnih pozicijah. Mogoče imajo prav celo tista, ki trdijo, da samourpravni družbi gledališče sploh ni potrebno. Morali pa bodo to dokazati, in sicer na zelo demokratičen način. Ne morem pa odobriti načina, kako si neki no-

vi pogledi v teh stvareh utirajo pot. Nosili si teh pogledov glasno obsojajo vedno, in povsod metode v stalistični eri — kar je popolnoma v redu. Ni pa v redu, da zdaj oni sami uporabljajo take metode. Stvari moramo res urejati kot svoboden, ponesen narod v strpni, stvarni in zato plodni debati, ne pa se posluževati podtalnega delovanja, ki vodi vsako ustvarjalno vzdušje do pogubnega absurda.

Dragi Dominik, jaz se bojujem zoper vodor čitelnitstva v Dramo. Ti pa s čitniškimi argumenti pobijaš moje trditve. Dolžan sam ti odgovoriti na nekaj tvojih trditve, ki se z njimi ne morem strinjati.

Praviš: ni prav da se gledališče drži hišnega reda kot pijanec plota, jaz pa govorim o tem, da plota sploh ni, to je: Drama posluje brez hišnega reda. Govorim, da je v Beogradu in Zagrebu po dvoje eksperimentalnih gledališč; ko zahtevam podobno rešitev za Ljubljano, praviš, da govorim s sarkazmom, češ noben slovenski igralec ali režiser ne vidi samo v eksperimentalni dejavnosti zadostitve svojih ambicij. Zahtevam delovne pridobitve, ki so veljale od 1. 1945 do 1962, po katerih sta delala režiserja svetovnega formata, zdaj pokojna B. Gavella in B. Stupica in vrsta drugih, igralci evropskega ranga Levor, M. Kirbinski, Marija Vera, M. Nikolajevna Nablocka, J. Cesar in vrsta drugih. Ti pa trdiš, da v takne delovne pogoje leta 1970 ne verjameš. Se leta 2000 bodo potrebni, samo bojim se, da takrat Slovenci ne bomo imeli več gledališča. Tudi v množične ankete ne verjamem, čeprav jih predpisuje statut SNG. Treba bi bilo poiskati. Morebiti se pa le da doseči pravi obraz gledališča v sporazumnem sodelovanju med izvajalci in publiko, brez vmešavanja od zgoraj in s strani. Praviš, da je moja ocena Arraballa laična. Poučen sem, da je v Parizu ob praznovanju njegovega »Cesarja« neki kritik zapisal, da je ta tekst tako neznamenat, da ga je rešil samo osrednji igralec, ki bi bil prav tako imeniten, če bi igral telefonski imenik. Res je, da ta igralec ni nastopal nag v predstavi. Morda je pa prav ta naša »izboljšava« prinesla vrednost tekstu. Potem je pa že čas, da izpremenimo znameniti verz naše zaostlosti takole: »Tajati ledi v Parizu začne se, pomlad je pri nas že.«

Tudi če bi prišel A. Inkret zakonito v gledališče, ne bi pozitivno deloval na dramaturškem mestu. On vendar javno zavzema za ukinitve SNG! Zato ima tudi njegov nezakoniti prihod v Dramo poseben pomen.

Postavljam javno vprašanje, ali je bilo spodobno, da Stih ni ugodil življenjski želji velikega igralca Cesarja, ti pa praviš: »Ne mislim, da bi pokojnik svoje slovo najlepše opravil s Krjavljens. Če si se oglašil, ki besedi, bi moral govoriti o sposobnosti, ki o svojih mislih. Sicer pa boš moral vsekar javno korigirati tole svojo izjavo: »Preveč okrutno pa se mi zdi njegovo (Cesarjevo) smrt kratkoma vroči na Stihova pleča.« Tega nisem nikoli in nikjer izjavil! Prihakovati bi malo več preudarnosti v tvojih izjavah, saj veš, da je vsaka zapisana tvoja in moja izjava dragocen podatek za zgodovino SNG.

Dragi Smole, Souček ni meni nobene napletil, ker mi je ne more, pač pa jo je Slovenskemu narodnemu gledališču. Ravnal je pač v skladu s svojo vizijo o gledališču. Na eni strani sem stal jaz s svojo podobo Slovenskega narodnega gledališča, osamljenega s pomanjkljivo skrbjo za zakonitost v njem, za Svoučkom pa stoji prostor in čas. Jaz sem se moral umakniti.

Pripoveduješ, da čeniš Cankarja kot svojega učitelja, zraven pa navajaš kot sumljivo okoliščino, ker ga je pohvalil Vladimír. Jaz pripovedujem, kakšno usodo doživlja I. Cankar v SNG in na gostovanju v SZ, ti pa: »Mojo, kaj pa A. Součnik, a?« V takih primerih je najbolje pomesti najprej pred svojimi pragom.

Glede nezakonito sklenjenih pogodb s slovenskimi avtorji pa si podal prav zaničniv podatek. Praviš, da je bila tudi s te-

boj sklenjena pogodba in da si dobil premalo. Morda je pa varčevanje na nepraven mestu eden izmed vzrokov te nezakonitosti, saj je znano, da je pod Stihom dobil statust za svoj nastop 10.000 st. din., Prešernova nagradjena ga. Elvira Krajevca za vlogo v »Ivanovo« Čehova pa 12.000 st. din.

Ti mi pa sporočaš, da se ti zdi moj boj za zakonitost v Drami »dubrojakarski«, »povprečno pravdaški« in še mnogo drugih »mesimpatičnih« ocen si privoščiš mojemu delovanju v tej smeri. Ne morem verjeti, da tako malo ceniš zakonitost. Ali pa jo mogoče odrekaš samo gledališču in gledališkim ljudem? Tedaj dajš podporo tistim, ki že zdaj sodijo o nas kot o petorzrednih državljanih.

Dalje praviš: »Talent so ti dali bogovi.« Vidis, jaz o tem nič ne vem. Mogoče je tako, kot praviš. Vem samo, da me je na igralško pot privedla ena sama izjava, zame najodličnejšega pedagoga, kar sem jih imel, ko je še v nižji šoli zastavil razredu tole vprašanje: »Če boš kdaj potevali po tuji deželi in boš imel zelo malo časa spoznati njen utrip, kam se boš najprej podal?« Odgovori je seveda pedagog sam: »V narodno gledališče te deže!« Jaz sem tedaj kot 14-letni otrok rekel: »Če je temu tako, potem pa ne šelim biti nič drugega kot dober slovenski igralec!« Prosim oprostite za tega pedagoga in zase, ker sva se oba motila.

Zal vam pa moram zdaj poročati s svojimi članki o procesu »prekvalificiranja vrednota v naši Drami« Dragi Dominik, obracam strani svetovne gledališke zgodovine, da bi na njih našel primer za gledališko dogajanje na Slovenskem. Prišel sem do sklepa, da slovenskemu primeru najbolj ustreza gledališče ruskih grofov v začetku minulega stoletja. O tem piše zgodovinar: »Plemstvo, ki ga je prevzemalo vse, kar se je dogajalo na Zahodu, se je po svoje vdajalo igram in zabavam evropskih glavnih mest. Grofje so teknovali v razkožju in navidezni civilizaciji in s svojimi tlačani ustanovljali gledališke skupine, podložne estetskim in erotičnim muham svojih gospodarjev. To posnemanje Zahoda se je dostikrat sprevidlo v pravo karikaturo.« (Sylvia in Dhomme: Moderno gledališče). Takemu gledališču se je takrat uprl veliki ruski igralec Ščepkin. Ta boj je bil za tiste čase nenavaden in nerazumljiv. Vstal je tako rekoč sam proti vsem. Bil je po prakti tedanje dobe tlačan, to je grofovska last. Celo med kolegi — igralci je imel zelo malo privržencev. Menil so, da jim je Ščepkinov talent v nadlego in jih le budi je lagodnega, udobnega življenja, češ kaj se pa upiraš grofu, gledališče je vendar njegovo, on nas plačuje, in če je zanj dobro, je za nas tudi.

Gotovo se je tudi tedaj slislal glas ljudstva: »Dajte nam gledališče, brez njega ne moremo živeti, ker je najbolj življenjski kardiograf našega bivanja in najvišje merilo naše duhovne rasti.« (Hvala vam, tovariši Janez Lampič, jaz sem vs spoznal šele po vaših besedah, vi mene poznate že petindeset let, od debuta do danes. Verjemite, da je ves moj boj posvečen vašim željam in željam vseh svetlih obiskovalcev Drame, s katerimi smo bili prijatelji toliko let, čeprav se osebno ne poznamo.)

Skoraj edini in najbolj zvest Ščepkinov prijatelj, podpornik in branilec njegovih stremiljen je bil dramatik Gogolj.

Kako pa ti, prijatelj, dramatik Smole? Če bi ti šivel takrat, bi gotovo svetoval Ščepkinu, naj se ne upira grofu, naj se ne spuša v povprečno pravdarstvo, kajti to zbija odpor, to je manjvredno drobjakarstvo, njegovo poanlost je vendar umetnost, ki so mu jo dali bogovi. Glede boja za zakonitost mi seveda ne bi svetoval ničesar, bil je tlačan.

Dragi Dominik, s takimi nauki ne boš napravil niti enega človeka ponosnega, se manj pa vsega naroda.

Kakor za druge, Dominik, velja tudi zate: čisti računi, dobri prijatelji!

STANE SEVER

Arheologija

Umetnost na bronastih vedricah

Ob zadnjih odkritjih v Novem mestu

Arheološke najdbe, ki so bile prav v zadnjem času odkrite v Novem mestu, so v središču pozornosti evropskih prazgodovinarjev, ki jih zanimajo problemi halštatskega časa (okvirno od 800 do 300 let pred našim štetjem). Izkopavanje halštatskih gomil v Novem mestu je dalo poleg nekaterih fundamentalnih dokazov o pogrebnih običajih halštatskih Ilirov na Dolenjskem še vrsto dragocenih najdb. Med temi zavzema najodličnejše mesto petero bronastih situl. S temi navdse dragoceniimi najdbami postaja Novo mesto pojem v evropski prazgodovinski umetnosti. Novomeske situle pa spet oživljajo zanimanje za umetnost prazgodovine.

Čvrsto zasidrana v ambientu alpske inache halštatske kulture na Dolenjskem, se začenja v 7. stoletju pred našim štetjem v naših krajih tista slovita likovna zvrst, ki jo poznamo pod imenom situlska umetnost. Ta svojstvena likovna govornica je najvišji domet halštatske kulture ne samo Dolenjske, temveč tudi vsega prostora med Donavo in padsko nižino. Če zanemarimo neprimerno starejšo paleolitsko umetnost ledenodobnega človeka, stoji situlska umetnost halštatskega časa na začetku kontinentalne evropske figuralne manifestacije, ki vzdržuje neposredno zvezo iz prazgodovine s historičnimi epohami. Situlska umetnost tvori začetek evropskega pripovednega realizma. Z izrazom situlska umetnost označujemo tiste likovne stvaritve, ki v vodoravnih pasovih krasijo bronaste vedrice — situle. V krog spomenikov situlske umetnosti štejemo tudi druge predmete, ki so okrašeni v enaki tehniki in s podobnimi prizori. To so: brnaste ciste, pasne plošče, nožnice mečev, pokrovi posod, diadem, maske in podobno. Tehnika likovne izvedbe je vsem enaka: prizori in okrasji so iztočeni v bronasto ali zlato ploščino od znotraj (od zadnje strani), na zunanji strani pa še dodatno gravirani. Poznamo pa tudi umetnine, ki so izdelane samo s pomočjo gravure.

Slavnostne dogodke, ki so jih prirejali halštatski knezi ob vzprizniku situle, so nam ilirski umetniki — torevali — ohranili v prizorih na bronastih situlah. Te so najbolj rabili za nagradne pokale zmagovalcem na atletskih tekmah ali pa kot posodo, v katerih so mešali z dišavami aromatizirano omnamno vino iz sladkega mediteranskega grozdja in jo potem delili udeležencem slavnosti. Z veliko potrepljivostjo in z dokajšnjim likovnim znanjem so halštatski umetniki iztočkvali v tanko bronasto ploščino celo prizore iz prazničnih dni.

Kot v silnikani ali na filmskem platnu se pred nami zvrstijo prizori davno minulihi svečanosti. Na najdragocenejših, figuralo okrašenih situlah, se v zaporednih vodoravnih pasovih razgrinjajo in prepletajo epski prizori robustnega realizma golih borcev, bahavih pivocev, dostojanstvenih aristokratov in celo intimnih erotičnih prizorov, s liricnimi scenami tenkonogih konj, tekmujočih muzikantov, graciozno korakajočih antilop, orientaln fantastiko bajeslovnih živali, plahutavih ptic in stiliziranih rastlinskih ornamentov.

Figuralno okrašene situle, na primer one dve najlepši v Vač in Magdalenske gore ter slovit pasne plošče iz Zagorja, Brez in v Magdalenske gore s svečanimi epskimi prizori in dramatičnim akcentom, so vrhunski dosežki halštatske likovne ustvarjalnosti ter sodijo po svoji kvaliteti in izjemnosti v svetovno umetnostno zakladnico. Prva velika razstava situlske umetnosti z mednarodno udeležbo leta 1962 v Bologni, Ljubljani in na Dunaju nas je ozdravila od manjvrednostnega kompleksa, češ da so vsi, ali vsaj oni najlepši situlski spomeniki, ki so jih našli pri nas, izdelani in uvoženi iz Italije. Nasprotno pa ima prav Dolenjska v celotnem vzhodnoalpskem prostoru daleč največ situlskih umetnin, kar je zgovoren dokaz za avtohtonost teh spomenikov.

Za nas imajo situle še poseben pomen: raziskovanja zadnjih let so pokazala, da je bilo vsaj eno izmed središč umetnosti nedvomno na Dolenjskem. Močno vabljiva in dokaj realna pa je domneva, da je to središče ali delavnica bila celo v Novem mestu, saj smo v zadnjih letih pri odkrivanju halštatskih gomil v novomeški Kandiji našli že šest situl, med njimi jih je najbolj kar pet figuralno okrašenih. Vsega skupaj je bilo doslej izkopanih v Novem mestu že osem situl, kar ga uvršča po številu situlskih najdb na prvo mesto v Sloveniji.

Iz pripovednih frizov teh imenitnih vedric izvemo, da so se dolenjski halštatski velikaši v starejši železni dobi nedvomno vzorovali po grških in italiskih knezih, saj so živeli na robu sredozemske Velike Grčije, s katero so vzdrževali redne trgovske stike. Iz mediteransko-jadranskega prostora so prihajali v naše kraje luksuzni predmeti, likovne pobude, grško vino in nemara tudi nove ideje. Kreativna in idejna moč vzhodnoalpskih umetnikov, zraslih iz ljudstva pastirjev in metalurgov, je sicer zaostajala za likovnimi horizonti in estetskimi normami egejskih vzornikov, ker so izhajali iz povsod drugačnega okolja in korenin. Lepotni kanon ustvarjalcev iz Mediterana v sončni Heladi ni mogel veljati v mrazdijah alpskih dolinah, stran od azurne obale, globoko v kontinentu. Toda kljub temu so alpski likovni ustvarjalci v halštatskem času na svojstven način z umetniško izpovedjo in bronastih vedricah enakovredno stopili na vrh evropske prazgodovinske umetnosti.

Kako številni so spomeniki situlske umetnosti na Dolenjskem, naj pove naslednji seznam. Številka in oklepaj pomeni, koliko spomenikov situlske umetnosti so našli v posameznem kraju: Brezje pri Trebelnem (2), Dolenjske Toplice (1), Družinska vas (2), Magdalenska gora (7), Novo mesto (6), Stična (1), Smarjeta (1), Valična vas (2). Zunaj Dolenjske so bile situlske umetnine najdene še na Vačah, v Zagorju, Kobariču in Sv. Luciji (Most na Soči). Gornji seznam je dovolj prepričljiv, da bom delavnice situlskih umetnin iskali na Dolenjskem.

Dolenjske in vse vzhodnoalpske (mislije ne so še one na področju Avstrije) halštatske situle so produkt dveh bistvenih komponent, ki sta botrovali njihovem nastanku. Domača žrnogrobnična tradicija je dala situlam tehnično podlago in obliko ter germijski ornament sončnih koles in stiliziranih račk. Mediteranska ali orientala komponenta pa je prispevala arhaijski realizem pripovednih frizov. Na posameznih pasovih s prizori na situlah dobro ločimo domorodne ikonografske elemente kot na primer: konjsko opremo, oblike orožja, nošo mož in žena, situlaste posode; od grško-italijskih elementov pa: bojni voz, Fanovo grščilo, krilate bajeslovnih živali in gaze. Srečno zlitje obeh vplivov je rodilo svojsko likovno tvornost, fenomen, ki ga imenujemo situlska umetnost.

Torevitične umetnine vzhodnoalpskih ustvarjalcev so s svojo figuralno resistično izpovedjo po svoji kvaliteti daleč preslegli dosežki drugih halštatskih kultur svojega časa. Številne razstave halštatskih umetnin v zadnjih desetih letih po raznih evropskih državah so odmerile spomenikom situlske umetnosti pravo in pravično mesto v evropski prazgodovinski umetnosti. Sloviti italijanski etruskolog Massimo Pallottino je že ob mednarodni razstavi situl leta 1962 poudaril, da je situlska umetnost do začetka zgodovinskega obdobja nedvomno prva figuralna manifestacija, ki jo lahko z vso pravico pojmujejo za kontinentalno-evropsko. Se eno značilnost situlske umetnosti ne gre prezreti: njeno konzervativnost in obliki in ikonografiji. V razpnu dobrih dvesto petdeset let, od konca 6. stoletja do druge polovice 4. stoletja pred našim štetjem, imamo na Dolenjskem celo paleto situlskih spomenikov, značeni od najstarejšega, s kozorogi okrašenega pokrova iz Stične, do najmlajših novomeških situl v družbi negovske celade, vendar so prizori na njih presenetljivo enotni. Silno se je svet situlske umetnosti izraz na situlah je dosledno arhaijski. Do neke mere bi situlska umetnost lahko primerjali s strogo kanonizacijo upodobitev v bizantinski umetnosti ikon, ki v svojem tisoletnem obstoju ni prekorajšila že na začetku s predpisi togo zadržanih oblik in tematike in je zato ostala skrajno konservativna, znašla se je v slepi ulici.

Konec situlske umetnosti pa je bil nasilno pretrgan. Nenaden vdor kresivnih keltskih plemen v naše kraje ni samo zlomil politične in gospodarske moči ilirskih plemen, temveč je nasilno porušil tudi halštatsko kulturno tradicijo in domorodcem vsililo svojo civilizacijo, zraslo v drugačnih okoliščinah. S keltsko prevlado v naših krajih se končuje zlati vek naše prazgodovine, Dolenjska pa postane spet stoletja dolgo nepomembna, anonimna provinca.

TONE KNEZ

v reviji

STOP

VELIKA NAGRADNA IGRA

vroče-hladno

nagrade:

avto 'spacek'

TELEVIZORJI, letovanja

gramofoni, URGEPOTOVALKE

izlazine blazine, kolekcije za sončenje, delial

usilho drugih lepih nagrad

STOP berite STOP

Še o antologiji „57 pesmi od Murna do Hanžka“

K Inkretovemu književnemu esaju

Dne 22. 8. t. l. je Andrej Inkret v sobotni prilogi Dela ocenjeval v naslovu omenjene antologije. Ker njegova kritika vsebuje vrste nesporazumov in ker iz osnovnega nerazumevanja izhaja marsikak tendenciozni zaključek, nameravam osvetliti problem z nekoliko drugačne strani. Najprej nekaj splošnih polemičnih pripomb, predvsem o problemu „humanizma“ in „reizma“.

A. Inkret označuje avangardno literaturo druge polovice šestdesetih let kot „reistično“. Pri tem se opira na izvajanja T. Kermaunera. Samo poimenovanje ne bi bilo še nič slabega, ker ima beseda reizm resnično v korenu element, ki se sklada z nekim občutkom v usmerjenosti te literature (priznavanje obstoja v vseh stvarih, pojavih v svetu brez centralna pozicije človeka, ki bi jih šele podeljevala smisel). Narobe pa je, da Inkret sledi Kermaunerjevi definiciji tega termina.

Ogledimo si to kar na citatih, ki jih Inkret navaja: »Humanistični svet je proizvajal literaturo, ki je govorila: človek je lep, svinecni je trden, rjav in silast, odnos med nama je sovrazen, podel, ljubezni, hinavski... Svet, ki je zamenjal humanističnega za naravnost obsedenega ponavljala je svoj ječ... Vse je, zato je vse res...« človekovo kraljestvo, doba človekovega vladanja (humanizem) se je končala. Začela se je doba Reč (re-izem).«

Kaj je s tema dvema trditvama? (na tem mestu si jima lahko upremo seveda samo na istem — filozofskem področju, ki pa je za pisanje o umetnosti nezadostno.) Videti je, da Kermauner točno opaja konec humanističnega (antropocentričnega) sveta in da ve tudi za samo po sebi umevno neantropocentrično izhodišče: »Vse je«. Zato sta prva dva dela teh citatov kot opazljivi popolnoma točni. Druga dva (... zato je vse med sabo identično, vse je vse in vse je res in s določa Reč — pozor na veliko zadetnico, znak fetišiziranja) pa sta samovoljni Kermaunerjevi konstrukciji, porojeni iz njegovega antropocentričnega občutja sveta, ki samo teoretično ve, da obstaja tudi nek drugačen svet, ga za popolnoma napačno interpretira.

Kermaunerju se je zdaj pridružil še Inkret. Razlika je samo ta, da on ni obšel in pri tezi, da je reizem ideologija, pač pa so ga zaskrbele družbene posledice uveljavljanja reistov. Iz njegovih trditvij izhaja, da se čuti ožroganega od »ekspanzije« in sive in ekskluzivne igre, zdaj se mu, da je tu sodično vprašanje o močie, opozarja na nekatero trditve reistov, čes da iz njih sledi, da je treba naprej zavzeti komunikacije itd. Vse take in podobne Inkretove trditve bi nam bile popolnoma nezanimive, če ne bi ta ideološka megla na obeh povzročila, da je kritik naredil javno krivico knjigi, ki za bodočo literarno zgodovino na Slovenskem veliko pomeni. Zato sem se odločil, da s stališča literarnega zgodovinarja napišem nekaj pripomb.

Prvo, kar je treba o antologiji 57 pesmi od Murna do Hanžka povedati je, da je treba v njej brati pesmi. In pri takem branju se hitro izkaže, da Slovenci vretno še nismo imeli pesniške knjige, ki bi bila tako izenačena glede na kvaliteto, kot je ta. Za redko katero pesem bi lahko imeli pomisleke, ali res spada v sam vrh slovenskega pesništva. Prav tako velja za izbor pesnikov in število njihovih pesmi, da je izredno premišljeno sestavljen in obsega najboljša, kar Slovenci v 20. stoletju imamo. Seveda bi pri najkvalitetnejših pesnikih lahko uvrstili še marsikako pesem, toda zaradi obsega in deloma tudi načrte zgradbe je sedanja razporeditev taka: po pet pesmi imata Murn in Strniša, po štiri pesmi Kosovel, Koček, A. Vodnik, Salamun, Plamen, po tri pesmi Kovič in Rotar, po dve pesmi Zupančič, Vuk, Vodusek, Balantič, Hribovšek, Udovč, Zajc, Hanžek, po eno pesem pa Podbevsek, Nevyjeva, Smit, Zagorčič in Snoj.

Kot rečeno, se jasno vidi, da je bilo osnovno merilo kvalitete posameznih pesmi. Zato bi s stališča literarnega zgodovinarja, ki mora imeti sicer prav tako stroga umetniška merila, izhajajoča iz kriterijev kvalitete v svetovni poeziji, ki pa mora vseeno upoštevati tudi vlogo pesnika v razvoju pesniškega jezika posameznega naroda, teoretično nekoliko drugače razdelila skupine slovenskih pesnikov glede na stopnjo njihovega pesniškega talenta in pomen za omenjeni razvoj: 1. skupina: Murn, Koček, Kosovel, Strniša, A. Vodnik, Salamun, Plamen; 2. skupina: Podbevsek, Balantič, Udovč, Vodusek, Hribovšek, Zajc; 3. skupina: Vuk, Kovič, Rotar, Zagorčič in 4. skupina, ki bi jo lahko v tako antologijo uvrstili s po eno pesmijo, ali pa z nobeno, odvisno od strogosti kriterija: Hanžek, Snoj, A. Kermauner, Tauer, Vegri, Majcen, Seliskar (v pesmih, ki so ostale samo v revijah), Grafenauer, Jarc in morda še Monaci (samo partizanski) in Cene Vipotnik (samo predvojni).

Pravim, teoretično, kajti konkretno, glede na posamezne pesmi, ki naj bi bile dobre, je zelo možno, da je marsikdo iz zadnje skupine ne bi imel, mada pa jo na primer (v antologiji) Nevyjeva in Smit kar je prijetno presenečenje (za pesem Smita sicer nisem popolnoma prepričan, prevod je v njej Koček in Balantič, seveda na njihov način).

Kot lahko vidimo, v tej razporeditvi manjka Zupančič. In to ne zato, ker bi mislila, da ni bil dober pesnik, pač pa zato, ker ne spada v antologijo slovenskega pesništva dvajsetega stoletja. V knjigi, kakršna je obravnavana antologija, verjetno res ne more imeti več kot dve pesmi, vendar pa je to zanj krivično, saj je njegov antropocentričen organski in enak občutju na primer velikih svetovnih romantikov. Zato mu v poeziji, kakršna je značilna za 19. stoletje, pripada častno mesto, njegovo zamudništvo v času pa je zanimiv fenomen. Ob takem kriteriju seveda ni govora, da bi bil v knjigi Gradnik, ki spada v predzupančičevsko stopnjo (in je v nasprotju z Zupančičem od zamudništva v času tudi mnogo bolj prizadet).

Kakšen je torej kriterij za dobro poezijo 20. stoletja, kaj jo označuje? To je visoko organizirana intelektualna (ustvarjalna) napetost, ki se rešuje z izbruhom energije, izhajajoča iz neantropocentričnega občutja sveta. To je potopljenost v svet, predanost vsemu, kar je, obsedenost od bivajših spolnosti. Njen znak je osamosvojitve tekstov, jezika, ki ni več le komunikacijsko sredstvo, ampak izžareva nove, neslutene dimenzije. Sicer pa te oznake ne veljajo samo za 20. stoletje, ampak za najboljše svetovno poezijo vseh časov (humanizmu se je samo v 18. in 19. stoletju posrečilo, da ni samo jalov stranski tir, silšč na k delni spremembi kriterijev za svoj čas).

Takšni so torej kriteriji te antologije — posredovati nam bistvo resnične poezije in zbrati kar največ pesmi, ki zaslužio to ime, ne pa dokazovati vnitro dokončanja lirike, kot si je zamislil Inkret. Ker sam vidi, da vseh pesmi ne more spraviti pod tako oznako, govori o oceli vrsti konceptualnih nedoslednosti in drugačnih spodbujajev, oziroma postavlja ob besedo konceptualne vprašaj, saj se drugače nagiba k mnenju, da obranje nas ves čas navdaja z domnevo, da je bila selekcija narajena v imenu nekih drugih smotrov, ki s samimi pesniškimi avtorji in teksti ne morejo imeti neposredne zveze. Viške njegovega premišljenega nerazumevanja pa je retorično vprašanje: »Kar samo od sebe se zastavlja vprašanje, ali bi se bilo pretirano vprašati, če ne gre za preprosti, dražljivi poseg v poezijo, za shockinq? Literarno-zgodovinsko reklamo?«

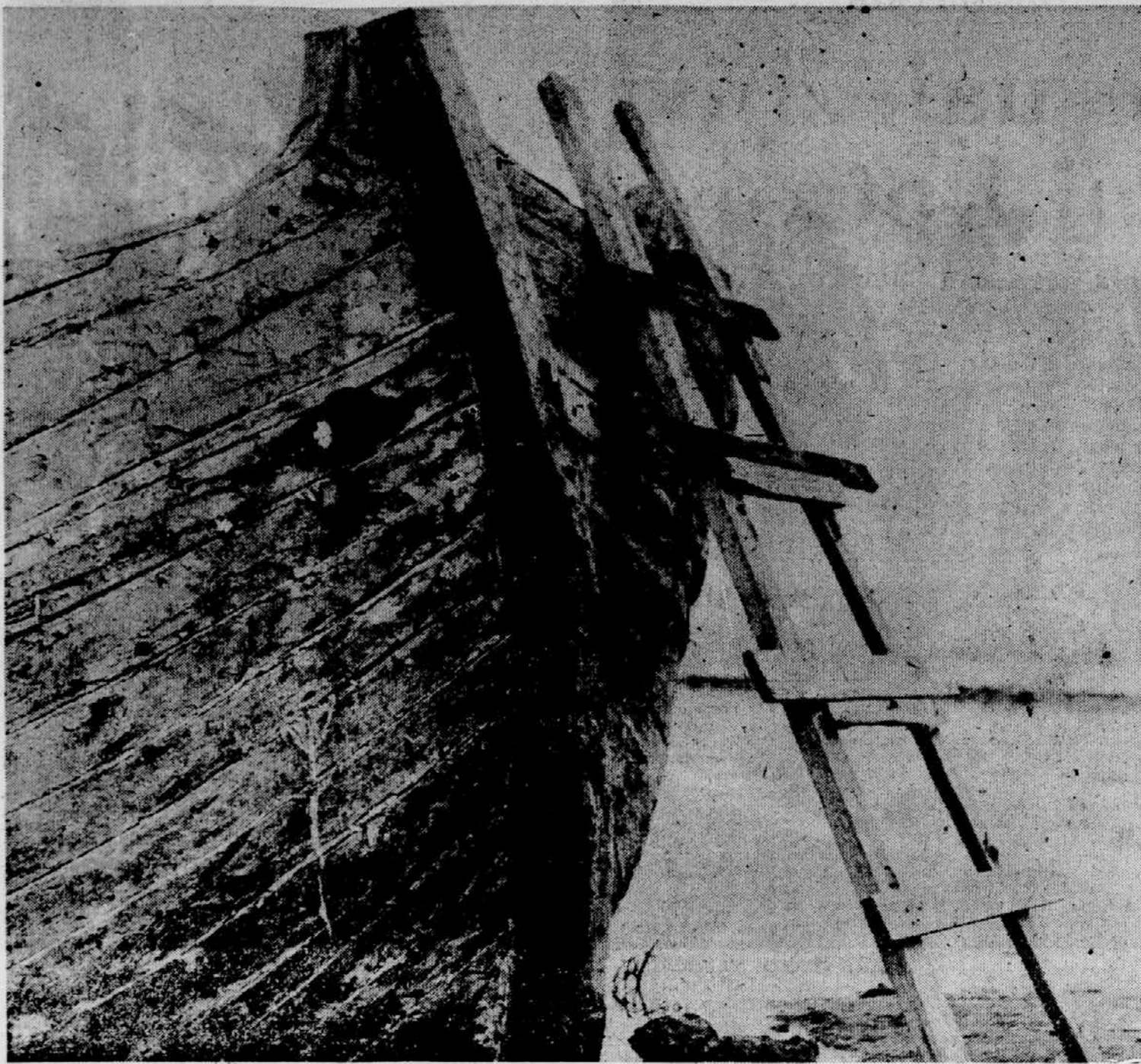
Poglejmo si še nekaj njegovih očitkov: Trdi, da »posamezni avtorji z neupštevanimi teksti popolnoma demantirajo objavljena besedila (Zupančič, Koček, Kovič), posebej ker knjiga jemlje v obzir — po vsem videzu spekulativno — samo nekatere njihove pesniške faze«. O Zupančiču sem že govorila, predstavljane vsa pesniških faz nekakega avtorja ne glede na kvaliteto pa je dobro kveljemu za slaviste, nikakor pa ne za bralce, ki jim je edini kriterij umetnost. Tudi avtorjem samim bi moralo biti prav, če se jim ne niza nivoja z upštevanjem manj kvalitetnih faz. Tako je na primer v knjigi resnično odlični Koček. Pri Koviču pa imam pripombo, da je tudi iz te njegove faze objavljeno preveč: Bivoli, ki so sicer dobra pesem, so preveč strniševski, Psalm pa je preveč deklarativni.

Druga Inkretova pripomba je, da je objavljenih nekaj avtorjev, ki decela izpajajo iz koncepta (A. Vodnik, Balantič, Hribovšek, Nevyjeva, Smit). Povedati smo že, da Inkret misli tu na lastni koncept, Vendar nekaj besed o teh avtorjih: A. Vodnik je zelo pomemben pesnik (to mu je v zadnjem času priznal tudi Petri) in se popolnoma vključuje v že navedeni kriterij. Vendar mislim, da je bil najmočnejši v dvajsetih letih in pogrešam ta poudarek v izbiri pesmi. Tudi za Balantiča velja isto o kritični rju, slab se mi zdi le konec pesmi Blazne hvalnice III. Verjetno bi bilo bolje izbrati kakšno drugo pesem. Izredno pa je Ivan Hribovšek, ki bi moral priti v javnost že prej.

Tudi naslednji Inkretov očitki ni točen, saj je zastopan z odlomkom iz drame, Strniševi teksti niso integralni... Zajc je zastopan s pesmijo Ni te in s pozicijo, zapisano v pesniški drami, prostor, kjer se poezija pojavlja, pa je seveda popolnoma nebitven. Strniševi teksti so integralni, objavljene niso le vse pesmi iz posameznih ciklusov, kar pa jim je samo v prid, saj poveča njihovo gostoto. Ker že dajem pripombo k posameznim pesmim, naj še povem, da bi pri nekoliko strožjem kriteriju izpustila Murnov Trnutek in da se mi drugi del Prileca zdi slab. Vendar številna Murnovih pesmi seveda ne bi zmanjševala. Skoda je, da nima Podbevsek še Carovnika iz peka ali Plesalca v ječi, verjetno zaradi obsega pesmi? Slamunova Jon in Cas sta dosti boljša od prvih dveh objavljenih pesmi (čuti se premik v klasističnost). Pač pa bi izpustila Plamnov Skok na noge in drugo Hanžkovo pesem (In delaj kar hočeš, vse bo dobro).

Sicer pa, ponavljam, je knjiga odlična in prepričana sem, da bo njen kriterij obveljal v slovenski literarni zgodovini v bodočnosti (morda že čez eno generacijo). Zlomarne ocene, kakršna je Inkretova (da o njegovem še bolj alarmantni oceni Kataloga 2 ne govorim) pa bodo ostale kot dokument zaprtega okolja, ki uničuje tudi svoje nadarjene posameznike.

KATARINA SALAMUN-BIEDRZYCKA

BORIS VISNOVEC: NA KONCU POTI

Med knjigami

Krakarjeve pesmi v hrvaščini

Primer neznanja in nevestnosti

kleo (zaključaj), živalce — živinice (životinice) itd.

Nisem analiziral prevoda vseh petindvajsetih pesmi, zdi pa se mi, da bo že tole zadostovalo. Človek, ki vsaj desetakkrat prevaža slovensko mesto — mjesto in sloh ne vé za hrv. besedo: grad, ali ki mu ni znan pomen besede: celo (hr.: čak), saj jo prevaja v nenogotem kontekstu s: cijelo, nima legitimacije, da bi sploh pomislil na prevajanje kakršnega koli slovenskega teksta, kaj šele, da bi Hrvatom in Srbom posredoval pesnika, kakršen je Lojze Krakar. In vendar je zagrebel tako nezalostno. Imeti je treba resnično veliko mero predznosti in sredi Maribora, kjer bi mu lahko vsak učenček razložil prenekatore, če že ne vseh povelj, ki jim je botroval, napraviti skrupulo. kot ga je napravil, in ga servirati reviji formata »Forum«.

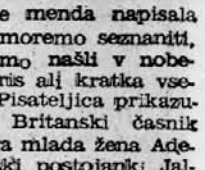
Za prevajanje poezije veljajo seveda določeni zakoni, za spoznanje strožji od tistih, ki jih je treba upoštevati sicer pri prevajanju proze ali znanstvenih del. O čem podobnem seveda v Simundičevem primeru ne

moremo govoriti. Iz citiranih napačno prevedenih primerov je razvidno, da Simundič sploh ni razumel večjega dela izvirmih verzov. In s kašno pravico naj bi potem kdorkoli od takega prevajalca lahko zahteval, da je zmogel oceniti vrednost posameznih pesmi, kaj šele razpravljati o veljavnosti ali neveljavnosti izbora? Krakar je pod naslovom »Ognjemot od Senke tiskal v »Sodobnosti« (1965) cel ciklus svojih pariških pesmi, Simundič pa je ta naslov dal pesmi, ki ima v izvirmu (v reviji) naslov: Na razglednici, pošlanj s Sacré Coeur.

Sploh je značilno, da je pesmi iz posameznih ciklov preprosto razmetel in jih pomešal s pesmimi iz drugih ciklov oziroma obdobji, tako da je do konca porušil njihovo medsebojno zvezo. V prevodih sem zasledil vrsto zastarelih in narečnih oblik (ko — kao, konča, hoditi — hodati, koracati strajžnjiki, nad oblačim itd.), kar da slutiti, da ni doma niti v svojem materinem jeziku. Sploh je njegovo izražanje vsesokoli izrazito nepesniško. Ugotoviti je treba še, da so vse izbrane pesmi pisane v svobodnem

Mazo de la Roche: CIKEL O JALNI

Čankarjeva založba je pravkar izdala tri romane oziroma nekakšno trilogijo knjižne pisateljice Mazo de la Roche. Prvi roman »Začetek Jolne« (300str.) je prevedla Zoja Skušek-Močnik drugega »Mary Wakefield« (280 str.) Maja Kraigher, tretjega »Jalna« (280 str.) pa Katarina Puc. Knjige je opremil Krištof Kolar. S samoj pisateljico, ki je menda napisala vrsto romanov, se žal ne moremo seznaniti, ker njenega priročnika nismo našli v nobeni lekarni, zato le opisaj kratka vsebina vseh treh romanov: Pisateljica prikazuje družino Whiteoakov. Britanski časnik Philip Whiteoak in njegova mlada žena Adela sta se seznanila v vojaški postojanki Jalna v Indiji. Skupaj se preselita na drugi konec sveta, v Anglijo in na Irskem spoznata svoje sorodnike, po potovanju čez Ocean pa naposled pripotujeta v osrčje Kanade, ob bregove Ontarijskega jezera, kjer si postavita nov dom, ki mu dasta ime Jalna. V drugem romanu je družina Whiteoakov že trdno ukoreninjena na svojem domu. Konec minuloga stoletja na njem gospodarja najmlajši sin prvoga Whiteoaka — Philip, ki je tudi sam že vdovec. Njegova stariša brata Nicholas in Ernest ter sestra Augusta pogosto prihajajo s sveta na dolge obiske domov. V to okolje pride mlada Angelinja, vzgojiteljica Mary Wakefield, ki naj bi poučevala Philipova otroka. Med njo in Philipom se vname ljubezni, ki pa naleti na odpor skoraj vse družine. Mary pobegne z Jalne, vendar jo Philip dohiti in — postane njegova žena. Tretja knjiga te družinske kronike posega za nekaj desetletij naprej. Zdaj smo v našem stoletju, kmalu po prvi vojni. Gospodar na Jalni je zdaj najstarejši vnuk. V središču družinskega življenja pa je še zmeraj začetnica rodu Whiteoakov, ob njeni strani pa se starata tudi njena sinova Ernest in Nicholas. Pred to čudasko trojico matere in njenih sinov se razpletajo usode novih življenj, tako da se zdi, kot da bi bilo pod streho Jalne zbrano bosenje in čustvovanje ne le sedanjega, ampak tudi prejšnjih rodov. Ljubezni zapleti in krize grozijo, da bodo razpršili veliko družino Whiteoakov. — Tistim, ki radi prebirajo družinske romane, je Čankarjeva založba s tremi knjigami Mazo de la Roche bržkone ustrežila. (Odlomek iz knjige »Mary Wakefield« objavljamo na predzadnji strani naše priloge.)

Mazo de la Roche

Kanada

Velika „industrija“ izobraževanja

Tuje izkušnje

lja ter kako se odkritja uvajajo in uporabljajo.

Vse te preobrazbe zahtevajo gmotna sredstva. Berem, da v državi Pennsilvaniji (ZDA) brtujemo vzgoji kar 50 odstotkov

	1951/52	1966/67	Povečanje
Izobraževanje	14,5 ali 22,1 %	16,7 ali 45,7 %	11,4 krat
Splošni izdatki	12,5 ali 19,1 %	27,8 ali 7,7 %	2,2 krat
Zdravstveno skrbstvo	15,5 ali 23,6 %	79,4 ali 22,0 %	5,1 krat
Avto ceste	1,7 ali 2,6 %	8,7 ali 2,4 %	5,1 krat
Ves proračun	65,7 ali 100 %	360,8 ali 100 %	5,6 krat

Danes, v dobi elektronskih računalnih strojev, vsamogoča podjetja in ustanove iščejo predvsem matematike, ki s temi stroji znajo delati. Ti jim sestavljajo naloge (programme) in izkoriščajo njihove izsledke. Stroji računajo stokrat hitreje od človeka in nezmotljivo. Človek, ki jih stavlja, pa je zmogljiv. Vendar so oni omejeni, človekove sposobnosti razmere in nezadostni pedagoški prijemci onemogočajo potreben razvoj. Ko vidimo kaj sodobna družba potrebuje, zastavimo vse moči, da se nam v prihodnje noben talent več ne izgubi.

Večina univerz je zgrajena načrtno kot univerzitetna mesta, v katerih razširjajo in dograjujejo nove fakultete, razširjajo študentska naselja, menze, trgovine z dnevnimi študentskimi potrebščinami, športne površine, parkirne prostore itd. Tako je na dveh univerzah v Vancouveru, na oni v Vic-

toriju, na orignoski univerzi v Cornwallu, na kalifornijski v Berkeleyju, pa še tudi na oni v Torontu in v New Yorku, čeprav sta obe poslednji že v dokaj tesnem prostoru. Glavne univerze nosijo ime po državi ali provinci ter mestu, v katerem so zgrajene, kakor bi denimo, rekli: slovenska univerza v Ljubljani. Univerzitetna mesta so velika z zadovoljstvom ugotovljamo, da je tudi ljubljanska univerza dokaj strnjena, čeprav je nismo mogli kot univerzitetno mesto načrtno graditi.

Zavzet stremi človek na mirno univerzitetno mesto Kalifornije v Berkeleyju, ob Pacifiku. Vse stavbe so nizke, zgrajene v lepem parku pod velikimi listavci. Dani so vsi pogoji za pogojbeno znanstveno in pedagoško delo. Vse milijonsko mesto Pittsburgh, z največjimi železnicami na svetu, kjer dela tudi mnogo Slovencev, ima zanimivo univerzo. Središnje stavbo so zgradili leta 1930 v obliki 180 m visokega in temu primerno širokega gotskega stolpa z odeskano konicno. Konico je sicer projektant predvidel, vendar so jo profesorji zavrgli čez znanost ne bo nikdar dosegla končnega vrha. Kot mnogo drugih držav, je tudi Jugoslavija opremila eno od številnih univerzitetnih predavalnic. Kako prijetno mi je bilo, ko sem v tej predavalnici stopil na bosensko preprogo, potpal kateder, klopi in zidno oblogo iz najlepše slovenske hrastovine in se poklonil portretom naših velikanov: Strossmayerja, Vege, Karadžiča, Boškoviča. Njegovša in Prešerna. Okoli gotске stavbe so zgradili še nove fakultete, institute in študentska stanovanja.

PROF. IVAN KLEMENČIČ

Po tujih virih

Klice nalezljivih boleznih kot orožje

Mnenja nekaterih znanstvenikov

Največje nesreče, ki so kdaj zadele človeštvo, niso bile svetovne vojne in niti ne atomska bomba, temveč bolezenske epidemije. Kuga, imenovana tudi črna smrt, je v letih 1348 do 1350 usmrtila več kot četrtino evropskega prebivalstva in povzročila gospodarsko škodo, ki je razvoj v Evropi zavrla za celo stoletje. In o kugi še danes razmišljajo vojaški strokovnjaki kot o močnem biološkem orožju v prihodnji vojni. Klice te bolezni zato tudi preiskujejo v mnogih znanstvenih ustanovah. Kuga pa ni edina bolezen, ki bi jo bili pripravljene uporabiti v prihodnji vojni.

Kuga je še zmeraj nevarna

Kugo povzročajo bakterije, ki jo prenašajo bolne, ki živijo na približno 200 različnih glodalcih. Najbolj znana med njimi je črna podgana. Kuga se pojavlja v treh oblikah. Kot pljučna kuga napada predvsem dihalne organe; povzročajo jo bakterije, ki so z dihanjem prišle v pljuča. V drugi obliki povzročajo rdečo izpuščajo in vnetje limfnih žlez. Če se bolezen pojavi v zelo hudi obliki, se izpuščaji razpočijo. Tretja oblika bolezni pa je septična kuga. Ta napada predvsem krvni obtok in povzroča na koži temne lise. Zaradi teh je tudi došla ime črna smrt. Vse tri oblike povzročijo usodne posledice v enem tednu po okužbi, septična kuga pa celo v 24 urah. Zatrjujejo, da se je bila kuga razširila po Evropi iz italijanskih pristanišč, tja pa naj bi jo bile zanesle trgovske ladje iz Črnega morja. Leta 1348 se je v dobrih desetih mesecih razširila po vsej Evropi. Firenze so izgubile polovico prebivalcev, Hamburg dve tretjini. Prebivalstvo zahodne in srednje Evrope pa je številno naravnost leta 1348 doseglo šele po dveh stoletjih.

Epidemija je v tedanjem času povzročila veliko paniko. Kljub stroгим ukrepom je prebivalstvo zlasti iz mest bežalo na podeželje, tako se je bolezen še hitreje širila. Tudi mentaliteta ljudi se je zelo spremenila. Misleč, da jim je življenje je še kratko odmerjeno, so popivali, se vdajali orgijam, nasilju in kriminalu. Moralni učinek je bil še toliko večji, ker je bila ta bolezen dotlej skoraj neznan.

Kljub vsemu razvoju znanosti je kuga ostala nevarna bolezen še v najnovejšem času. Američani so ugotovili, da jo še vedno prenašajo številni glodalci, med njimi tudi taki, ki pridejo v stik s človekom. Zarišča kuge v ZDA so prenaseljena mesta z nizkim higienskim standardom. Leta 1966 so v Mehiki in Arizoni ugotovili kugo pri lovcih, ki so se vrnili z dežele. Klice na nenaseljenih območjih niso nevarne, v naseljenih mestih pa je nevarnost okužbe dosti večja. Ugotovljeno je, da so klice kuge na obširnem območju od Kalifornije do Oklahome.

Leta 1966 je izbruhnila kuga v Vietnamu. V sedmih mesecih so zabeležili 2000 primerov (116 smrtnih). Od 26 provinc severno od Saigonja jih je bilo konec leta 1966 okuženih 21.

Laboratorijske ugotovitve in strateški načrti

Kuga je v zgodovini človeštva povzročila hude pretrese. Kadar govorimo o biološki vojni, ljudje najprej pomislijo na njo. Toda razen kuge poznamo še kakih 160 različnih nevarnih infekcijskih bolezni, ki bi jih bilo mogoče uporabiti v vojne namene. Z medicinskimi in biološkimi raziskavami so odkrili odnose med prenašalci infekcije in njihovimi žrtvami. Odkrili so metode za genetsko manipuliranje z bakterijami in virusi, tako da si danes lahko v laboratorijih izmislijo povsem nove bolezni, proti katerim ni še nobene zdravila. (Bakterije in virusi se namreč med seboj mogoče razločujejo; vsaka vrsta povzroča posebno bolezen. Na primer gripa. Njo povzročata nesevno različnih virusov, proti vsakemu je potrebno posebno cepivo.) Preden viruse osamlijo in izdelajo ustrezno cepivo, bolezen že zavzame obseg epidemije.

Z raziskovanji so tudi ugotovili, kolikšne doze so potrebne za infekcijo s posameznimi klicami, da bi bolezen izbruhnila. Da bi obkolil celo zalogo mrzlice, mora človek vdihniti za celice ustrezne bakterije, za razvoj neke druge mrzlice pa zadostuje še ena sama celica.

Znanstveniki so tudi dokazali, da se nalezljive bolezni in strupi lahko širijo ne samo z mrčesom ali s prenašanjem s človeka na človeka, kakor je veljalo v preteklosti, temveč tudi v obliki aerosola. Na ta način bi dosegli ozdrava so se doslej, da bi bolezen v določenem času zalegla samo določeno območje.

Laboratorijski rezultati so že postali predmet operativnih in strateških načrtov. Še leta 1942 so vojni mikrobiologi domnili, da bi bili biološki posredniki kdaj primeren za vojno rabo, leta 1958 pa so ameriški strokovnjaki za civilno obrambo menili, da je rizik biološkega napada zelo majhen. Od tedaj pa je bil dosežen že snatan enopredelki. Biološkemu orožju pripisujejo enak pomen, če ne celo večji kot atomskemu.

Ze leta 1959 je neki ruski oficir izjavil: »Na podlagi rezultatov vzporednega proučevanja človeških žrtov od delovanja konvencionalnega orožja, bojnih plinov in atomske energije na eni strani ter biološkega orožja na drugi strani zdaj prevladuje mnenje, da bi biološka vojna imela največje posledice.« Ali kaj je izjavil neki ameriški znanstvenik: »Ker vzajemnim sodelovanjem vojne tehnike in znanosti se znanstveni principi zelo lahko uporabijo za uničevanje ljudi, ki so kritika bitja.«

Kaj je pokazal poskusni napad

Sovjetske študije o biološkem vojskovanju so zelo težko dostopne. Visoka stopnja civilne obrambe pa kaže, da te stvari pripisujejo velik pomen. Zgodnji veliki objav

bi ga razpršili opolnoči na višini 100 m ob hitrosti vetra 20 km na uro, žmel ob dveh sputraj v 10 litrah zraka aktivnih še 150 celic.

Aerosolaki generatorji za napad na majhne cilje (vojaški taborišče, štab itd.) bi bili tako majhni, da bi jih na določeno mesto lahko prinesli vsak saboter. Le-ta bi bil proti bolezni odporen in bi napadeno mesto lahko zapustil dosti prej, kot bi klice začele delovati. Če bi na primer za napad uporabil bakterije še omenjena mrzlica, bi minilo dva do pet dni, preden bi se pokazali znaki bolezni.

Diverzanti z botulinom

Mnogi strokovnjaki za to področje pa so zavrgli možnost delovanja (zaharotnega) človeka s torbo, ki nastavlja vodovode in ventilacijske sisteme, toda zdaj se da so takšni sklepi prenehanji. Dobre prometne zveze in velika osredotočenost prebivalstva v mestih povečujejo možnosti delovanja osamljenega saboterja. Posebej so ob tujih velika podjetja za predelavo mleka, mesa, sploh hrane, in velika skladišča. Podobno velja za velike rezervoarje pitne vode. Ventilacijski sistemi v komandnih centrih, podzemskih železnih, kino dvoranah, gledališčih in restavracijah so taki, kot bi bili nalašč zgrajeni za prinašanje biološkega orožja. Odkritost kakih družbe od ljudi, ki opravljajo zelo pomembne naloge (upravitelji radarjev raket, ladijske posadke, delavci v energetskih komunikacijskih in transportnih obratih), dela te ljudi za zelo zašelen cilj sovražnikovega napada. V okoliščinah, kjer ti ljudje delajo, bi konvencionalna sabotaža bila težko izvedljiva. Biološki napad pa bi bilo mogoče izvesti neopazeno.

Največ strahu pri vsej tej stvari zbujajo možnost, da bi majhna skupina ljudi porušila strateško ravnateljstvo, ki vlada med superciloma. Primer, ki ga je navedel nekdanji predsednik Svetovne zdravstvene organizacije, je povsem realen. Razmišljal je namreč o možnosti, da bi lahko nekdo napadel ZDA s stotimi diverzanti, ki bi nosili s sebojstrup botulin. Vsak od njih bi v pasu prethotapil nekaj kilogramov tega strupa in se napolnil proti nekemu velemetu, energetskemu ali vojnemu centru. Ob določenem času bi si na lokalnem letališču izposodil majhno zasebno letalo, potem pa bi s pomočjo ustreznega aparata s trupom zasul svoj cilj. Ob takem napadu bi bilo prizadeto 40 do 60 odstotkov prebivalstva in zati bi lahko enostavno okvili Sovjetsko zvezo. V odgovor bi sprožili rakete z atomskimi bombami, temu pa bi sledilo avtomatično in trenutno maščevanje Sovjetske zveze.

Obramba pred biološkimi napadom je zelo težavna. Klice, s katerimi bi napadeli ljudi, živali in psovke, so lahko zelo različne. Z različnimi sredstvi jih je mogoče pripraviti tako, da bi imele znatno večji učinek od običajnega. Atomsko žarčenje pa bi na primer zmanjšalo naravno odpornost živih bitij.

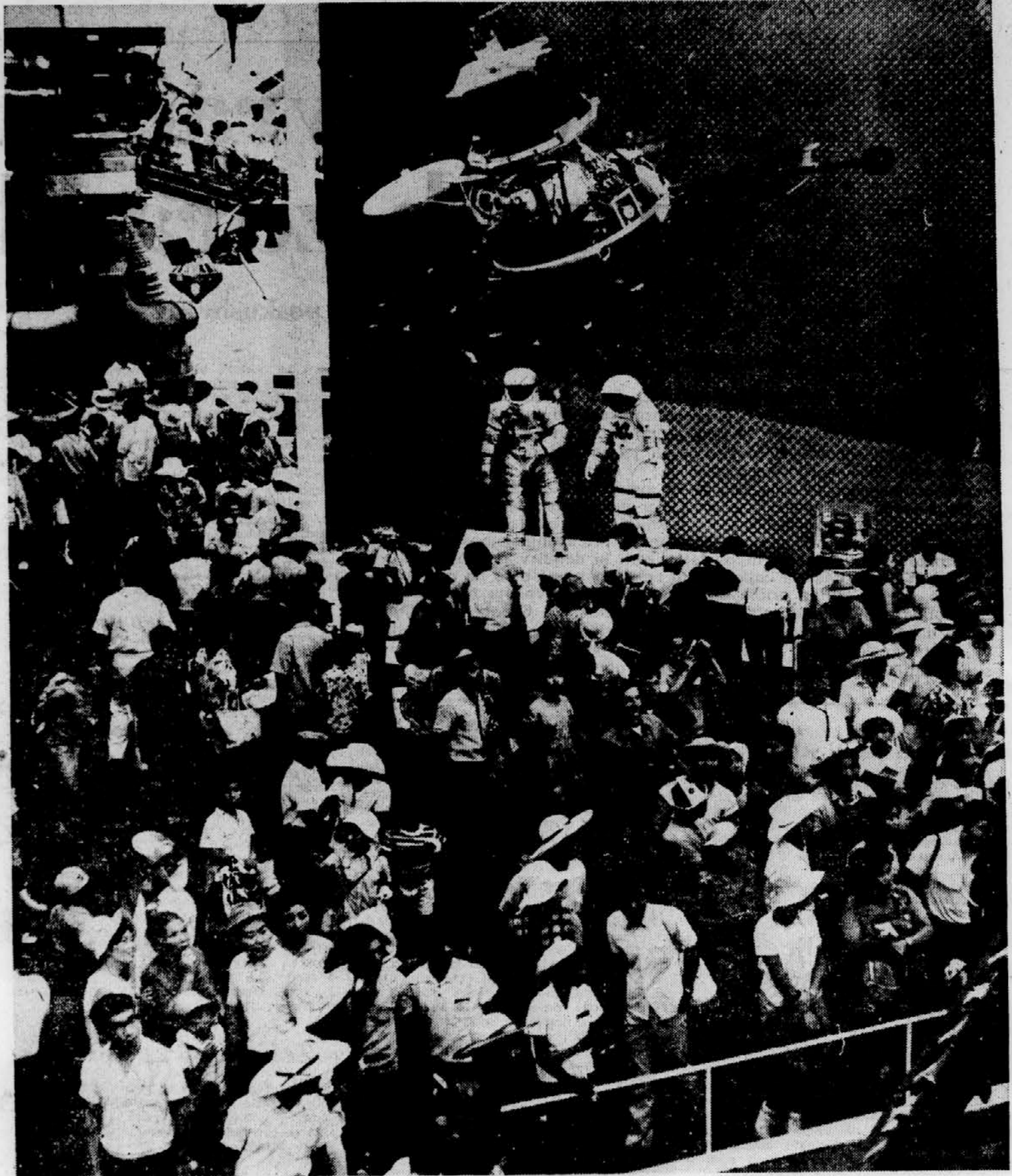
Kje so rešitve

Cepjenje ali vzgajanje rastlin, ki bi bile odporne proti raznim klicam, ima le omejen pomen. Avtomatske alarmne naprave bi morale neprekinjeno nadzorovati sestavo zraka, kar pa je še zelo velika tehnični problem in zelo malo je verjetno, da bi bil katerikoli znan alarmni sistem uspešen. Zanesljiv znak za prisotnost bolezenskih klic so že klinični primeri. A tudi teh mora biti veliko, da bi smeli sklepati, da gre za biološki napad. Pri tem je zelo pomembna nagla laboratorijska identifikacija bolezenskih klic. V primeru atranksa (vraničnega presada) bi se morali zdravniški ukrepi začeti že tedaj, ko so simptomi bolezni še zelo nejasni. Pljučna kuga povzroča skoraj 100-odstotno smrtnost, če se ukrepi ne začnejo 24 ur po okužbi. Mikrobiološki laboratoriji pa bi tudi lahko bili prvi cilj napada in sovražnik bi lahko uporabil več vrst bolezenskih klic in s tem otežil njihovo prepoznavanje.

Vse obravnavane znanstvene izsledke pa bi lahko zelo hitro obrnil človekov prid. Uporabili bi sabotniki človekovim naravnim sovražnikom. Manjše dežele in dežele v razvoju, ki same nimajo dovolj sredstev ali sploh še nerazvitih znanstvenih panog za kontrolo bioloških dejavnosti, bi se lahko združile in v okviru ustreznih strokovne organizacije ter z njeno pomočjo zagotovile uspešno obrambo tudi na tem področju. Mogoč bi bil tudi mednarodni sporazum za kontrolo bioloških orožij. Strokovnjaki se zavedajo, da bi bila učinkovita in dosledna kontrola na tem področju skoraj nemogoča ali vsaj zelo težka. Toda če morali učinek bi bil velik, če bi telesne in možni naspavitniki v bodoči vojni začeli o celotni pogajanja in se vsaj z besedami obvezali, da tega strahotnega orožja ne bodo uporabili. Toda doslej tudi takšnih sporazumov še ni.

Nekateri zahodni stratezi pa že razmišljajo o tem, kaj bi se zgodilo, če bi znanstvene dosežke pri preučevanju nalezljivih bolezni namesto v vojne namene uporabili v korist vsega človeštva. Boljšo se je, da bi se prebivalstvo na nerazvitih območjih, kjer je naravni prirastek velik, fantastično povečalo in s tem porušilo obstoječe ravnateljstvo v svetu. Napovedujejo obrabno biološko vojno. Prebivalstvo sveta bi se tako povečalo, da se ne bi moglo več prehraniti. Predvsem pa bi zahodni svet izgubil tisto mesto, ki ga ima sedaj. Podobna vprašanja so vznikala že pred desetletji. Tedaj so se nekateri zahodni vojaški strokovnjaki in politiki celo spraševali, ali je prav, da dovoljujejo izvoz žita in zdravil na Kitajsko in v nekatere afriške dežele. Humanistična zavest človeštva pa se je še toliko razvila, da takšnih vprašanj ni več mogoče zastavljati javno in da ni nikjer v svetu več vlade, ki bi si upela pred svetovno javnostjo uporabiti takšne sklepe. Seveda pa ima tudi humanistična zavest svoje meje. Dandanašnji se polovico človeštva strada. A kaj so bogate dežele pripravljene storiti zoper to? Ali ni tudi to oblika biološke vojne?

(Povzeto iz knjig Robin Clarke: We all Fall Down, Nigel Calder: Unless peace comes, J. H. Rothchild: Tomorrow's Weapons)

APOLLO 11 V OSAKI

EXPO 70

To ni množica, temveč povodenj

Jugoslovanska denarnica je bila za Osako preplitka

Sovjetska potniška ladja »Grigorij Ordžonikidze« se je ustavila dobri dve milj pred Osako. Proti nam je plul čoln in kmalu nato je po lestvi prikorakoval na ladjo dvajset japonskih carinikov. Prišli so nasmejani, globoko so se klanjali, kot bi srečali dobre stare znance. Po dveh dneh plojbe od Nahodke do Osake je to prvo srečanje z ljudmi. Ameriškega letala, ki je blizu Koreje nekaj minut krožilo nad sovjetsko ladjo, ne morem šteti med živa bitja, ravno tako pa ne vem, kam bi uvrstili neznan periskop, ki je štiril iz morja blizu korejske obale.

Potniki so se zbrali v salonu in carinški pregled se je začel. Nasmejani cariniki so sedli, potniki iz Združenih držav Amerike, Zahodne Nemčije, Francije, Švedske in Nizozemske pa so morali vsaj za trenutno sedeti ob njihovi liti. Najbrž se ne bi spodobilo, če bi carinški pregled potniki opravili stoje. Nič ne ni pokazal na svoj kovec, nihče ga seveda ni odprl, le včasih so nasmejani cariniki vprašali, če nima kdo več kot tri steklenice alkohola in več kot 400 cigaret. Sicer pa jih je zanimal samo potni list. Pred dvema dnevoima so nam v sovjetski Nahodki cariniki prepričali, da so bolj vestni. Carinica s povesnimi očmi je odprla celo osovlehte robove, če morda tam ne skrivam rubljev, ki bi jih na Japonskem menjal.

Tukaj pa: »Upam, da boste zadovoljni in žig EXPO v potni list.« Na tridih tleh v Osaki se nadaljuje: EXPO na vsakem koraku. V središču mesta, v trgovski Umedji, je fanatični privrženec budističnega gibanja Soko gakai irtvoval kar nekaj dni, da bi občiskovalce seznanil s svojim gibanjem. Velika ura ob vhodu na razstavni prostor je kazala devet zjutraj. Za japonske razstave je to precej zgodaj, kajti delo se začne šele ob tej uri. Nekaj sekund pozneje so se vrata odprla. Vrvež je bil neznošen. Mnogičica Japoncev je že dobro uro pred čakala pred vhodom, kajti obisk na svetovni razstavi je zanje skorajda državljanska dolžnost. Celotno oddaljeno otoko Hokaido prihajajo v Osako, da bi si ogledali, kaj jim je svet pokazal in s čim so Japonci presenetili svet. Veliki stroj svetovne razstave steče vsak dan zgodaj: stardevce, kot jih imenuje slovenski Pravopis 1962, so od premičnih stopnicah, kjer opozarjajo obiskovalce, naj dvignejo nogo, ker je tekočega traku konec. Stojijo ob paviljonih, se priklanjajo na postajah enotnih vlakov, z električni-

mi avtomobili vozijo obiskovalce iz kraja v kraj. Potem so tukaj policisti, tako visoki, da se človek kar čudi, kje jih je našel država, ki ima povprečno 164 centimetrov visoke prebivalce. Stroj torej steče: vsaki dve in pol minuti pelje okrog razstavnega prostora enotimi vlak, dolge premične stopnice so kot cesje razporedene po 3,3 kvadratnega kilometra velikem prostoru, visoko nad paviljoni vozijo gondole, po mnogih betonskih stehnanj za starčke. Vsak drugi Japonec si je ogledal razstavo, tujevc pa je bilo precej več, kot so pričakovali.

Pod vlažno vročino se tarejo množice od zgodnjega japonskega jutra do poznega večera, to je do pol enajstih, ko se neha tudi japonsko nočno življenje. Po 300.000 obiskovalcev na dan je malečnost, saj so jih naprave ob štirih glavnih vvhodih naštele tudi že čez 600.000. Svetovna razstava v Osaki je potolčila vse dosedanje rekorde. Razstavo bodo čez nekaj dni zaprli, ogledalo si jo je pa že blizu šestdeset milijonov prebivalcev. Tri Jugoslavije: od tistih, ki so še v zibelkah, do tistih, ki preživljajo jesen življenja v domovih za starčke. Vsak drugi Japonec si je ogledal razstavo, tujevc pa je bilo precej več, kot so pričakovali. Na prostoru, ki je dvajset kilometrov oddaljena od tr milijonske Osake, domuje s svojimi paviljoni sedeminsedemdeset držav z vseh celin. Sovjetski je najvišji in sodi tudi med najbolj obiskane, v ameriškem hočejo vsi videti kos Meseca, ki ga je astronaut Armstrong prinesel s prvega povoda. Košček Lune so Američani postavili v položaju tabornikaj, v katerem drugi večna lučka. Tukaj je tudi kupola slavnega Apolla 11.

Sovjetski paviljon je urejen v znamenju Lenineve stotletice. Ze ob vhodu je velika Lenina slika, v kinodvorani, kjer obsejajo upehani obiskovalci tudi po nekaj ur prikazujejo filme o življenju velikega revolucionarja. Za vse ni prostora, kajti ledor nalde sedež v hladni dvorani, navadno zaspi. Napomo je čakati po dve ali tri ure pred pompoznamimi paviljoni, zato oddaljeno ljudje z razstavičnega prostora silno utrjeni. Obiskovalci na svetovni razstavi ne najdejo tistega, kar so pričakovali. To ni sejem, kjer bi od paviljona do paviljona tekali postojni ljudje in sklepali pogodbe. Države se ne predstavljajo z vijaki, s stroji, z ladnjami in s hitrilimi lokomotivami, temveč gre vse bolj v smislu olimpijskega načela: »Pomembno je sodelovanje...« Havaljo so agraristi skromen paviljon za nastave svojih prikrajnih plesalci, Mehličani

se predstavljajo s staro azteško kulturo. Mnogi od teh spomenikov so tokrat prvič zapustili ameriška tla. Za široke množice so tukaj najbolj priljubljeni mehiški glasbeniki. Čehi in Slovaki so poskrbeli predvsem za jedi in pijače, kjer jim kljub visokim cenam posej odlično cvete. Kanadčani, ki so bili domačini prejšnje svetovne razstave, so obložili paviljon z 38.000 ogledali na pet delov, ki je obenem simbol EXPO 70. Zahodni Nemci so se zadovoljili z majhnim prostorom, prikazujejo pa novo filmsko tehniko in veliko sroce s krvnim ožiljem. V muzeju lepih umetnosti so najbolj dragoceni primerki od sumerske kulture do Picassa, vendar ni sledu od delih naših slikarjev in kiparjev.

Najbolj drzna arhitektura je gotovo osrednji paviljon, kjer stoji velik sončni spomenik. Japonski arhitekt Tange je okrog spomenika postavil največje streho na svetu, ki sloni le na osmih stebrih. Zambija, Gana, Uganda, Tanzanija, Gabon in še mnoge države so zbrale toliko denarja, da so se lahko predstavile v Osaki, je Jugoslovanska denarnica je bila za take izdatke preskoka, zato ni našega paviljona. Poslovna Japonska se najbolj zaveda, da taki izdatki niso zapravljen denar, zato je za razstavo investirala skoraj tri milijarde dolarjev. Jugoslovansko stiskaštvo najbrž ni preveč razveseljivo, zato ne bi bilo napak, ko bi vsaj na zabaviščnem prostoru, ki ga imenujej Erpoldan, postavili kak vrtiljak.

Japonci so predvidevali, da bo 1400 policistov težko obvladalo množico ljudi, gotovo pa niso pričakovali, da bodo pred nekaterimi paviljoni tako dolge kače ljudi. To niso več množice, temveč kar povodenj ljudi, ki hočejo videti, kaj nas čaka v prihodnjem stoletju. Vse je namreč v znamenju bodočnosti, napredka in skladnosti človeštva. Japonci pa so razstavili tudi slike poušene Hirošime. Čez teden dni bodo svetovno razstavo v Osaki zaprli. Prostor za železniško postajo Ibaraki, pod hribom, ki je obrabčen z bambusom, bo spet čisto japonski. Kaj bo tukaj takrat, ko se bodo množice z vsega sveta razšle? Razstavni prostor bo najbrž postal posebno naselje, nekateri pa trdijo, da ga bodo spremenili v mestni park. Praktični Japonci bi bili še najbolj zadovoljni, če bi tukaj zrastle nove naselje, kajti prostor je pri njih najbolj dragocen. To katere poviljone naj bi preselili, kot so pred leti storili v Bruslju, z jugoslovanskim paviljonom ne bo skrbi, ker ga v Osaki ni.

BESEDILLO IN SLIKA: FERI ŽERDIN

Vojmir Kljaković

Spomini generala Simovića in dokumenti 1939 - 1942 (1)

Na predvečer velikih dogodkov

»Delo« bo v vrsti nadaljevanj objavilo feljton »Spomini generala Simovića in dokumenti o dogodkih 1939-1942«.

Simovićeve spomini so v izvirnem rokopisu razdeljeni v tri dele: prvi del obsega obdobje od balkanskih vojn do septembra 1938. leta, druga dva pa od 1939. leta pa dotlej, ko se je Simović po drugi svetovni vojni vrnil v deželo. »Delo« bo objavljalo Simovićeve zapiske iz drugega poglavja, z dokumenti, ki obsegajo obdobje od 1939. do začetka 1942. leta, torej čas, ko je bil Simović načelnik glavnega generalnega štaba, potem poveljnik sarskega vojaškega področja, poveljnik vojnega letalstva, načelnik štaba vrhovnega poveljstva in predsednik vlade. To je doba balkanske krize pred izbruhom druge svetovne vojne, nadalje obdobje vojne v Evropi do državnega udara 27. marca 1941, ko je Simović vrgel Cvetkovićevo vlado in postal predsednik vlade; sledi aprilska vojna, v kateri je bil praktično poveljnik jugoslovanske vojske, nato pa odhod v emigracijo in dejavnost Simovićeve vlade v emigraciji do njenega padca januarja 1942.

To zadnje obdobje je posebnega pomena. To je čas, ko je Simović opredelil svoje stališče in stališče vlade do vstaje v Jugoslaviji, v njeni prvi etapi razvoja, in ga presadil v medzavezniške odnose, v katerih sta dominirali vladi Velike Britanije in Sovjetske zveze.

Simović je napisal svoje spomine, ni pa jih tudi objavil. Shranjeni so v arhivu Vojnogodovinskega inštituta JLA v Beogradu. Njegovi in tudi dokumenti, spravljani v raznih arhivih v Jugoslaviji in v tujini, osvetlujejo ne samo dejavnost generala Simovića, marveč tudi njegov čas in padec vlade, ki jo je

vodil. Simovićeve spomini, pojasnila in dokumenti o dejavnosti v glavnem generalnem štabu do Simovićevega padca doslej niso bili objavljeni. V podlistkih »Dela« bo prvokrat podana popolna panorama teh dogodkov.

Simovićevo vlogo in delovanje okrog 27. marca, aprilske vojne in v emigraciji so v tujini in v Jugoslaviji različno pojasnjevali. Zda, po večletnem molku, imamo tudi Simovićeve prikaz dogodkov, njegove portrete mnogih jugoslovanskih osebnosti: kralja Petra II. in njegove matere, kneza Pavla, ministrov, politikov, generalov, častnikov, diplomatov in uradnikov. Simović piše tudi o britanskih in sovjetskih visokih političnih, diplomatskih in vojaških funkcionarjih, o tem, kakšen je bil njihov odnos do jugoslovanskih problemov.

Da bi se pri objavi teh zelo zanimivih pričevanj - Simovićevega zapiskov in dokumentov - ohranila njihova izvirnost, je zgodovinar Vojmir Kljaković zvesto povzel dele Simovićevega spominov (izpustil je nekatere manj važne navedbe in dolga pojasnjevanja obče znanega poteka druge svetovne vojne) in je potem vse uredil po časovnem zaporedju. Simović spominov ni dovolj dokumentiral (pisal jih je po vojni, potem ko se je vrnil v deželo, in verjetno ni imel pri roki tistega arhivskega fonda, ki nam je danes znan), zato je Kljaković zbral obsežno gradivo, doslej zvečne neznanu, in ga vključil v ustrezne dele Simovićevega spominov, o katerih piše general Simović, potrdilo navedbe v spominih ali pa jih je tu pa tam tudi izpodbilo.

V naslednjih nadaljevanjih bo vse, kar je izpod Simovićevega peresa, natisnjeno v kurzivnem tisku.

Simović postane načelnik generalštaba

Bilo je na predvečer velikih dogodkov na severu Evrope in na zahodni fronti. Poveljnik francoske suhozemske vojske, general Maurice Gamelin, je predurjal o francoskih in britanskih možnostih v nadaljnjem obdobju vojne in je 10. marca zapisal tole:

»Akcija na Balkanu, ki bi jo začeli fiktivni s pohodom v Skandinavijo in v organski povezavi z njo, bi bilo središnje zanko gospodarske zanesitve ržna. Nemčiji bi v tem primeru ostal en sam preboj v obroči blokade - njena zveza s Sovjetsko Rusijo.

Ce si pogledamo stvar z vojaškega vidika, bi bila akcija na evropskem jugovzhodu Franciji veliko bolj v prid kakor pa pohod na Skandinavijo. Štiri države jugovzhodne Evrope bi za nas pomenile okrepitev kakšnih stotih divizij. Pri tem je treba imeti pred očmi tudi nafte vrelce v Romuniji in na Kavkazu, ki bi jih bilo mogoče bodisi braniti ali pa uničiti.

Ta temeljna Gamelinova strateška zamisel je kaj kmalu dobila odlopljivo obliko.

General Maxime Weygand, poveljnik francoskih sil v vzhodnem Sredozemlju, je pred svojim odhodom iz Bejruta v Paris 25. marca 1940 prejel od generala Gamelina »Direktivo za usklajevanje na Balkanu spomladi 1940«. V njej je pisalo, »da so cilji naše vojaške intervencije na Balkanu: najmanj - preprečiti nasprotniku dostop k Dardanelam in Egejskemu morju; največ - ustvariti v sodelovanju z vojskami balkanskih držav skupno fronto, da bi izpavali nasprotnikove moči, in to fronto poriniti kolikor le mogoče proti severu...»

Francoska vlada je po poslaniku Brigieru opozorila jugoslovanskega predsednika vlade in kneza Pavla na hude posledice, ki bi nastale za Jugoslavijo, če bi na bližnjih pogajanjih zastopnikov balkanskih generalnih štabov zavlačevala zadevo vojaškega značaja v smislu zasnove o skupni obrambi Balkana. Francosi so takrat, ko se na zahodni fronti ni nič dogajalo, očitno hoteli ustvariti pogoje za uresničitev Weygandove zamisli o Balkanu: zahodna fronta, priključena z dvema močnima obrambnima linijama - Maginotovo in Siegfriidovo - ne daje možnosti, da bi se razmahnila udarna vojna. Zato je treba iskati rešitev na drugi strani - na Balkanu - da bi sobile sovražnikovo fronto.

Ta zamisel je bila nova izdaja francoske zamisli iz leta 1914 o ustanovitvi solunske fronte; takrat je šlo za to, da bi vpadli

osrednjim silam v hrbet, zdaj pa za to, da bi odprli novo fronto, s večjimi vojskimi in političnimi motivi.

Jugoslavija, ki geografsko najbolj izstopa na sever in severozahod, naj bi v računici domnev o bodočem sovražniku prva preostrega udarec, tako da bi za hrbtom zavajevala sredozemski pas jugovzhodne Evrope. Med njimi bodoče sovražnike so se šteli prav tisti, ki bi bili takrat sovražniki Francije in Velike Britanije ali ki bi se lahko sprevržli v sovražnike teh držav. V jugoslovanskem generalnem štabu so imeli še davno sestavljen vojni načrt v duhu teh zasnov in vojaško-političnih konstelacij. Osnovna zamisel vojnega načrta je bila generalnima štaboma Francije in Velike Britanije znana.

Skladno z zasnovo jugoslovanske vojnega načrta so tako francoski kakor tudi britanski vojaški in politični krogi, ki so si dajali opravka v Beogradu, zanesljivo računali s tem, da njihove zahteve v doglednem času ne bodo spremenile ne državne politike ne vojnih načrtov Jugoslavije. Opazno je bilo, da je prva skrb jugoslovanskega glavnega generalnega štaba in jugoslovanske vlade zmeraj obrnjena v to, da se ohrani nedotaknjena zveza s Sredozemjem čez Solun. Ta je zagotavljala zvezo z zahodnimi demokracijami in je bila življenjsko važna pot, po kateri bi zavezniški preskrbovali jugoslovansko vojsko z orožjem in opremo, če bi se razplamtel vojna.

Skoraj natanko leto dni prej, preden se je začela druga svetovna vojna, je bil za načelnika glavnega generalnega štaba jugoslovanske vojske imenovan general Dušan Simović. Imel je dovolj časa, da pred vzhodu, ki so jo kotile sile Osi, podrobno prouči položaj jugoslovanske vojske in njene sibe strani; ter ukrene vse potrebno za primer, da nastane na Balkanu vojni zaplet. Prav s tem se začenjajo Simovićeve spomini.

»Na položaj načelnika glavnega generalnega štaba« piše Simović, »sem prišel v drugi polovici septembra 1938. leta. Takoj sem se lotil temeljitega proučevanja najvažnejših problemov, kakor: študije vojnega načrta, pripravljanja ukrepov za uspešno mobilizacijo in prehod na novo vojno formacijo, natančnega upoštevanja, kako je z obojestrano in pripravljeno našo vojsko za vojno, in ukrepov, da bi odpravili njene pomanjkljivosti in jo izpopolnili, učvrstitev in priprave dežele za vojno, prenove naših prometnih sredstev in načina transportiranja z namenom, da bi pospešili koncentracijo, idr.

Do 1938. leta smo imeli enega samega močnejšega sosedu - Italijo na severozahodni fronti, ki je bila za nas resnejši sovražnik - zlasti odkar sta prišla na oblast Mussolini in fašistični režim. Drugi naši sosedje - Avstrija, Madžarska, Bolgarija in Albanija - so bili šibkejši od nas in njihova oborožitve, če vzamemo v poštev, da so bili v minulih vojni naši sovražniki, je bila le omejena. Ostala dva sosedu - Romunija in Grčija - sta nam bila prijateljsko naklonjena, s nami so ju povezovali skupni interesi in bila sta naša naravna zaveznika.

Zato so bili naši prejšnji načrti za vojno glede na Italijo obrambnega, glede na druge morebitne sovražnike pa ofenzivnega značaja. Zadnji vojni načrt je bil sestavljen na podlagi politične pogodbe o zvezi s Češkoslovaško in Romunijo (Mala antanta), predvideval pa je hkraten in hiter napad vseh zavezničkov zoper Madžarsko in obrambo našega levega krila zoper Italijo.

Nov napadalni sosed

S priključitvijo Avstrije Hitlerjevemu rajhu se je naš vojaški in politični položaj na severni fronti korenito spremenil: namesto šibke in verjetno nevtralne Avstrije in šibke Madžarske, izpostavljene udarcu od treh strani, smo imeli na vratu zelo močnega, tehnično izrazito opremljenega in zelo napadalnega sosedu, ki bi lahko ogrozil ne samo ozki del naše severne mejne fronte, v severozahodnem kotu, odmakljenem od naših italijanskih središč, ampak bi s hitrim napredovanjem motoriziranih in oklepnih kolon čez šibkejši in nam nenaklonjeno Madžarsko lahko kaj kmalu in nenadno ogrozil tudi vso našo severno fronto in zlasti njeno najbolj občutljivo dele, ki so odpirali pot k važnim italijanskim središčem in vojaškim obrambo na dvoje. Se več, z morebitnim političnim in vojaškim pritiskom na Romunijo in Bolgarijo bi lahko ogrozil tudi našo severozahodno fronto. Glede na zvezo Italije z Nemčijo in njeno sovražno vedenje do nas sta bili v nevarnosti tudi naši kopanski fronti na severozahodu, nasproti Italiji, in jugozahodu (nasproti Albaniji).

Ta položaj se je zlasti poslabšal po Münchnu, ko je bila Češkoslovaški onemogočena obramba nasproti Nemčiji, in potem, ko se je razbila Mala antanta. To se je zgodilo prav takrat, ko sem prišel na položaj načelnika glavnega generalnega štaba.

Ta novi politični in vojaški položaj naše države je našo narekoval, da od politične in strateške ojezave na naši severni fronti nasproti Madžarski preidemo na politično in strateško defenzivo. Ker pa je bilo popolnoma negotovo, kam bo sovražnik usmeril morebitni napad, in pa zaradi naših nesorazmerno dolgih meja je bilo nujno, da ohranimo kar najmočnejše sile

Mala antanta se trenuje vesna med Jugoslavijo, Češkoslovaško in Romunijo. Sklepijena je bila z dvostranskimi pogodbami 1920. in 1921. leta, s namenom, da se ohrani položaj, ki je nastal v srednji Evropi po aleksandrijski konferenci, mednarodne in tripartitne mirovne pogodbe. S sklenitvijo trojnega pakta med temi državami leta 1938 je Mala antanta postala mednarodna regionalna organizacija, vendar je po Münchnem sporazumu 1938. leta praktično prenehala obstajati.

OB ANSLUSU MARCA 1938

Močno in moderno Hitlerjevo letalstvo - zloglasna Luftwaffe postaja element pritiska na varnost Jugoslavije

v strateški rezervi, zato da bi eventualno prestregli sovražnikovo udarec, ko bi se proti koncu njegovega strateškega grupiranja pokazalo, kam meri.

Podvziranje z novim vojnim načrtom

Iz teh razlogov sem se takoj potem, ko sem prišel na položaj načelnika glavnega generalnega štaba, lotil študije novega vojnega načrta »S« (kraljica, ki pomeni: severna fronta - op. V. K.) in se poglubil v njeno izdelavo.

Upoštevaloj zgoraj razloženi politični in vojaški položaj ter negotovost glede smeri morebitnega sovražnega napada, je vojni načrt »S« v glavnem predvideval:

- 1. Grupiranje sil v prvi, drugi in tretji črti;
2. delovanje gverilskih odredov v zaledju sovražnih vojsk;
3. časa za izvedbo mobilizacije in koncentracije je bilo vsega skupaj dvanajst dni. Kaj to pomeni, lahko presodimo po tem, da nam je naš prvi načrt za vojno proti Italiji puščal za to časa 46 dni, kakor mi je sporočil general Petar Pešić, zadnji načrt za vojno proti Madžarski pa okrog 28 do 30 dni - če se prav spominjam.

Potem ko je operativni oddelek glavnega generalnega štaba napravil načrt »S« v grobem, sem ukazal, da prometni oddelek pospešeno izdela načrt v roku treh tednov. Prejšnje načrte smo sestavljali tudi po dvanajst do osemnajst mesecev, zato je ta moj ukaz navdal z največjo grozo prometne strokovnjake, ki so izjavili, da potrebujejo najmanj šest mesecev. Vendar je bilo na moj pritisk in po mojih navodilih vse to delo opravljeno pozimi 1938/39, v roku dveh mesecev in pol - do konca februarja 1939. Na čisto prepisan in popolnoma dokončan elaborat vojnega načrta »S« sem - kolikor se spominjam - odobril šele potem, ko sem bil prestavljen s položaja načelnika glavnega generalnega štaba, v januarju 1940. leta.

Poglavitne značilnosti vojnega načrta »S« so bile:

- a) Vrhovnemu poveljstvu na vojno so zelo močne rezerve ki bi jih mobilizirali skrajaj in preden bi bil dan ukaz za splošno mobilizacijo vojske, ki bi jo vrgli na ogroženo fronto;
b) izredno nagla koncentracija in možnost, kako preprečiti, da te koncentracije ne bi zmedel in morda celo preprečil napad sovražnega letalstva.

Ko sem natančno upotoval, kako je z obojestrano in pripravljeno našo vojsko za vojno, sem ubral mirne in odločne korake, da bi odpravili pomanjkljivosti in izpopolnili našo materialno opremo. V ta namen sem se v drugi polovici oktobra in

Miali na Münchenski sporazum med Nemčijo, Italijo, Francijo in Veliko Britanijo septembra 1938. leta, s katerimi je Nemčija zaradi kapitulantskega vedenja Francije in Velike Britanije vzel Češkoslovaški precej ozemlja.

General Petar Pešić je bil pred Simovičevim načelnikom glavnega generalnega štaba.

v začetku novembra 1938 predložil ministru za vojsko in mornarico, armadnemu generalu Mitulinu Nediću, dve nujni vlogi: a) da nam učvrstitev zahodne fronte nasproti Italiji nič ne koristi, ker bi to terjalo, da vložimo velikanske materialne izdatke v mrtve objekte...

b) naj bodo čimprej na voljo potrebna materialna sredstva za oborožitev in opremo žive sile.

Poleg tega sem v januarju 1939 predložil ministru za vojsko in mornarico še tretjo nujno vlogo: naj bi nujno nabavili novo serijo 500 sodobnih letal, korcev in bombnikov.

Da bi dosegel zaželene uspehe, sem - poleg tega, da sem se tudi osebno trudil pri ministru za vojsko in mornarico - o vseh prej navedenih pomanjkljivostih in o tem, kako potrebno je, da jih odpravimo, naknadno poročal preemu namestniku, knezu Pavlu, in si prizadeval pridobiti njegovo podporo, kar se mi je tudi posrečilo. Toda vse prizadevanje, tako kneza namestnika kakor tudi moje, se je razbilo ob počasnem delu posameznih oddelkov ministrstva za vojsko, administrativnih procedurah in neodločnosti ministra za vojsko, ki se ni maral zavzeti za potrebne kredite.

V sedmih nekaj letih pred vojno so številne evropske države pospešeno utrjevale svoje meje: Maginotovo linijo v Franciji, zgrajeno še davno prej v bran proti Nemčiji, so razširili in izpopolnili; Siegfriidova linija na nemški strani nasproti Franciji je bila sredi gradnje; Metaksova linija v Grčiji nasproti severnim sosedom prav tako; v Češkoslovaški je bilo isto vse do zasedbe njenega ozemlja. Simović je vztrajno še naprej utrjeval severno mejo Jugoslavije, v skladu s predvidevanji svojega vojnega načrta »S«. A tudi zahodne meje ni zanemaril.

Simović je spomnil svoj predlog, da ne bi utrjevali zahodne meje zaradi svesti, da Italija, vendar pa tega razloga ni uporabljal za severno mejo, veliko daljšo in neprimerno težavnejšo za organizacijo obrambe.

Ščasoma so nastali novi momenti. Fašistična Italija je v aprilu 1939 zasedla Albanijo in se tako znanila zva hrbtomne obrambnega sistema, ki ga je še naprej utrjeval Simović.

Francozi in Angleži predlagajo generalu Simoviću, da bi ustvaril balkansko fronto

»Ko se nam je Italija, piše Simović, z zasedbo Albanije v začetku aprila 1939 vrnila v bok, deloma pa tudi v zaledje, in s tem ogrozila našo zvezo z zavezniško Grčijo, sem poskusal ob tesnejšem sodelovanju s grškimi generalnim štabom o miru pripraviti naše skupno sodelovanje za primer, da bi nas Italija napadla.

Z Grčijo nas je vezala pogodba o balkanskem paktu: Romunija, Jugoslavija, Grčija in Turčija. Toda veljala je samo za primer napada kakšne balkanske države, imenoma Bolgarije. Na izredno zahtevo Grčije je ta pogodba vsebovala klavzulo: da v primeru napada kakšne nebaltske sile (mišljen je bil napad Italije na Jugoslavijo) pogodba ne velja. Takrat, ko je bila pogodba sklenjena, Italija še ni stopila na Balkan, Grčija pa se je hotela izogniti spopadu z njo, zanašajoč se, da jo bo Italija pustila pri miru. Toda zdaj, ko je Italija zasedla Albanijo, je postala sosedu Grčije.

Ker je Grčija že odklonila, da bi sprejela politične obveznosti, naša vlada pa tudi ni bila posebno upeta za kaj podobnega, sem menil, da bi bilo treba s tesnejšim sodelovanjem naših generalnih štabov še pred sklenitvijo formalnega vojaškega sporazuma pripraviti ta sporazum. To pa se ni zgodilo, ker so Grki hoteli, da prej sklenemo formalno pogodbo.

Ze odkar je začela delovati Hitlerjeva politika, zlasti pa po Münchenski konferenci, katere sklepi so razbili Češkoslovaško, s tem pa tudi Mala antanta, sem se ukvarjal z mislijo, da bi sile balkanskega pakta - Romunija, Jugoslavija, Grčija in Turčija - ustanovile fronto na Donavi. V to fronto naj bi pod pritiskom balkanskih zavezničkov, zlepa ali zgrda, vstopila Bolgarija, morda tudi Madžarska, če bi se odločila, da se upre Hitlerju - kar je bilo verjetno, če bi imela zagotovljeno oporo v balkanski fronti. Levo krilo te fronte naj bi postavila francoska vojska generala Weyganda iz Sirije in morda del britanske vojske generala Wavela iz Egipta. Te sile bi imele bazo v naših jadranskih pristaniščih, oslanjajoč se na močno zavezniško ladjenje; ker bi bile Italiji na boku, bi nehavno ogrožale morebitne Mussolinijene nakane in ga držale v senu.

Poleg tega smo lahko računali tudi na morebitno pomoč Sovjetske Rusije.

V oktobru, novembru in decembru 1939 leta sem se v ta namen v Beogradu pogajal z odposlanci francoskega vrhovnega poveljstva, britanskega imperialnega štaba in poveljnika francoskih čet v Siriji, generala Weyganda. Nemški predstavnik v Beogradu so budno spremljali ta pogajanja. Znano mi je, da so Nemci od novembra 1939. leta pritiskali na kneza namestnika, naj bi me odstranili iz glavnega generalnega štaba, čemur pa je takrat nasprotoval minister za vojsko in mornarico, general Milan Nedić.

Simovićevo prizadevanje, da bi organiziral Balkan za obrambo, bi moralo hkrati opravičiti njegov vojni načrt »S«, čeprav je že takrat dobro vedel, kako opretni in zadržani so bili podpisniki balkanskega pakta v medsebojnih odnosih in obveznostih. Kombinacija s Weygandovo armado in nekaterimi silami Velike Britanije je imela - kakor se bo še videlo - bolj teoretično kakor pa praktično vrednost. Njegova zamisel je naložila na odpor celo v vrhovih državnem vodstvu, ki je bilo bolj nacioneno političnim ureditvam kakor pa drastičnim vojaškim potezom. Navzgorja in njegove zahteve so naposled pripeljale tudi do tega, da je bil Simović v januarju 1940 odstranjen s položaja načelnika glavnega generalnega štaba.

V Atenah je bila 9. februarja 1930 podpisana pogodba, s katero so sile, ki so jo podpisale, medsebojno jamčile med drugim za obstojne meje (Turčiji samo za evropsko mejo), da bodo varne pred kršitvijo ali napadom drugih sil.

Jutrit: PRVA NESOGLASJA S KNEZOM PAVLOM (Vse pravice pripadajo avtorju in »Politiki«)

LETALSKI GENERAL DUŠAN SIMOVIĆ

Bil je načelnik generalštaba jugoslovanske kraljevske vojske v letu 1938

MAXIME WEYGAND (fotografija iz l. 1957)

Ta poveljnik francoskih sil v vzhodnem Sredozemlju je menil o Balkanu: ... Zahodna fronta ne daje možnosti, da bi se razmahnila udarna vojna. Zato je treba iskati rešitev na drugi strani - na Balkanu - da bi obšli sovražnikovo fronto...

Po Skandinaviji (2)

Skorajda brezhibna Švedska

Zapiski s popotovanja

Švedska je npr. dežela urejenih bteaj-
ših dam v uglednih klobučih, zadržanih
gospodov, vzravnanih in korektnih z brez-
hibno savsesnimi kravatami. To je dežela
učinkovitih telesarn, dežela, v kateri nikoli
ne smanjuje električnega toka, dežela, v
kateri so Lapenci s volkswagenom variani
pred koscrom, opremljeni s transistorji in
fotosensornimi, najboljimi socialni problemi.
Hkrati pa je to dežela Fike Norgsveika, ki
si je močno želela, da ne bi nikoli odras-
la. Odrasti na švedskem so močno dolgo-
časni in imajo jup telar, npr. komunistične
davke.

Švedska je dežela nestorčnih godov in
kvetilnih jesar. V godovih živijo majhna
kosmata bitja z repi, ki se imenujejo troll
in brez katerih si švedske pravilnice niti
misli ne moremo. Drevesa v godovih so
prečeta. Našli sva statistični podatek, da
jih je 51 milijonov. Strast do statistike in
mistični trolli hkrati, to kaže na kompli-
cirano švedsko naravo.

Švedska je bojda obljubljen dežela se-
ksa. V kiosku sva videli med drugimi re-
vijami tudi zelo zaprašeno pornografsko.
Na njej so bile tri crkne, posuene mu-
he, ena z že polomljenimi nogami (ki so
bile priložene). Nena je ugotovila, da te
revije že dolgo ni nihče prebral. Lokaln
lepotic od štirinajst do osemnajst let, ki
bi jih taka revija morala zanimati, pa so mi-
rno stali le pet metrov od nje. V prijaznih
hišicah z vzornimi vrtni pa resni družin-
ski občutek z negovanimi bradami in okla-
mi na kočenih nogah sredi svojih petih
beloglavih otrok ustvarjajo smrtno resne
pornografske filme.

Taka in podobna duhovščina mi prihaja
na misel, ko prevoziva prve kilometre
po brezhibnih cestah moje domovine. Vo-
ziva se skozi pokrajino Skane, ki leži na
 jugu Švedske in je zelo podobna Danskim

nico enkrat — nič, stress drugič — nič,
tretjič pa pade vsa vsebina na kročnik.
Ali pa tisto, kako sta se dva prijatelja po-
govarjala, da se da že po zunanosti vedno
ugotoviti, h kateremu skandinavskemu na-
rodu sodi kak človek. Dogovorila sta se, da
bosta uganovela narodnost potnikov, ki so
iskopili iz letala. Prvi je vedno povedal, ka-
kaj misli, da je tisti potnik, drugi pa je s
zapraševanjem preverjal njegovo trditve.
Nasprodi so bila smeraj presenetljivo to-
čna. Samo enkrat pa je pogovor takole po-
tekel: »Oprostite gospod, saj ste šved, ali
ne?« »Ne, ne, Norvežen sem,« je v zadnji
odvrnil potnik. »Veste, samo sadnje čase
sem bil. Selo dolgo bolan.« — Napolje
in smrdi. In prav ta česta je bila zelo
lepa. Cementar žal ne bodo podrl, pač
pa vneto raziskujejo škodljive vplive raz-
nih detergentov na biološko ravnovesje in
vzroke za uničevanje naravnega okolja. Le-
tos je izšla knjiga »Kilustrirana za pouk
in solah. V obliki risanke grozljivo opisuje,
kaj se bo zgodilo z našim okoljem, če se
bo onesnaženje zraka, vode in zemlje na-
daljevalo tako kot doslej. Zgodba se si-
cer dogaja na nekem tujem planetu, ven-
dar se človek zgodi ob pripovedovanju.
Kako vsi hodijo s plinski maskami, voda
je popolnoma onesnažena, kaj je prosta di-
hanje in kosanje, malo otroci samo je-
pravljice. Ribe, ki jih ujamejo na nesel-
skem ribolovu, je treba zavreči, ker so za-
strupljene itd. Taka grozljiva prihodnost
menda tudi za Slovenijo in tako zelo od-
daljena, če se ne bomo vsi pravčasno za-
vedali, da je treba obraniti naše gozdove,
reke in ozračje čim bolj nepokvarjene in
čiste. Švedsi se nevarnosti onesnaženja na-
rave temeljito zavedajo. Na parkirnih pro-
storih ob cestah so povsod lični smetnjaki
iz žice s papirnati vrčami, ki jih redno
in pravčasno zamenjujejo. Kaže, da je po-
ložaj smetnjakov v obojnih krajih Šved-
ske dosti bolj kot npr. v središču Ljub-
ljane med prvomajskimi prazniki, ko se iz
teba prekipevajočih posod širi smrad od
meba, pripominja Nena. Švedsi so silno di-
sciplinirani in nihče ne meče smeti kar na
cesto. Tudi medve voziva s seboj posebno
vračo za smeti.

Opazam, da mi prihajajo na misel same
dolgočasne zgodbe. Torej k stvari: seks na
Švedskem. (Te teme se mora vsak, še ta-
ko neabizicosen poročevalec iz Švedske
vsaj bežno dotakniti.) Smetnjaki, natanč-
nost, delavnost in razbuzano udarstvo na
lubeznskem področju — tu nekaj ni v
redu, to ne gre skupaj. Po mojem je razlaga
preprosta: švedsi so na vseh področjih
realistični in praktični in torej tudi na
tem. Zato govorijo o seksu odkrito in na-
ravno in se obnašajo brez hinavščine, kar
pa so seveda pripadniki drugih narodov
krstili za pregreho in tako je nastal mit o
švedskem razvratu. Na švedskem inštitutu
za kulturno izmenjavo z inozemstvom v
Stockholmu sem dobila imenitno brošuro
z naslovom »Love in Sweden«, v kateri ob
lepih barvnih ilustracijah razlagajo prijetni
fenomen ljubezni na švedskem tako, da je
pač nastajal in se razvijal v dolgih temnih
zimskih nočeh, ko ljudje niso imeli početi
kaj drugega (televizorjev še ni bilo, zmra-
či se na jugu že ob treh popoldne, na se-
veru pa se sredi zime sploh ne zdi). No,
zaradi tega so se moški in ženske zelo do-
bro razumeli in ustvarjali velike delovne
družine, v katerih tisti vzrok za bližajočo
na švedskem. Tako Švedska inštitut, ki je
zelo ugledna ustanova z rumenomodrimi
zastavami na zadržanem pročelju in s
ustuženci v perfektno savsesnih krava-
tah in s k temu pripadajočim zapetim ob-
našanjem.

ŠVEDSKA POKRAJINA

Foto: Nena Auersperg

tem vprašanju in Danec bi rekel: »že, že,
toda na Danskem je vseeno toliko bolj
prijetno!«

Mit o razvratu

Potujeva po obalni cesti proti Göteborgu.
Kamor človek pogleda, same cemen-
tarne. Nekod jih ni bilo toliko, tega se
spominjam, in prav ta česta je bila zelo
lepa. Cementar žal ne bodo podrl, pač
pa vneto raziskujejo škodljive vplive raz-
nih detergentov na biološko ravnovesje in
vzroke za uničevanje naravnega okolja. Le-
tos je izšla knjiga »Kilustrirana za pouk
in solah. V obliki risanke grozljivo opisuje,
kaj se bo zgodilo z našim okoljem, če se
bo onesnaženje zraka, vode in zemlje na-
daljevalo tako kot doslej. Zgodba se si-
cer dogaja na nekem tujem planetu, ven-
dar se človek zgodi ob pripovedovanju.
Kako vsi hodijo s plinski maskami, voda
je popolnoma onesnažena, kaj je prosta di-
hanje in kosanje, malo otroci samo je-
pravljice. Ribe, ki jih ujamejo na nesel-
skem ribolovu, je treba zavreči, ker so za-
strupljene itd. Taka grozljiva prihodnost
menda tudi za Slovenijo in tako zelo od-
daljena, če se ne bomo vsi pravčasno za-
vedali, da je treba obraniti naše gozdove,
reke in ozračje čim bolj nepokvarjene in
čiste. Švedsi se nevarnosti onesnaženja na-
rave temeljito zavedajo. Na parkirnih pro-
storih ob cestah so povsod lični smetnjaki
iz žice s papirnati vrčami, ki jih redno
in pravčasno zamenjujejo. Kaže, da je po-
ložaj smetnjakov v obojnih krajih Šved-
ske dosti bolj kot npr. v središču Ljub-
ljane med prvomajskimi prazniki, ko se iz
teba prekipevajočih posod širi smrad od
meba, pripominja Nena. Švedsi so silno di-
sciplinirani in nihče ne meče smeti kar na
cesto. Tudi medve voziva s seboj posebno
vračo za smeti.

ding. Njegove pesmi imam s seboj v mo-
drhih platinah nekje v notranjosti Spaka.
Pokrajina je neskončno otožna in žalostna.
»Če si šved, moraš biti kronično »turoben.«
Pravi Nena in pove zgodbo, kakšni so se-
verniki, če jih mučijo duševne tegobe: po-
stajajo vse bolj in bolj črni okrog oči
in navsezadnje umrejo, ne da bi črhnil
besedice, kaj jim je. Južnjak pa menja
»vzklikne: »Trpljenje je ustvarjal za žens-
stela in vselej živi dalje (resnična zgodba
iz Francije).

V mestecu Sunne si kupiva švedske co-
kle z lesenimi podplati. To je imeniten
izum, v njih človeka nikoli ne zebe in so
enako primerno obvala poleti in dežju in
pozimi na snegu. Švedsi jih nosijo ob vseh
priložnostih. Videla sem resnega šveda v
teatru v Malmöju, oblečenega v brezhibno
večerno obleko, toda s oklami na nogah.
Nena je opazila isti fenomen v Stockhol-
mu. Na ulicah Lunda, malega, simpatične-
ga univerzitetnega mesteca na jugu, vidi
človek po zimi skoraj same cikle na nogah
študentov in študentek. Da ne govorim o
miniaturnih ciklih za deževke, ki za ču-
do ostanejo na nogah, čeprav otrok živah-
no trca v čistem naročju.

Kralj na smučeh

Približujeva se znani pokrajini Dalarna
z mestom Mora in jezerom Siljan, za ka-
terega trdijo turistični prospekti, da je naj-
lepše švedsko jezero. V Dalarni izdelujejo
poslikane lesene konicke, ki so že izmi-
serio vsake boljše švedske trgovine s
spominki; ljudje govorijo tam poseben, na
troč polje dialekt in se turizmu na ljubo
potikajo okoli v narodnih nošah, pri čer-
mer se še hvalijo z burvo zgodovino. Tu je
vsako leto začetak znamenitega teka na
smučeh, Wasaloppet. To je tek v spomin
na švedskega kralja Gustava Wasa (16. sto-
letje), ki je v Dalarni organiziral upor pro-
ti Danecem in bejal proti Norveški meji na
smučeh. Zanimanje za ta smučarski tek je
izredno in udeležba tolikšna, da je celo
treba plačati precejšnjo prijavnino, če se
ga hoče človek udeležiti. Lani se ga je ude-
ležilo na tisoče švedov, vseh starosti, med
njimi 50 duhovnikov in ena nosečnica. Tako
vsaj trdi Nena. Siljan naj razočara. To je
čisto običajno švedsko jezero z idiličnimi
kmetijami na bregu in za Dalarna tipični-
mi hišicami iz brun, »härbrar, zelo prikup-
no, toda nič posebnega.

Vprašam Neno, če bi šla v muzej An-
dersa Zorna, in razlagam, da je bil to ve-
liki švedski slikar, znan po sočnih slikah
bohotnih golih pastiric iz okolice More, pa
vidim, da je to ne milka kdove kaj. Torej
zapustiva to kuhinjo švedske zgodovine in
kulture in odhitiva dalje proti severu in
pokrajino Härjedalen. Na prvi bencinski
črpalki se opremliva s »sredstvi proti komar-
jem in kupiva zaščitne mreže za Spa-
kove žaromete. Približujeva se namreč
Norveški, kjer so ceste luknjaste in posu-
te z debelimi kamni in kaj rado se zgodi,
da ostane vozilo brez sprednje šipe ali
žarometov.

Švedska se vleče kot kurja čreva. Leks-
kon pravi temu, da je dolga natančno
1574 km. Zame, ki sem iz južne Švedske,
je Härjedalen že visoki sever in prav tako
tuj kot npr. Finska ali Norveška. Ob zem-
ljevidu pa začudeno ugotavljava, da je ta
pokrajina šele nekako sredi Švedske in da
bo treba poskakovati s Spakom še zelo
dolgo, preden bomo dosegli terno Evrope.
Švedska je res malo prevelika, saj je npr.
oddaljenost mojega rodnega »Skaneja«
do najbolj severnega konca švedske prav to-
likšna kot razdalja med Skanejem in Ne-
apljom. Poleg tega še venomer dežuje.
Pravi potoki vode se ulivajo na deželo
švedsko in jo spreminjajo v za taborjenje
popolnoma nevaljavno močvaro. Potujeva
in potujeva. Preden pogoltno Spak svoj
dnevni obroček kilometrov, mine nekaj ur.
Kasno ponoč konvadi ugotoviva, da šo-
firati in spat hkrati ni dobro. Šotor in
sebe vrziva v prvo lužo in pričneva tabori-
ti, to se pravi postavlja šotor, kar gre še
kar hitro, ker je to fimska naprava, izmis-
ljena nalašč za urno postavljanje v dežju.
Nato sledi sopno, dolgočasno napihovanje
zračnih blazin in urejanje dokaj visokega
in tesnega domovanja. Vmes seveda kar
naprej dežuje. Medve pa se moške in
grizeno ubadava s taborniški opravki.
Nato onemoglo cepiva v šotoru in se so-
vraživa. Tista, ki se smore kakšno pogum-
no dejanje se splazi na dež šotor je pre-
majhen še za kuhanje) in pod okriljem
dežnega plašča ali kratko »deževnikca«, ku-
ha tisto neogibno, vodeno (zaradi dežja, ki
pada vanjo) Knorr juho. Kljub vsemu pa
je takale juhica vnovič napolni z energijo

in zmoreva si celo izmisliti kaj novega, npr.
besedo »mučičnice« za tako varianto počit-
nic, ki jih pravkar doživljava. Kot fata mor-
gana se nam prikazuje udobno stanovanje
v Ljubljani, če pa še to ne, potem pa vsaj
kakšna topla, suha, lesena hišica v kamp-
pingu, kjer bi lahko prebil deževno noč
vsaj enkrat brez napornega taborniškega
obreda. Zal pa imajo tudi drugi potepuhi
podobne privide, in kadar prisopihava do
hišice, je pred njo zanesljivo že kak šved-
ski volvo. Živiva torej še naprej v šotoru
in blatu in spodbudno mrmrava razna boj-
na gesla. Npr. tisto iz Švedka, da ljubi go-
sood bog ni nobene stvari ustvaril tako
slabo, da je ne bi mogel še slabše.

Spray in komarji pa še nemogoč sir

Enkrat je vsake stvari konec, celo de-
ja na švedskem. Ko je proti večeru spet
posijalo sonce, in sicer visoko na nebu, ker
smo že precej daleč na severu, sva obe
pograbili zemljevid in ugotovili, da sva
prav blizu lepih gor, ki jih je vsekakor
treba zavzeti. Dvajset kilometrov ovinka od
najine poti naju je pripeljalo v gorsko do-
lino Bygdalen, Okrog in okrog ju obdajajo
okopati hribi, visokih kakih 1400 metrov,
skalnati, porasli z nizkim grmičevjem. Tu
je že polarna breza. Nekaj brunaric na
koncu doline je bil edini znak, da je to
znano turistično središče in izhodišče za
lepe gorske pohode poleti in pozimi. Po
zemljevidu sva si izbrali najbližji hrib, zi-
vabno skočili iz Spaka, si nataknili go-
zarje, ki sva ju vneli iz Ljubljane do sem
prav zaradi teh dveh ali treh hribov — in
pohod se je začel. Poleg ponavade hribovs-
ke opreme sva imeli še vsaka svojo spray
dozo sredstva zoper komarje (najboljšega,
najučinkovitejšega in sploh) in vsaka svoj
debel oblak komarjev okoli glave. Obilje
o učinkovitosti spraya iz prospekta zoper
komarje niso pomagale. In tako so uboge
živalce vsaj prišle do poštene večerje. Ko-
marji so bili tudi edina stvar, ki je moti-

la popolni mir in samotno. Z vrha sva ob-
enajskih gledali zahajajoč sonce nad tem-
nili gozdovi in zadnje odleske oranžna
svetlobe v jezerih. Na poti nazaj sva nale-
teli na razburjenega ptiča, ki je poskako-
val in živahno protestiral najbrž zato, ker
sva zašli na njegovo ozemlje.

Lepo vreme je treba dobro izkoristiti.
Toliko daleč na severu sva tudi že, da no-
či praktično ni več. Zato sva sklenili poto-
vati kar vso noč. Druga za druga sva ugo-
tovili, da sva že malo oveneli od vsega hu-
dega, in odredila sem, da bo ekspedicija
odslej jedla mesost, to je specialiteta iz
Jämtlanda — strupeno sladunjav sir, ki pa
v zameno za nemogoč okus človeka prav
nabije z energijo in postavi na noge. Po-
jedli sva ga dva koščka in se nadaljnji
jämtlandskim specialitetam raje odrekli.
Ostanek mesosta sva lepo zavili in shra-
nili za darilo našim ljubljanskim prijate-
ljem, s katerimi se bomo srečali v Trond-
heimu.

Pot naju pelje ob reki Indalsälven pro-
ti norveški meji. Pokrajina postaja vse vi-
šja in bolj gorata. Na obeh straneh so tem-
ni gozdovi, kar daje dolini nekam mra-
čen in samotni videz. Indalsälven je po-
membna vodna pot za les. Dreve je treba
samo posekati in spraviti do vode, nato pa
samo potuje do morja, kjer je bilo treba
samo postaviti tovarne za predelavo lesa v
švedski standard. Zal zaradi tega smrdi vsa
obala »Botniškega zaliva, urdi Nena, ki je
že bila tam.

Pristaneva v Areju, znanem smučar-
skem centru blizu norveške meje, kjer on-
moglo zaspija v šotoru. Naslednjega dne
sva neopazno prešli norveško mejo. Na
mejnem prehodu ni bilo nikogar, ki bi
pregledoval potne liste ali se zanimal za
carinska vprašanja. Takoj na prvih kilome-
trih Norveške sva spoznali nekaj njenih
značilnosti: divje reke, zelo lepe gore, zelo
slabe ceste, ki so pravzaprav sestavljene iz
velikih luknji, ki so med seboj povezane
z ozkimi pasovi cestice. Začel se je torej
najhuji del mučične za naju in za Ja-
guarja.

LENA PETRIC,
NENA AUERSPERG

Izlet tedna

Razgledišče pod Lisco

Lisco, ki je visoka domala tisoč metrov in
je z nje čudovit razgled. Domači planinci,
ki imajo kadarkoli čas skočiti na vrh in se
sneidejo tam tudi kadar dež povsem umlje
ozračje in vetrovi razpihajo tudi zadnje
oblake, trdijo, da vidijo z Lisce ne le Tri-
glav, temveč tudi Krn, pa Visoke Ture in
Peco, Pohorje in Boč, Velebit in Snežnik.

Na vrhu gore stoji prijetna in velika pla-
ninska kočica, ki so jo nedavno dobro pre-
novili. V koči imajo solidna prenočišča in
skrbno restavracijo. Do kočice se lahko pri-
peljete z avtomobilom bodisi z Brega ali pa
iz Jurklostra; na vrhu slemena, v zaselku
Lisca, se odcepi pot na vrh Lisce. Če ni-
mate avtomobila, potem pa z vlakom do
Brega, odkoder je na vrh, malo po cesti,
malo po bližnjici, picli dve uri hoda. Pri-
jeta je tudi peš pot kar iz Zidanega mosta
(za tiste, ki sploh nečajo hoditi po cestah),
odkoder se pot vzpne čez Veliko Kozje; do
koče je to dobro tri ure, raje pa štiri. Iz
Rimskih Toplic je čez Lokovec po malo
bolj strmi severni strani, do vrha Lisce
prav tako picli štiri ure hofe. Če Lisco
gre tudi zasaviska planinska transverzala —
Najprijetnejši je to svet okrog Okrog-
lice in tja proti sv. Lovrencu (kjer se zdru-
žita poti iz Zidanega mostu in Toplic), tu ob
svojem času cveto enclani. Tod — čez
Okroglico — je šla v rimskih časih glavna
cesta v Panonijo. Rimljani so se izogibali
ozkih in nevarnih stotok in raje (ter lažje)
gradili ceste čez slemena. Pri Okroglici so
še vidni ostanki rimske utrdbe. Pri vasi
Polje pod Lisco so našli spomenik, kate-
rega je četa Tauriskov v 3. stoletju po na-
šem štetju postavila svojemu poveljniku
Marcusu Ulpianu Rutilianusu, ki je padel v
boju s Perzijci. Spomenika seveda ni več,
kdo ve v katerem muzeju je?

DRAGO KRALJ

MLIN V SKANEJEU

rahlo valovita pokrajina z neskončnimi ži-
tjnimi polji, lepimi, bogatimi, starimi kme-
tjemi, gradovi in starimi cerkvami. To je
ena najbogatejših in tudi najgosteje nase-
ljena švedska pokrajina.

Knäckebröd in filmjolk za askete

Namenjeni sva naprej v Smaland, sosed-
no pokrajino, kjer bom mimogrede ob-
iskala sorodnike. Pokrajina postaja vse bolj
skalnata in gozdna. Pravilica pravi, da se
je medtem, ko je bog ustvarjal svrt Šved-
ske — Skane — splazil hudci za njegovim
hrbtom in izdelal Smaland. Da je bog to
opazil, je bilo že prepozno, da bi kaj ukre-
nil in je torej le ustvaril ljudi, primerne za
to pokrajino.

Noč je že in Nena mi pripoveduje vse
o švedski, npr. zadnje podatke iz sloven-
skih dnevnikov: »S švedsi je tako kot s
paradižnikovim ketchupom: stress stekle-

v kampu precej ljudi, nihče ne moti
drugih z razgrajanjem, glasnim govoren-
jem in s pretirano ljubeznivostjo, srat-
ka, kljub ljudem ima človek lahko občut-
ek samote. Nakupiva knäckebröd in film-
jolk, dve švedski specialiteti za askete
trebuhe (suh kruh in kisló mleko). Kar po
poti ugotavljam, da se Smaland ni veliko
spremenil odkar sem se v jezeru Straken
naučila plavati. Straken pomeni skloz in
nedaleč od njega je še eno jezero »Fjörens
(svicolina). Ogromni smrekovi gozdovi, ne-
šteto jezer in nerodovitna kamnita senja.
Ne vem, zakaj me spominja na film In-
gmarja Bergmana »Divje jagode«. S te re-
vne pokrajine se je v zadnjih desetletjih
prejšnjega stoletja iselilo veliko ljudi v
objubljen deželo Ameriko. Redkokdaj
pomislimo, da je bila švedska še v začet-
ku tega stoletja revna agrarna dežela. Fan-
tastični vzpon švedske v zadnjih petdeset-
letih je gotovo sad tiste legendarne
marljivosti, si mislim. Norvežen bi pa re-
kel, da je posledica dvomljive nevtralnosti
v zadnji vojni, Fince bi stisnil zobe ob

Vseposvoda cikle — obvala seveda

Spaček je na poti proti Värmland po-
stati ježen in zato se ustavlja na bencinski
črpalki na podočelju. Ura je še enajet po-
noči in črpalki je zaprta. V njej je tudi
trgovina z zares mešanim blagom. Skozil
steklena vrata gledam mamilja živila in
berem na velikem napisu v Nenoine vese-
lje: »Živi črvi za ribolov na prodaj« in ta-
ko pod njim mnogo manjši napis »Rab-
ljen televizor na prodaj«. Ker so vse te
dobrote in tudi bencin nedosegljive, se
spet odpraviva na pot in Spaček vosti veselo
dajše brez bencina in olja, kajti to je ču-
dešno vozilo. Menda so mu vsi švedske
ceste, od katerih so še tridesetdeset takš-
ne, da jih ne moreva točno opisati, ker žal
na švedskem nimamo niti ene take ce-
ste. Štroke so in asfaltirane, natančno po-
slikane s belimi in rumenimi črtami, ima-
jo dobro premišljeno ovinko in so skoraj
brez prometa. To so švedsi uredili po vsej
deželi v zadnjih desetih letih. Spominim se
namreč, da so bile nekdanje ceste vse prej
kot dobre. Värmland je lepa, otožna in
umirjena pokrajina s jezeri in godovi. Tu
je bila doma pisateljica Selma Lagerlöf in
tudi moj najljubši pesnik — Gustav Prä-

Mazo de la Roche

Beg

Odlomek iz drugega romana iz cikla o Jalni, ki ga je izdala Cankarjeva založba

Z usedom na podboju vrat je Mary slišala...

Začela je hoditi sem ter tja po sobi in nobene druge jasne misli ni bila sposobna...

Se zadnjič je pogledala okrog sebe, da bi se prepričala, če ni česa pozabila.

S kovečkem v roki se je odhitotala po stopnicah.

Pred Philipovi vrati je postala in srce kot da je hotelo ustaviti svoj utrip...

Zdaj je stopila k umivalniku in si iz vrta vilo kozarec vode.

Premisliti mora, kaj bo storila.

Zdaj je lahko mislila. Razburjenje po prepričanju se je minilo, minila je tudi utrujenost...

Naj gre h Clivu in mu vse pove? Bi ga mogla prepričati, da je bilo tisto, kar je povedala Adelini, laž?

našala, strmele v zmedenem začudenju! Kako so se odprla tista s strojnimi potezami obrobjena usta!

Na misel so ji prišle besede, ki jih ljudje uporabljajo, kadar govorijo o zapeljanem dekletu.

Ena stvar je bila gotova — zapustiti mora Jalno. Misel na srečanje s Philipom, na to, da bi pogledala družini v obraz, je bila neznosna.

Pospravila je prtlijo in jo prevzela, spravila stvari za takojšnje uporabo v koveček ter si nadelala klobuk in plašč.

S kovečkem v roki se je odhitotala po stopnicah.

Pred Philipovi vrati je postala in srce kot da je hotelo ustaviti svoj utrip, ko mu je skorj podboj poslala svoje zadnje sporočilo.

Ukradla se je navzdol po stopnicah.

Glavna vrata so bila na stečaj odprta in sladkoba septembrskega jutra brez prime- je bila v veži.

Obrnila se je in se opotekla po poti. Za čudo se njene misli niso mudile pri Philipu, ampak pri Adelini.

Koveček je bil težji, kot je bila pričakovala. Verzomer jo je butal v nogo, ko je hodila.

Slišala je zvok konjskih kopit na cesti in stopila v odedo in je mrzla zora sivila okno.

»Dobro jutro, gospodična Wakefield,« je rekel. »To je pa presrečno, srečati vas tako zgodaj znanj. In s kovečkomi Odnajate na počitnice?«

»Da,« je odvrnila, »ujeti moram vlak.«

»In peš so vas pustili na pot! Pa tak te- žak tovor nosite! Fridite, odpeljem vas na postajo.«

Karkoli reče, bo šel na Jalno in ponovil, o tem ni dvoma. Dejala je:

»No, to je pa presrečno. Mislim, da poznam mladeniča, ki mu bo počilo srce.«

Njegova roka je ujela njeno v krepak koščen stisk, stisk, ki je vtilval zaupanje.

Nasmehnila se je s svojimi bledimi ustnicami. »Zbogom,« je ponovila.

»Vztrajal bi,« je dejal, stoda klicali so me k najnemu porodu.

Samo ta nujni poziv ga je potegnil od Mary in od želje, da bi se odpeljal naravnost na Jalno in potvedel, kaj vse to pomeni.

Mary je prišla mimo obeh trgovin in tistih nekaj hiš male vase. Cesto vanjo sta stražili dve vrstni najimnejših hrastov in smrek v deželi.

Moral je prečkati železniške tise, kjer ji je groba žilindra škrtala pod nogami, in se povzpeli na visoki peron.

»Ste nameravali potovati danes?«

»Da. Z jutranjim vlakom. Ima zamudo?«

»O — ne, nisem slišala žvižga.«

Moral je mimo, ko je govorila z doktorjem Ramsayem. Pogum ji je upadel. Sedla je na klop v čakalnici in si postavila koveček k nogam.

Odšla je s postaje in tih zaprla vrata za sabo, da je ne bi slišali, zopet prečkala tise in se napotila proti cesti ob obali jezera.

Jezerski galebi so se sprelatavali nad polji in spet nazaj nad jezero. Bilo je živo zeleno in nakradno ker se je prebujal močan veter.

Ploha je minila. Mary se je odpravila naprej. Iz kovečka je bila vzela par rokavice in zdaj ga je bilo manj boleče nositi.

Gotovo, gotovo, Stead ni daleč. Mary se je ustavila na neki kmetiji ob cesti, da bi vprašala, kako daleč je še. Se eno miljo, so ji povedali, in kmetova žena jo je vprašala, če bi hotela vstopiti in popiti skodelico čaja.

ANDREJ PERKO: ŽIVLJENJSKE BRAZDE

»Torej zapuščate Jalno?«

»Da.«

»Ne. Za vedno. Vračam se v Anglijo.«

Muriel Craigova je zadržala konja, da je počasi stopal dalje. Močje je obsedela. Mary je naglo od strani pogledala pod naprej potisnjeno mornarskim klobukom nekotiko nazaj nagrnjeni profil.

Polem je Muriel Craigova spregovorila. »Mislim si, da ste se sporekli z nekom na Jalni. In sumim, da je to gospa Whiteakova.«

Mary je zagrabila to razlago svojega odhoda. »Da, da, težko je z njo.«

»Predstavljam si, da je bila tako zahtevna od prejšnjih vzgojiteljic, da tega niso mogle prenesti.«

»To bi kar verjela.«

»Ne mislite na kako službo?«

»Ne natančno. Mislim, da bo najbolje, če me tu odloži. Ne bi rada, da bi zaradi mene skrenili s poti.«

»Poslušajte. Nekaj vam predlagam. Resnično upam, da vas bo zanimalo.«

Mary je začela razumeti, kaj ljudem ugaja na Muriel Craigovi. Zdaj ko je opustila svoje pokroviteljsko vedenje, je bila videti odkrita, prijetna, polna zanesljive zdrave pameti.

»Tote je moj predlog. Imam prijateljico v New Yorku. Zelo premožno — pravzaprav bogata. Tri majhne otroke ima. Nadvse vesela bi bila, če bi dobila nekoga, kot ste vi, da bi pazil nanje. Imeti mora koga, ki se lahko zanesa nanj. In potem, kadar koli bi se vam zahotelo vrniti se v Anglijo bi imeli pristanišče takoj pri roki. Ine- li bi dvakrat tako plačo, kot bi jo dobili v Montrealu. No, draga moja, saj ne boste tako neumni, da bi zavrnili. Saj ne morete biti. To priložnost so vam poslala sama nebesa. Naravnost domov vas odpeljem in tam ostanete, dokler ne pišem svoji prijateljici.«

Položila je roko na Maryjino in jo pomirjujoče toplj stisnila. »Ta prijateljica je tako dobra z mano in strašno si želim narediti ji uslugo. Kar pa zaveva vas — zelo bi vam ugajala in njena ljubka otroka prav tako.«

Mary je bila izmučena od piclega sparnja, dolge hoje in težkega kovečka, da se ni mogla upirati prijateljski roki, ki se ji je ponujala v pomoč. Zajepl je val kesanja zaradi napadne sodbe o gospodični Craigovi. Ustnice so ji trepetale, ko je odgovorila:

»Da.«

»Ne. Za vedno. Vračam se v Anglijo.«

Muriel Craigova je zadržala konja, da je počasi stopal dalje. Močje je obsedela. Mary je naglo od strani pogledala pod naprej potisnjeno mornarskim klobukom nekotiko nazaj nagrnjeni profil.

Polem je Muriel Craigova spregovorila. »Mislim si, da ste se sporekli z nekom na Jalni. In sumim, da je to gospa Whiteakova.«

Mary je zagrabila to razlago svojega odhoda. »Da, da, težko je z njo.«

»Predstavljam si, da je bila tako zahtevna od prejšnjih vzgojiteljic, da tega niso mogle prenesti.«

»To bi kar verjela.«

»Ne mislite na kako službo?«

»Ne natančno. Mislim, da bo najbolje, če me tu odloži. Ne bi rada, da bi zaradi mene skrenili s poti.«

»Poslušajte. Nekaj vam predlagam. Resnično upam, da vas bo zanimalo.«

Mary je začela razumeti, kaj ljudem ugaja na Muriel Craigovi. Zdaj ko je opustila svoje pokroviteljsko vedenje, je bila videti odkrita, prijetna, polna zanesljive zdrave pameti.

»Tote je moj predlog. Imam prijateljico v New Yorku. Zelo premožno — pravzaprav bogata. Tri majhne otroke ima. Nadvse vesela bi bila, če bi dobila nekoga, kot ste vi, da bi pazil nanje. Imeti mora koga, ki se lahko zanesa nanj. In potem, kadar koli bi se vam zahotelo vrniti se v Anglijo bi imeli pristanišče takoj pri roki. Ine- li bi dvakrat tako plačo, kot bi jo dobili v Montrealu. No, draga moja, saj ne boste tako neumni, da bi zavrnili. Saj ne morete biti. To priložnost so vam poslala sama nebesa. Naravnost domov vas odpeljem in tam ostanete, dokler ne pišem svoji prijateljici.«

Položila je roko na Maryjino in jo pomirjujoče toplj stisnila. »Ta prijateljica je tako dobra z mano in strašno si želim narediti ji uslugo. Kar pa zaveva vas — zelo bi vam ugajala in njena ljubka otroka prav tako.«

Mary je bila izmučena od piclega sparnja, dolge hoje in težkega kovečka, da se ni mogla upirati prijateljski roki, ki se ji je ponujala v pomoč. Zajepl je val kesanja zaradi napadne sodbe o gospodični Craigovi. Ustnice so ji trepetale, ko je odgovorila:

»Da.«

»Torej zapuščate Jalno?«

»Da.«

»Ne. Za vedno. Vračam se v Anglijo.«

Muriel Craigova je zadržala konja, da je počasi stopal dalje. Močje je obsedela. Mary je naglo od strani pogledala pod naprej potisnjeno mornarskim klobukom nekotiko nazaj nagrnjeni profil.

Polem je Muriel Craigova spregovorila. »Mislim si, da ste se sporekli z nekom na Jalni. In sumim, da je to gospa Whiteakova.«

Mary je zagrabila to razlago svojega odhoda. »Da, da, težko je z njo.«

»Predstavljam si, da je bila tako zahtevna od prejšnjih vzgojiteljic, da tega niso mogle prenesti.«

»To bi kar verjela.«

»Ne mislite na kako službo?«

»Ne natančno. Mislim, da bo najbolje, če me tu odloži. Ne bi rada, da bi zaradi mene skrenili s poti.«

»Poslušajte. Nekaj vam predlagam. Resnično upam, da vas bo zanimalo.«

Mary je začela razumeti, kaj ljudem ugaja na Muriel Craigovi. Zdaj ko je opustila svoje pokroviteljsko vedenje, je bila videti odkrita, prijetna, polna zanesljive zdrave pameti.

»Tote je moj predlog. Imam prijateljico v New Yorku. Zelo premožno — pravzaprav bogata. Tri majhne otroke ima. Nadvse vesela bi bila, če bi dobila nekoga, kot ste vi, da bi pazil nanje. Imeti mora koga, ki se lahko zanesa nanj. In potem, kadar koli bi se vam zahotelo vrniti se v Anglijo bi imeli pristanišče takoj pri roki. Ine- li bi dvakrat tako plačo, kot bi jo dobili v Montrealu. No, draga moja, saj ne boste tako neumni, da bi zavrnili. Saj ne morete biti. To priložnost so vam poslala sama nebesa. Naravnost domov vas odpeljem in tam ostanete, dokler ne pišem svoji prijateljici.«

Položila je roko na Maryjino in jo pomirjujoče toplj stisnila. »Ta prijateljica je tako dobra z mano in strašno si želim narediti ji uslugo. Kar pa zaveva vas — zelo bi vam ugajala in njena ljubka otroka prav tako.«

Mary je bila izmučena od piclega sparnja, dolge hoje in težkega kovečka, da se ni mogla upirati prijateljski roki, ki se ji je ponujala v pomoč. Zajepl je val kesanja zaradi napadne sodbe o gospodični Craigovi. Ustnice so ji trepetale, ko je odgovorila:

UGODNOST ZA NAROČNIKE DELA!

DELO NEZGODNO ZAVARUJE VSE SVOJE NAROČNIKE PRI ZAVAROVALNICI SAVA NE ODLAŠAJTE IN CIMPREJ NAROČITE DELO

KULTURNI KOLEDAR

Gledališča

LJUBLJANA
MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO
Gledališka pasaža

V ponedeljek, 7. 9. se v MGL začne vpisovanje abonmaja za sezono 1970-71. Vpisovali bomo po naslednjem razporedju:

v ponedeljek, 7. 9. od 10. do 12. in od 16. do 18. ure stare abonente abonmaja red premijskih in red tork;

v torek, 8. 9. od 10. do 12. in od 16. do 18. ure stare abonente abonmaja red tork A in red sredo;

v sredo, 9. 9. od 10. do 12. in od 16. do 18. ure stare abonente abonmaja red četrek in četrek A;

v četrek, 10. 9. od 10. do 12. in od 16. do 18. ure stare abonente abonmaja red petek in petek A;

v petek, 11. 9. od 10. do 12. in od 16. do 18. ure stare abonente abonmaja red torek popoldanski in sredo popoldanski.

Ce nas ne utegnete obklicati, se, prosimo, priglasite telefonično.

Muzeji

LJUBLJANA
NARODNI MUZEJ — Odprte so stalne arheološke zbirke in občasna razstava »Hollandsko-flamske in francoske reproduktivne grafike 17. in 18. stoletja«, ki je prirejena v pokrajini 25-letnice osvoboditve. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v sredo in petek pa tudi od 16. do 19. ure.

SLOVENSKI SOLSKI MUZEJ, Poljanska c. 28, ima odprto občasno razstavo »Zensko solstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem«. Muzej je odprt ob delavnikih od 9-14. ure, v soboto od 9-12. ure. Vstopnine ni.

V MUZEJU LJUDSKE REVOLUCIJE V LJUBLJANI je odprta stalna razstava o razvoju naprednega delavskega gibanja 1918-1941 ter ljudske revolucije 1941-1945 na Slovenskem. Muzej je odprt od 8. do 18. ure, ob nedeljah od 8. do 12.30 in od 14.30 do 18. ure. Ob ponedeljkih je muzej zaprt. Stalna razstava na Bazi 20 na Koveškem Rogu je odprta ob sredah in sobotah od 10. do 15., ob nedeljah in praznikih pa od 9. do 17. ure.

V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU v Ljubljani na Trgu herojev 1, si lahko ogledate razstavo o kmetijski hiši na slovenskem alpskem ozemlju. Muzej je odprt razen ponedeljka vsak dan od 9. do 13. ure, v sredo in petek tudi popoldne od 16. do 19. ure.

MULJAVA IN PRAPROČE PRI GRO-SUPLJEM — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled Jurčičevega doma na Muljavi in spominske sobe pisateljice Louisa Adamiča v gradišču Praproče pri Grosupljem.

MUZEJ V GRADU PODSMREKI PRI VISNJI GORI — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled muzeja v gradu Podsmreki pri Visnji Gori. Razstavljena je zbirka slovenskega lončarstva, kamnite ljudske plastike in razstava ljudske umetnosti zahodnega dela Dolenjske. Muzej je odprt vsak dan.

V PRIRODOSLOVNO MUZEJU SLOVENIJE, Ljubljana, Trg herojev 1, je odprta razstava »IZ HOHENWARTOVE ZBIRKE MORSKIH POLZEV IN SKOLJK«. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob sredah in petkih pa tudi od 16. do 19. ure.

MESTNI MUZEJ — Razstavi »Zgodovinski pregled arheoloških dob v Ljubljani in »Stilno polje od gotike do bidermajerja« sta do nadaljnjega zaprti zaradi obnove centralne kurjave.

JAKOPIČEV VRT, Mirje 4 — restavrirana rimska stanovanjska stavba z ohranjenim ogrevalnim sistemom in mozaiki je odprta vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob sredah in petkih pa tudi od 16. do 19. ure.

odprta vsak dan razen ponedeljka od 9. do 12. ure in od 16. do 18. ure.

CANKARJEVA SPOMINSKA SOBA na Rožniku je odprta vsako nedeljo od 10. do 13. ure in od 16. do 18. ure, vsak torek in četrek pa od 16. do 18. ure. Skupinski obiski pa tudi izven tega časa po dogovoru s upravo Mestnega muzeja v Ljubljani, tel. št. 20-128.

GRAD GORICANE PRI MEDVODAH — V muzeju Goricane so spet pričeli z nedeljskimi prireditvami. Tako bo v muzeju v nedeljo 6. septembra ob 16. uri predavanje Klare Kos o Hebelni s jesenskim cvetjem. Po predavanju bodo predvajali folklorni film o Sumatri. Za tem pa bo tudi predstava senčnih lutk s Jave. V preurejenih stalnih zbirkah je razstavljeno kitajsko dvorno pohištvo iz Pekinga. Odlikujejo ga bogato rezljane prednje plošče z izbranimi motivi iz davne kitajske mitologije in religije.

IDRIJA

V slikovitem idrijskem gradu iz začetka XVI. stoletja ima sedež MESTNI MUZEJ s svojimi oddelki: tehnično zbirko rudnika živega srebra, geološko in rudniško-mineraloško zbirko ter oddelke NOB s prikazom razvoja partizanske grafike in glasbe.

V muzeju je odprta nova etnografska zbirka — stalna razstava klekljanih idrijskih cipk.

Svetujemo tudi ogled znamenite idrijske »kamnitke«, črpalne naprave iz leta 1790 ter »klavza« na reki Idrijci in Belci.

Muzej je odprt vsak dan od 8. do 17. ure, ob nedeljah pa od 8. do 13. ure.

Partizanska tiskarna »SLOVENIJA« na Vojskem, najbolj ohranjen tehnični objekt iz NOB, v katerem so tiskali Partizanski dnevnik, je odprta vsak dan od 9. do 16. ure, ob nedeljah in praznikih od 17. ure.

SVP BOLNICA »FRANJA« pri Cerknem, najbolj obiskan partizanski spomenik, je odprta za obiske smeraz vsak dan.

Za uslugo vam bomo zelo hvaležni.

KRANI

V Mestni hiši je odprta stalna arheološka, kulturno-godovinska in umetnostno-godovinska zbirka. V Galeriji v Mestni hiši pa je na ogled razstava akad. slikarja Ljuba Ravnarja (Stari Kranj).

V baročni stavbi v Tavčarjevi ul. 43 je v I. nadstropju na ogled republiška zbirka: Slovenska žena v revoluciji in razstava Spomeniki NOB. V II. nadstropju je odprta etnografska razstava Planšarska kultura na Gorenjskem.

V Prešernovi hiši je odprt Prešernov spominski muzej, v galeriji v isti stavbi pa razstavlja slikar Danilo Emeršič. Galerijske in muzejske zbirke so odprte vsak dan od 10.-12. in od 17.-19. ure.

TEHNIŠKI MUZEJ SLOVENIJE ima svoje zbirke v gradu Bistra pri Vrhniki. To je 22 km od Ljubljane. Odprti so naslednji oddelki: godarski, lesni, lovski, elektro-strojni in kovaški. Obiskovalce vabimo, da si ogledajo tudi muzejski park z ribnikom, stražni stolp in goda s številnimi lovskimi napravami. Odprta je občasna razstava »Prvi tekstilni industrijski obrati na Slovenskem«. Muzejske zbirke so odprte vsak dan od 8. do 14. ure, v sobotah, nedeljah in praznikih pa od 8. do 18. ure.

ZEMLJEPIŠNI MUZEJ V LJUBLJANI, Trg francoske revolucije 7/II ima odprto razstavo »NEKATERI ELEMENTI IN AKTUALNI PROBLEMI V AGRARNIH POKRAJINAH SLOVENIJE«.

Muzej je odprt vsak delovnik, razen sobote, od 9. do 13. ure, ob ponedeljkih in sredah tudi popoldne od 17. do 19. ure. Skupinski obiski, po dogovoru, so možni tudi izven tega časa. V navedenem času je odprta tudi knjižnica in arhiv s dokumentacijo.

RADOVLJICA

Cebelarski muzej v Radovljici odprt vsak dan od 10. do 12. in od 16. do 18. ure.

Spominski muzej talcev v Begunjah na Gorenjskem odprt vsak dan od 8.-18. ure.

Kovaški muzej v Kropi odprt vsak dan od 8. do 18. ure. Najavljene skupine sprejemajo vsi muzeji, ob vsakem času.

Lahove razstave

LJUBLJANA
NARODNA GALERIJA — Stalna zbirka starejše slovenske umetnosti od srednjega veka do impresionizma je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 10. do 18. ure in v nedeljo od 10. do 13. ure.

MODERNA GALERIJA — Retrospektivna razstava slikarskih del Riharda JAKOPICA je podaljšana do 20. septembra in je odprta vsak dan od 10. do 18. ure.

V malih razstavnih dvoranah je odprta razstava Ekspresivni figuralki, v okviru Atejeja 70. Razstava je odprta do vključno 13. septembra, vsak dan od 10. do 18. ure.

MALA GALERIJA V LJUBLJANI — V Mali galeriji je odprta do vključno nedelje 6. septembra razstava plastik, ki jih razstavlja Janez PIRNAT.

V torek 8. septembra bo med 18. in 19. uro ogled razstave slik Jožeta PETERNE-LJA. Mala galerija je odprta vsak dan med 10. in 20. uro.

VILA BLED NA BLEDU — V Vili Bled je do vključno nedelje 6. septembra odprta razstava slik in plastik slovenskih samorastnikov. Razstava je odprta vsak dan od 10. do 18. ure.

KOSTANJEVICA NA KRKI

LAMUTOV LIKOVNI SALON — Retrospektivna razstava akademskega slikarja, kiparja in grafika TONETA KRALJA je odprta vsak dan od 10. do 19. ure. Na razstavi je nad 80 reprezentativnih del tega odličnega slovenskega umetnika. V soboto, dne 29. avgusta bo razstava zaradi obiska zaključnih slovesnosti; Forme vive odprta nepretrgoma od 10. ure popoldne do 22. ure svečer.

Knjižnice

LJUBLJANA
BIBLIOTEKA SLOVENSKEGA AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI, Novi trg 3, vsak dan od 7. do 15. ure, sredo tudi od 17. do 19. ure, sobota od 7. do 14. ure.

CENTRALNA EKONOMSKA KNJIZNICA, Gregorčičeva 27, študentska čitalnica je odprta vsak dan razen sobote od 10. do 12. ure, sobota od 9. do 11. ure.

CENTRALNA KNJIZNICA BIOTEHNIŠKE FAKULTETE, Krekov trg 1, od 9. do 12. ure, sobota zaprto.

CENTRALNA MEDICINSKA KNJIZNICA, Vrazov trg, vsak dan od 8. do 14. ure, ponedeljek in sredo od 8. do 14. ure.

CENTRALNA TEHNIŠKA KNJIZNICA, Tomšičeva 7, vsak dan od 7.30 do 14. ure.

DELAVSKA KNJIZNICA, Prešernova 20, vsak dan od 8. do 20. ure.

KNJIZNICA INSTITUTE ZA SOCIOLOGIJO IN FILOZOFIJO, Trg revolucije 1, vsak dan od 7.30 do 12.30.

KNJIZNICA INSTITUTE ZA ZGODOVINO DELAVSKEGA GIBANJA, Trg revolucije 1, vsak dan razen sobote od 7. do 19.30 in v soboto od 16. do 18. ure.

KNJIZNICA JOZETA MAZOVCA, Zaloška 35, s čitalnico Zaloška 16, vsak dan razen sobote od 8. do 19. ure, sobota od 8. do 12. ure in od 16. do 19. ure.

KNJIZNICA NARODNEGA MUZEJA, Prešernova 20, vsak dan razen sobote od 8. do 14. ure.

KNJIZNICA PRAVNE FAKULTETE, Trg revolucije 11, vsak dan od 7. do 13. ure.

KNJIZNICA PREZIHOVEGA VORANCA, Zavetiška 3a, dopoldne ponedeljek,

sreda, petek od 9. do 11.30, popoldne ponedeljek, torek, četrek, petek od 15.30 do 18.30 ure.

KNJIZNICA SLOVENSKEGA SOLSKEGA MUZEJA v Ljubljani, Poljanska 28, vsak dan od 9. do 14. ure, v soboto od 9. do 12. ure.

LJUDSKA KNJIZNICA BEŽIGRAD, Titova 61, vsak dan od 8. do 12. in od 15. do 19. ure.

LJUDSKA KNJIZNICA SISKA, Celovška 161, vsak dan od 8. do 12. in od 15. do 19. ure.

MESTNA LJUDSKA KNJIZNICA, Gosposka 1, vsak dan od 8. do 13. ure in od 14. do 20.30 ure.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIZNICA, Turjaška 1, je odprta vsak dan razen sobote, od 7. do 21. ure, sobota od 7. do 14. ure.

PIONIRSKA KNJIZNICA, Komenskega 9, vsak dan, razen sobote, od 8. do 11. ure, sobota od 8. do 12. ure.

SLOVANSKA KNJIZNICA, Gosposka 16, vsak dan razen sobote, od 7. do 20. ure, sobota od 7. do 12. ure.

MARIBOR

VISOKOSOLSKA IN STUDIJSKA KNJIZNICA — IZPOSJOVALNICA je odprta vsak dan, razen nedelje, od 10. do 13. ure, čitalnica pa vsak dan, razen nedelje, od 7. do 13. ure.

V avli knjižnice je razstava »Franc Kirdrič 1880-1950«.

MESTNA KNJIZNICA — Oddelke za odrasle: vsak dan od 9.-19. ure; ob sobotah zaprto.

Pionirski oddelke: vsak dan od 9.-18. ure; ob sobotah zaprto.

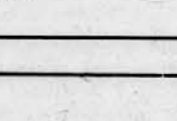
Čitalnica: vsak dan od 11.-19. ure; ob sobotah zaprto.

DELAVSKA KNJIZNICA v Mariboru — Oddelke za odrasle: ponedeljek, torek, četrek in petek od 9.-19. ure; v soboto od 9.-12. ure.

Pionirski oddelke: ponedeljek, torek, četrek in petek od 15.-19. ure; v soboto od 9.-12. ure.

V sredo je knjižnica zaprta.

KINOTEKA

LJUBLJANA
Ponedeljek, 7. IX. 1970: ZASEBNO ZIVLENJE HENRIKA VIII (THE PRIVATE LIFE OF HENRY VIII), ZDA, 1933. Scenarij: A. Wimperis. Režija: Alexander Korda. Glav. vl.: Charles Laughton, Robert Donat, Merle Oberon.

Torek, 8. IX. 1970: PRIJATELJSKO PREPRICAVANJE (FRIENDLY PERSUASION), ZDA, 1956. Režija: William Wyler. Glav. vl.: Gary Cooper, Dorothy McGuire, Anthony Perkins, Richard Eyer (v barvah).

Sreda, 9. IX. 1970: PATRULJA SMRTI (THE QUICK AND THE DEAD), ZDA, 1963. Scenarij: R. Totten, Sheila J. Lynch. Režija: Robert Totten. Glav. vl.: Victor French, Majel Barrett, Louis Massad, Sandy Donigan;

ob 20. uri: Večer posvečen Jorisu Ivensu.

400 MILLIONOV (THE FOUR HUNDRED MILLION), ZDA, 1939. Scenarij in režija: Joris Ivens. Snemalci: John Ferno, Robert Capa (dokumentarni).

NOVA ZEMLJA (NIEUWE GRONDEN), Nizozemska, 1934. Scenarij in režija: Joris Ivens. Snemalci: Joris Ivens, John Fernhout, Joop Huiskens, Helen van Dongen (dokumentarni).

Četrek, 10. IX. 1970: REKA BREZ VRNITVE (RIVER OF NO RETURN), ZDA, 1934. Scenarij: Frank Fenton. Režija: Otto Preminger. Glav. vl.: Robert Mitchum, Marilyn Monroe, Rory Calhoun, Tommy Rettig (v barvah).

Petek, 11. IX. 1970: KONJENIKI (THE HORSE SOLDIERS), ZDA, 1959. Scenarij: John L. Mahin, Martin Rackin. Režija: John Ford. Glav. vl.: John Wayne, William Holden, Constance Towers, Althea Gibson (v barvah).

Sobota, 12. IX. 1970: BOJ PROTI GANGSTERJEM (»G« MAN), ZDA, 1935. Režija: William Keighley. Glav. vl.: James Cagney, Ann Dvorak, Lloyd Nolan.

Naša ulica

Vrtec ali desni krilec

»Torej tako! Kritični problem letnega kritja smo torej rešili, le še tiste milijone. Ke, ki manjkajo, je treba iztržiti. Pa kaj je lažje! Zdjaj bomo morali počasi misliti na srednjega krilca...«

»Srednji krilci so dragi kot žefran. Kje bomo dobili denar?«

»Za srednjega krilca ga moramo stakniti. Nekaj bo dala banka, nekaj podjetja, nekaj bomo iztržili od ustanov in srednji krilec bo tu. Saj imamo enega poceni ogledanega! Dvajset milijonov, tako rekoč zastoj, samo še trisočasno stanovanje poleg tega. Zastoj!«

»Dobro, to bomo že rešili. Kaj pa golman? Je kje kakšen golman naprodaj?«

»Za enega vem, petindvajset milijonov, poceni. Se kar dober, če ima dan, dobro lovi. In stanovanje, svedaj! Hoče tudi avto, a tega mu domo že izbil iz glave.«

»Avta pa res ni težavo dobiti. Vem za firmo, ki mu ga bo z veseljem dala. Saj sem zadnjič v časopisu bral, da so ga preskrbeli celo nekemu letoncu, »ga ga nogaletu« na bit Arto bo!«

»Zdaj pa, tovariši, najvažnejše! Naš način igre zahteva desnega branilca, graditelja igre, vznelega igralca, delilca žog, tako imenovanega stoperja, igralca z glavo, nogometnega misleca...«

»Takah pa nil!«

»Moramo ga najti! V interesu množic, prozvajalcev, ki jim nudimo nedeljsko rekreacijo! Za ceno ne gre, le najti ga je treba!«

»Res, cena ni pomembna!«

»Ni sredstva!«

»Kaj, če bi kaj prispevala podjetja?«

»Podjetja nimajo niti za sklade, včasih celo za datjate ne, pri osebnih dohodkih stiskajo.«

»Pa naj dajo banke kredite!«

»Banke ne morejo dati niti fیکا. Ni majo!«

»Kaj pa republika, federacija?«

»Republika ima kup zastaranih obveznosti, federacija pa nima sredstva!«

»Tovariši, rotim vas! Kaj bo z našim otroškim varstvom!«

»Zapisnikar, piši! Nujno se je treba lotiti reševanja problematike, ki se je pojavila na sodročju otroškega varstva!«

»Tako je! Proučiti in pripraviti predloge!«

»Predloge in smernice!«

»Smernice in kratkoročni, srednjeročni in dolgoročni plan reševanja!«

»Ne! Najprej osnutke vseh teh načrtov, ne gre, da bi se zalotili!«

»Ce hočemo nekaj rešiti, potem je treba to reševati na široki podlagi. Ali ne bi si le razpravi prilegnili tudi občane, samoupravljavce?«

»Trebja jih je prilegniti, brez njih ne moremo...«

»Morda izglasujejo celo samoprisppevek!«

»S samoprisppevom bi bilo veliko lažje!«

»Kar smo mogli, smo storili! Problem otroškega varstva je za nas urejen.«

»Kar smo mogli, smo storili! Se večje!«

»Ničesar ni neresljivo...«

»Desnega krilca smo torej dobili! Klasi! Ena a s črtico, volina, pesnik, vele-mojster, nogometni Einstein, Shakespear na igrišču...«

»Za koliko?«

»Zastonj! Trideset milijonov. In stanovanje! Le še en problem je tu in ga je treba rešiti...«

»To je?«

»Krilce je vročen in ima dva otroka. Zdjaj hoče, da zanj najdemo mesto v otroškem vrtcu.«

»To bo nogoče, raje mu najemimo guvernanta...«

»Noče. Hoče, da sta otroka v vrtcu...«

»Pa bosta! Telefoniraj v banko in v tri podjetja, povej kako in kaj in ni hudič, da ne bi iztržili tistih fikcij, ki jih potrebujemo za manjši vrtec. Ampak ne pozabi, povej, da gre za krilca...«

»To bo šlo!«

»Ničesar ni neresljivo...«

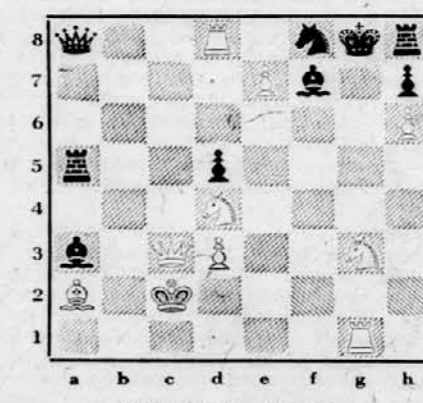
»Pravijo, da celo lovi, če ima dan...«

EVGEN JURIC

ŠAH

Problemski šah

III. mednarodni problemski turnir »DELO — TOVARŠI 1970«
Šahovski problem št. 179
JAC. HARING
Haag — Nizozemska
Original

Mat v dveh potezah
Beli: Kc2, Dc3, Td8, Tg1, La2, Sd4, Sg3, F:d3, e7, h6 (10)
Črni: Kg8, Da8, Ta5, Th8, La3, Lf7, Sf8, F:d5, h7 (9)

OPOZORILO PROBLEMISTOM

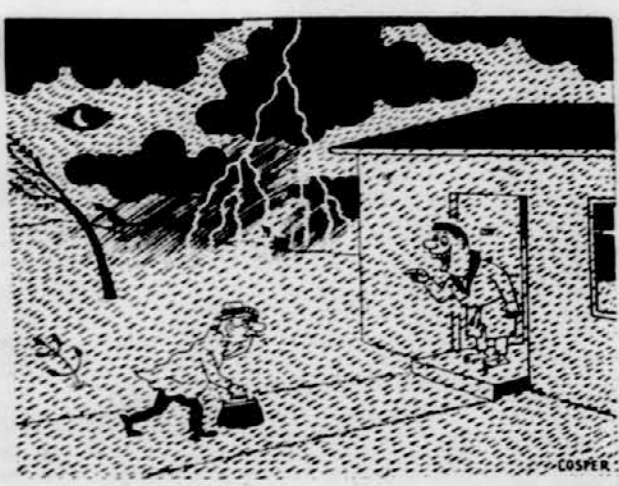
V tabeli redokrdnih dvopoteznikov, objavljeni prejšnjo soboto ob razpisu prvega tematskega problemskega turnirja »DELO 1970« pomenijo neoznačene posamezne kolone — figur, tretja — število metov, četrta — število figur in peta — leto objave problema.

RAZVOJ, VSEBINA IN POMEN METODE MOE

Avtor matematične MOE metode za oceno vrednosti šahovskih problemov je znan ameriški problemist VILSON VAUX. Ker želi o svoji metodi izvesti mnenje in figure v okviru jugoslovanskih problemistov, bo septembra obiskal Zagreb, kjer se bo sešel z vodilnimi jugoslovanskimi sestavljalci in sodniki problemskih nalog.

Da bi s problematiko problemskega šaha, ki je privedla do nastanka MOE metode, ter z metodo samo seznanili tudi slovenske problemiste, objavljamo bistvene točke o MOE metodi iz materiala, ki bo predmet diskusije vodilnih jugoslovanskih problemistov na njihovem posvetovanju o MOE v Zagrebu, 5. septembra letos.

Sestavljalci šahovskih problemov tekmujejo med seboj v korist in veselje vseh tistih, ki ljubijo sestavljanje, sojenje in reševanje problemskih nalog. Zato se avtorji trudijo, da bi bili njihovi izdelki čim bolj duhoviti, lepi in zanimivi. Tako poglabljajo stara in si ustvarjajo nova prijateljstva med ljubitelji problemskega šaha.

— Na srečo sem se zmotil, doktor: žena nima temperature 39,6, ampak 36,9.

— Ali bi nam hoteli zaupati skrivnost svojih izrednih uspehov pri plavanju?

